מלחמה בקור ובחושך

רות־דנקרק, החלטה הנחושה להמשיך כרגיל על אף הכל, עוד מפעמת את בריטניה, תלא־כל־כך גדולה.

הפסקות החשמל, המחסור בדלק ובפחמים אמנם גורמים צרות, אבל אין גבול לחנצאתו של האזרח הקטן, המנסה להתגבר על הבעיות.

רגליים קרות — זהו דבר בלוני נעים עד מאוד. ג'ואן נילון, בת 45 מגלאסגו (סקוטלנד), מצאה פתרון גם לכך. כפי שמראה התצלום, קערת מים חמים מחזירת עד מהרה

את מחזור הדם הקופא לתקינותו, מבלי שהלקוחות יודעים כלל מה עושה הקופאית בסתר המדרגה של הדלפק.

הכורים שובתים, אבל פנסי־כורים פותרים את בעיות האפלה של הפסקות בזרם החשמל במספרה זו שבקובנטרי, עיר התכוניות הסמוכה ללונדון.

לגימלאות

סוס המירוצים „ריינולד" זכה בחייו בפרסים רבים. בסך הכל הכניס לבעליו, תושב אנגליה בשם הנרי צייזל, סכום העולה על 300,000 לירות שטרלינג. עתה הגיע שעתו של הסוס לפרוש לגימלאות.

בעליו נפרד ממנו (ראה תצלום) בכוס שמפניה.

עולם מוזר

אחדים מקוראינו פירשו את הכתבה אודות 4 שנותיו של ה„מוזר" כתפילת־אשכבה. טעות בידם! העולם מוסיף להיות מוזר ממש כפי שהיה כל העת, ועוד בחורינו חי!

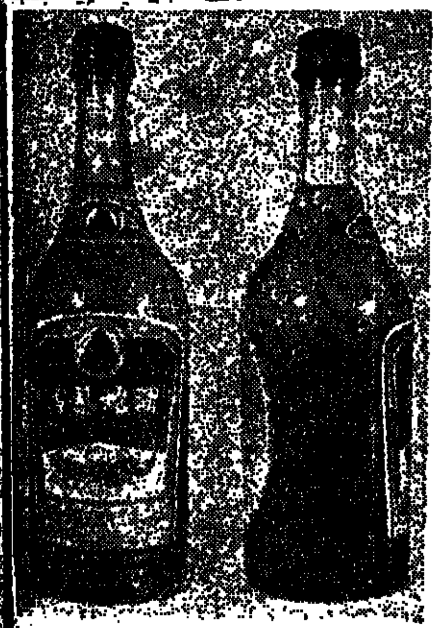

בטעם לטאה

למשקאות המקובלים על הכל, הוויסקי, הברנדי, הוודקה ודומיהם, נוסף עתה משקה חריף חדש שהגיע לשוקי אירופה ישר מסין.

שמו של המשקה החדש „מה זונג שי צ'יר" וטעמו המיוחד, האהוב על הסינים, בא לו משתי לטאות שנמצאות בכל בקבוק ובקבוק. במשקה החדש 40% כוהל, אבל חריפותו באה לו כנראה גם מהחיות הנחמדות, השרויות בו.

המכוער הוא יפה

חברת פרסומת אמריקנית גילתה שפרסומת למשקאות בהם מופיעים שחקנים יפי־תואר אינן מגדילות את המכירה. דווקא כאשר מופיע על המסך זוג מרושל, „כמו מן החיים", התשדורת נקלטת ביתר הצלחה.

בעיקבות מחקר זה פירסמה עתה סוכנות אמנים קטלוג מיוחד של פרצופים מכוערים. סיסמת הקטלוג: „הכיעור מצליח. פרצופים לכל טעם."

שיבת ציון...

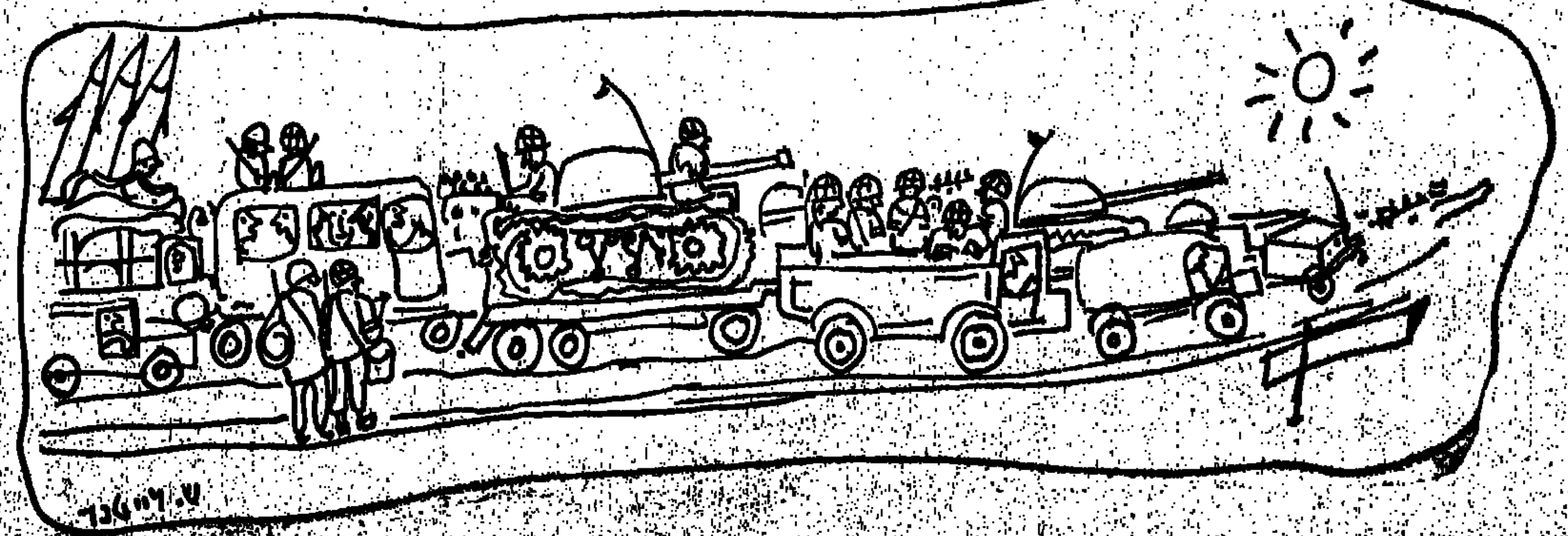

העולם הזה

המערכת והמנהלה: בית „על המשמר", רח' בן־אביגדור 4, תל־אביב. המען למכתבים, תגובות והערות: שירות „שק נעול", תל־אביב. עורך ראשון: בצלאל לב (ז"ל).

העורך: ישראל זמיר; עורך גראפי: טובה אוסובסקי; צלמת: ריבה סולן; מזכירה: נורית לבנה. חברי המערכת: י. אופן, צ. ברשלום, מ. גילת, ג. מטר, ר. מרוז, י. סוכול, מ. שנוניות, י. קאנץ, נ. קונן, ח. רז, ח. שור.

השבוע — איך היה?

קור חם

בצפון חקר היה חם. בין המצב הנוכחי ובין הפרדת־הכוחות עדיין מפרידים מכשולים של זמן ושטח ובעיקר — רצון. עיתוי הפגנות הסורים ניתן לפירוש על נקלה. לא כן העיתוי להשמעת הצהרות הפגנתיות לגבי הגבול הסופי בגולן. בהצהרות אלה אין כדי לחזק את רצונם של אלה בסוריה, החפצים בהסדר — ולו בראשיתו המעורערת של הסדר כזה.
עתה מסתיים שלב נוסף בביצוע הסכם־ההפרדה ודילול הכוחות בחזית הסואץ. אם לא יהיה הסכם עם סוריה, לא יעלה ערכו של ההסכם עם מצרים על ערכו של אסימון שחוק.

ייסוף האסימון

בינתיים חזרו האסימונים לשוק — לא עוד שחוקים ומתוסכלים אלא יקרי־ערך בשלושים ושלושה אחוזים. ממש ייסוף! אם להגדיר את האסימון ככסף — וכי אינו כזה למעשה! — ניתן לראות בו את המטבע הישראלי היחיד שערכו אינו פוחת אלא עולה. ועוד יש כאלה המעיזים לבוא בטענות אל שר־התקשורת. אדרבה, יש להפקיד בידו את משרד־האוצר, והוא יחסל את האינפלאציה כהרף־עין, בשיחת־טלפון אסימונית אחת...

עציר במוסקבה

מה ערכו של סופר אחד, בהשוואה למיליון (לשון־המעטה...) אנשי בולשת! אם לנתח טירדתם הרבה של שליטי הקרמלין הנאורים, בשל איש חולה ומזוקן, הכותב מלים ברוסית של דוסטוייבסקי, הרי שכבודו במולדתו עולה עוד בהרבה על הכבוד שהעניקה לו האקדמיה השבדית. סולז'ניצין גורש — כאילו ניתן לגרש את הוולגה...

*****

מ„בודפסט" באהדה

הם עלו ובאו לירושלים מכל קצות הארץ. רבים במדים, האחרים כבר פשטו אותם. הם באו מתל־אביב, מדימונה, מפאיר, מרמת־הגולן, כדי להזדהות עם מוטי, מוטי אשכנזי. הפגנה ממושמעת לחחריד. עומדים תחת מטריות ביום סופה מול לישכת ראש הממשלה ושותקים שתיקה רועמת. אין אלה מפגינים מקצועיים השולטים בכל רזי הטכניקה הקולנית. שלט צנוע, שהגשם טישטש את אותיותיו: „אם אין אחראים — אין אחריות!" לדידם המצב ברור. האיש שהופקד על בטחון חיינו — אחראי למחדל והוא חייב ללכת! פשוט לקום וללכת. אין מנוס מזה בחברה דמוקראטית מתוקנת.
סנדרים עם קיבוצניקים בבגדי־עבודה ופועלים ממפעלי תעשיה מגוונים ומתערבבים בין המון החיילים, הסטודנטים, הפרופסורים, עקרות־הבית וה„עמך". אם שכולה ניגשת אל מוטי, מושיטה ידה ולוחשת ספק אליו ספק אל עצמה: „תודה מוטי, תודה על שהחזרת לי את האימון בצה"ל וב..." לא עמד כוחה לסיים את דבריה ופרצה בבכי מר. וה„צבר" בן ה־35, מפקד מוצב „בודפסט", רזה, ממושקף, לבוש מעיל רוח, חיבק את מותניה בעדינות, בביישנות־מה, כשהוא מנסה להרגיעה.
מלישכת ראש־הממשלה יוצאים ונכנסים חברי־כנסת, שרים, פקידים־בכירים ופניהם חתומי־מבע. אין ההפגנה לרוחם. נוקבת מדי בכנותה, בעלבונה הצורב, באצבעה המאשימה עד כדי צמרמורת. חמישה חברי כנסת מ„המערך" ואחד מ„גחל" באים ללחוץ יד.
הדור שבלם אויבים החליט לחרוג מאדישותו, משלוותו, מהתאפקותו הממוסדת ולהיאבק על שינוי דמות המדינה. לא ייתכן לעבור על הכל לסדר־היום!
הם דורשים משר־הבטחון דין וחשבון, אחריות לכשלון ומסקנות פסקניות.
הקור הירושלמי כבד. הגשם אינו פוסק. עומדים קפואים. עצובים. כואבים ושותקים בקול גדול.

ישראל זמיר

*****

מאת מרדכי בנטוב

● תירוצים מבישים לחשש מקואליציה מצומצמת.

● קואליציה מצומצמת מסוגלת לנהל בהצלחה את המו"מ בז'נבה.

● האומנם שעת חירום מתאימה לסחיטות מפד"ליות?

● אומץ־לב ופעולה נמרצת יחזירו אמון העם בממשלה.

מי מפחד מקואליציה מצומצמת?

מי מפחד מקואליציה מצומצמת? התשובה היא פשוטה: אלה שאין להם אומץ לב מספיק.

ממשלת על חודו של קול איננה חזיון בלתי רגיל במשטרים דמוקראטיים. ה„לייבור" הבריטי עלה לשלטון אחרי שנים רבות של מימשל קונסרבטיבי, רק הודות לכך שלוילסון, מנהיגו, היה העוז להקים ממשלת פועלים שהתבססה על רוב של קול אחד בפרלמנט של יותר מ־600 חברים. הודות לעזה הזאת, זכה הלייבור ברוב גדול בבחירות שלאחר מכן. אותו חזיון קרה עם וילי בראנדט בגרמניה, שעם ממשלה שנשענה על רוב של שניים בפרלמנט של 500 צירים ביצע את כל המהפכה ב„אוסט־פוליטיק" שלו, ושוב זכה לרוב גדול בהרבה בבחירות הבאות שאישרו את מדיניותו.

המוזר הוא, כי אצלנו התנהגה של מפלגת העבודה ממש בבהלת מאפשרות כזאת, של קואליציה של 61. המוזר הוא בכך, שמפא"י ההיסטורית — אפשר להגיד עליה כל מה שרוצים, אך סגולה אחת היתה לה בהחלט: היא ידעה כיצד לשלוט. וכזכורני כי אחד ממנהיגיה — שאיננו עוד בחיים — אמר לי פעם בשיחה פרטית: „אנחנו איננו ,ווימאר', אותנו לא ינשלו משלטון על ידי ניצול לרעה של הדמוקראטיה, כפי שעשה זאת היטלר". מסתבר כי מפא"י ההיסטורית איבדה אפילו את הכשרון הזה. מתוך חוסר אומץ אלמנטרי בסיטואציות פוליטיות, שבהן האומץ הוא הוא הקובע, היא נגררת להתאבדות ציבורית.

נימוקים מבישים

מנין הרתיעה הזאת? מפני שממשלה מצומצמת יש בה כמובן סיכונים (בצד הסיכויים), ובוודאי היא פחות נוחה מאשר ממשלה רחבה יותר. אך הנוחות היא נוחותם של שרי הממשלה וחברי הכנסת, וכלל לא נוחות של המדינה או של העם. אנו שומעים נימוקים רבים, מדוע לא קואליציה מצומצמת, אך כל הנימוקים האלה אינם בעצם אלא תירוצים, כדי להתחמק מקשיים ומסיכונים.

אומרים לנו כי רוב קטן כזה דורש „כוננות" בלתי פוסקת מצד השרים וחברי הקואליציה בכנסת, כדי שהאופוזיציה לא תפיל את הממשלה. זהו נימוק מביש, כי הוא מניח שהאופוזיציה מוכנה להיות בכוננות גבוהה נגד הממשלה, ואילו הרוב איננו מסוגל למידה דומה של מאמץ, כדי להגן על שלטונו. במלים אחרות, בכל ההתנהגות הזאת יש מאמץ להגן על זכותם של חברי הכנסת לא להתאמץ לנסוע לחוץ־לארץ לפי ראות עיניהם, לא להיות נוכחים במליאות, בשביל הנוחות האישית הזאת מוכנים לוותר על עקרונות. אמנם מפלגה שזו דאגתה, ואינה מבינה באיזו מידה היא מורידה שאלה את תדמיתה בעיני הציבור?

במציאות השד איננו נורא כל כך. מאזן הכוחות הפארלמנטארי נמדד לא רק בגודלה של הקואליציה, אלא גם במשקלה של האופוזיציה.

המאקסימום שהאופוזיציה יכולה לגייס נגד הממשלה הוא 54 צירים (הליכוד, המפד"ל והחזית התורתית). גיוס כזה הוא מציאותי בעצם רק בעניינים דתיים, וגם אז יש עדיין רוב של 7 לממשלה.

בעניינים בהם תתלכד אופוזיציה של 54 — אין להניח ש„מוקד" ו„רקח" יצטרפו אליה. ברוב העניינים המדיניים בוודאי לא תצביע החזית התורתית עם הליכוד.

המצב, איפוא, אינו מוכרח להיות כל כך בלתי יציב, כפי שרוצים לתאר זאת לנו. יתר על כן — אין קושי לחוקק אפילו ברוב של 61 את החוק „הנורבגי", שאגב, הצעותיו עוד לפני מספר שנים (ושהוא היום עומד על הפרק בלאו הכי), שלפיו חברי כנסת המתמנים לשרים, יוצאים לזמן כהונתם זו מרשימת חברי הכנסת, ואחרים נכנסים במקומם לאותה תקופה. הדבר יתן חופש יותר גדול לחברי הממשלה להיעדר מהכנסת לרגל נסיעות או עיסוקים חשובים אחרים.

כן מושמע תירוץ „צולע" אחר: אומרים שביחסי הכוחות הקיימים בכנסת הקואליציה עלולה לאבד רוב בכמה ועדות־כנסת חשובות. וזה כמובן יקשה מאוד על פעולתה הפארלמנטארית של הממשלה. אך שוב — אין זה דבר כה קשה לשנות את תקנון הכנסת ולהבטיח כי בכל מצב יהיה לקואליציה רוב של אחד בכל ועדה. זהו, אגב, סדר מחוייב המציאות בכל מערכת הכוחות הפארלמנטאריים. ואילו שני תירוצים אחרים נגד קואליציה קטנה מנסים לתת להם משמעות יסודית ועקרונית יותר. אך גם הם מופרכים מיסודם.

חכ"ים ערבים כלשון־מאזניים

התירוץ הראשון הוא — כי הדמאגוגיה האופוזיציונית תוקיע את הממשלה על שהיא מפקירה את ההכרעות בעניינים חשובים, כגון קביעת גבולות ישראל לעתיד לבוא, בידי חברי המערך הערביים, אשר יהוו, כביכול, את לשון המאזניים. נימוק כזה הוא פסול מבחינת המוסר הפוליטי, מופרך מבחינה עובדתית, ומגוחך מבחינה הגיונית.

בתקופה בה מדינות־ערב מוכנות למסור לידי יהודי, קיסינג'ר, את ההכרעות בדבר קביעת גבולות בינינן לבין ישראל — וזהו פירוש סיסמתן „ללחוץ על ישראל" — אי־אפשר שלא לפסול טענה שחברי כנסת ערבים, השותפים לקואליציה, אינם רשאים להרום את תרומתם בקביעת הסכמי שלום עם שכנינו. יחס כזה אינו מגיע לחברי הכנסת הערבים, שמעולם לא הטיל איש ספק בנאמנותם. אפילו בן־גוריון, בהצבעה המכרעת שבה אושר בכנסת המשך המימשל הצבאי בישראל ברוב של קול אחד, הסתמך בבטחונו על 4 קולות ערביים. יתר על כן, נימוק כזה הוא פסול במיוחד בפיהם של אנשי „ארץ ישראל השלמה", שהרי אילו נתקבלה דרכם

היינו מגיעים בכנסת למספר ח"כים שיש כיום לליכוד. וודאי שבהרכב כזה של הכנסת גם הקואליציה וגם האופוזיציה היו משתדלות למשוך לצידן מספר חברי כנסת ערבים רב ככל האפשר, ושום הכרעה לא היתה יכולה להתקבל בלי השתתפותם.

שנית, הטיעון הזה הוא גם מחוסר בסיס עובדתי. בקואליציה המצומצמת, בלי הדתיים, יהיו 57 „יהודים כשרים" לכל הדעות לעומת החזית האופוזיציונית הרחבה ביותר שאפשר לשער, של 54 חברי כנסת (שהרי שוב „מוקד" ו„רקח" לא ילכו עם הימין בעניינים מדיניים הקשורים בשלום, וגם החזית התורתית, אל נכון, לא תופיע בעניינים אלה עם הקיצוניים. ואם „רקח" תבחר להצביע נגד הממשלה — מה פסול בכך שחברי המערך הערבים יצביעו נגד ערביי „רקח"?) מסתבר שעדיין אין הערבים לשון המאזניים בכנסת ואין לדמאגוגים כל בסיס לדמאגוגיה שלהם.

וודאי שאבסורדי יהיה הדבר, אם חברי מפלגות, שערבים נמנים עם חבריהן ויושבים במוסדותיהן, יעלו את הטענה על הסכנה שבקבלת החלטות בהכרעת החברים הערבים. כל ממשלה שתקום — שרי המערך יהוו בה את הרוב. הרוב הזה יקבע את המדיניות. אך הרוב הזה תלוי בהכרעות סיעת המערך בכנסת ומוסדות המערך והמפלגות המרכיבות אותו. בסיעת המערך, במרכז ה„עבודה" ובמוסדות מפ"ם יושבים חברים ערבים. באופן תיאורטי אפשר שבסיעת המערך או במרכז „העבודה" תתקבלנה החלטות ברוב קטן, כשהחברים הערבים הם לשון המאזניים. החלטות אלה הן שיקבעו את מדיניות הממשלה ואת הצבעות הקואליציה בכנסת. כך למשל היתה קיימת אפשרות תיאורטית שבהצבעה במרכז העבודה או בסיעת המערך בין הצעה בדמות „מסמך גלילי" לבין „14 הנקודות" היתה ההצעה השניה מתקבלת ברוב קטן הכולל חברים ערבים. האם היא היתה פסולה? היא היתה נהפכת למדיניות המערך והממשלה. אכן אם יש „תלות" בחברים ערבים ה„תלות" הזאת קמה ברגע שהוחלט על קבלתם למפלגות, ומגוחך להעביר את נקודת הכובד בעניין זה דווקא לכנסת ולקואליציה.

ז'נבה — וממשלה מצומצמת

התירוץ העקרוני השני הוא — ועידת ז'נבה. אין ממשלה של 61 — אומרים — רשאית ומסוגלת לנהל מו"מ בז'נבה ולהחליט החלטות גורליות, ומכיוון שהדבר הוא בעל חשיבות עליונה בתקופה זו, — טוענים — יש לוותר למענו למפד"ל על כל שאר הדברים.

ראשית — איש אינו רשאי לקחת מהממשלה, הנשענת על רוב של 61 בכנסת, את הזכות המדינית או המוסרית לנהל מו"מ למען השלום. העובדה היא, כי ממשלת המעבר הקיימת ניהלה מו"מ על הפרדת הכוחות, דבר שהוא בעל חשיבות ראשונה במעלה, וסיימה אותו בהצלחה, למרות שזו ממשלה פחות מוסמכת מבחינה מוסרית [אך לא מבחינה פורמאלית] לחתום על הסכמים ממין זה מאשר ממשלת קואליציה מצומצמת.

למזלנו הממשלה בכל זאת לא נרתעה מלקבל על עצמה את האחריות, והציבור קיבל את התוצאות בשמחה, ואילו האופוזיציה לא העזה לעשות יותר מאשר לחרוק שן. אין מבחינה זאת הצלחה גדולה יותר מאשר ההצלחה. ואם לדון על קצב המו"מ הקואליציוני היום — יש להניח כי אותה ממשלת מעבר — בלי בסיס פרלמנטרי ברור — תצטרך לנהל גם מו"מ, עוד יותר מסובך, עם הסורים.

אכן, הממשלה של קואליציה מצומצמת ודאי רשאית לנהל את המו"מ בז'נבה עד הסוף, ואיש אינו יכול לשלול ממנה את הזכות הזאת, אלא אם כן היא בעצמה תפסול את עצמה מחוסר העזה לעשות את הדבר הנכון, בזמן הנכון. ממילא ההסכם שיושג בז'נבה — אם יושג — יצטרך לבוא לאישור הכנסת, או לאישור הציבור בצורת בחירות חדשות לכנסת על בסיס ברור — מי בעד אישור הסכם השלום ומי נגדו — אז יבדקו הבוחרים לא כמה תומכים היו לקואליציה אלא מה ההישגים שהיא הביאה. ושוב, אין לי ספק איך יכריע הציבור.

לדעתי ממשלת הקואליציה המצומצמת תהיה הומוגנית יותר — במיוחד בכל שטח הנוגע למו"מ בז'נבה — מאשר ממשלה של קואליציה עם מפד"ל, וזה יאפשר לה להגיע לתוצאות טובות. מבחינה עקרונית הייתי אמנם רוצה בהמשך הקואליציה הקיימת עם המפד"ל, אפילו על בסיס דחיית כל התביעות בענייני דת לשנה או שנתיים, אך הדבר נראה היום כבלתי אפשרי, והסכמה מצד המערך לוותר למפד"ל רק תחליש את הממשלה ואת יכולתה לנהל מו"מ בז'נבה.

מפד"ל של היום איננה עוד מפד"ל של הרב מימון וי.ח. שפירא. לדעת רבים קמה בה קבוצה בריונית שגמרה אומר להשתלט על המפלגה בכל הדרכים הדמאגוגיות והבריוניות האפשריות. והצרה היא, כי הרוב במפלגתם ובהנהגתה אין להם עוז לקום נגד חברי הקבוצה הזאת ולגרשם למקום אליו הם שייכים: לרב כהנא או לשמואל תמיר.

השעה הכשרה לסחיטה

כל המיקוח על „מי הוא יהודי" הינו רק מכשיר בשביל הקבוצה הבריונית כדי להשתלט על המפלגה בלי כל התחשבות במצבה של המדינה ובעיות שעת החירום. אין בכל העניין הזה שמץ של דת, או עיקרון או מצפון, שהרי הנוסח הקיים של „חוק השבות" נתקבל בזמננו אחרי מו"מ מייגע עם המפד"ל ונחשב אז בעיניהם כהישג מכובד. והראיה — יכלו להיות איתו בקואליציה במשך ארבע שנים. מדוע אפשר היה להיות איתו עד „יום הכיפורים" ואי אפשר לאחריו? האם „ההלכה" נשתנתה? יתר על כן — זבולון המר מוכן לדחות את פתרון הבעיה אם תקום הקואליציה הנכספת שלו עם „הליכוד". אם כן — למען בגין אפשר לוותר על העניין העומד כביכול ברומו של עולם, אך אי אפשר לוותר עליו לגולדה מאיר? אכן, זו מדיניות של „סחטנות" מובהקת, נוסח המלך פייצל שלא התפלל ב„אל־אקצה" בירושלים במשך עשרים ושמונה שנות המנדט הבריטי, כשהדבר ניתן, אך עתה, מרוב שנאה לישראל, הרגיש פתאום צורך בל יגונה להתפלל בקרוב דווקא ב„אל־אקצה".

בדרכו של האגף הבריוני של המפד"ל לא עומדים כל שיקולים מצפוניים. רק תאוות השלטון היא המדריכה אותם. הם עושים את החשבון הנכון לגבי מטרתם: שעת החירום לישראל היא שעתם היפה ביותר ל„סחיטה". אם חלילה תבוא הצלחה בז'נבה — איבדו את ההזדמנות. אכן, לא חשובים המדינה, השלום, אפילו הדת, כשעומדת השאלה מי ישלוט במפד"ל. האמת היא, שכל זמן שהמפד"ל לא תעשה את חשבון הנפש שלה ולא תיפטר מהנטע הזר והמושחת הזה — אין תקווה להגיע איתה להסכם על קואליציה.

טעות היא לחשוב כי חילוקי דעות חריפים הקיימים במציאות הפוליטית שלנו ייעלמו אם בעלי הפלוגתא ישבו ביחד בממשלה. נהפוך הוא: כל זמן שהנהגת המפד"ל איננה משתחררת מהתכתיב של זבולון המר וחבריו, היא תמלא למעשה בממשלה תפקיד של סוכני האופוזיציה. כל חילוקי הדעות — והרי המפד"ל כבר מכריזה כי בעניין יהודה ושומרון היא איננה מוכנה לוותר — יוכנסו פנימה, יפגעו במידה רבה בכושרה של הממשלה לנהל מו"מ בז'נבה, יקנו לה דמות של ממשלה מסוכסכת, חלשה, חסרת כושר פעולה והכרעה. וזהו בדיוק מה שזבולון המר רוצה, וזאת היא הדרך הבטוחה ביותר להכשיל את ז'נבה ולהביא להתפוררות המערך ומפלגת העבודה.

ממילא אי אפשר להקים קואליציה, בתנאים הנתונים, עם המפד"ל, בלי לוותר לה ויתורים לגבי הסטאטוס־קוו. במקרה כזה תל"ע ושולמית אלוני ישארו באופוזיציה, ואין כל טעם שמפ"ם דווקא תלווה את „העבודה" בדרכה להתאבדות עצמית. לפני הנהגת „העבודה", חסרת ההעזה, תישאר ברירה בין קואליציה עם הדתיים בלבד — קואליציה של 62, לבין בחירות חדשות. שתי הדרכים מובילות לשואה, בפרט עכשיו, לאחר שהציבור שוב זועזע על ידי ביטול הסובסידיות.

מטרות הקואליציה

ההיסטוריה מלמדת כי העדר העזה בסיטואציות מדיניות מסויימות מביא על הנרתעים עונש חמור. אנו מוקיעים עכשיו ממשלות רבות בעולם על חוסר תעוזתן להתייצב מול „סחטנות" הנפט (ונגד הטרוריזם). לנו אין ספק כי הן יבואו על עונשן בעד כניעתן זו מול הסחטנות והטירורים המשתלטים. לפי התנהגות הצמרת של המערך — מסתבר אם היא לא היתה נוהגת באותו אופן במצב דומה. גם אנו נשלם ביוקר בעד הכניעה לסחטנות.

נגד מהלך דברים זה גוברת והולכת תסיסה במפלגת־העבודה עצמה. ותיקים וצעירים, חוגים בקיבוץ המאוחד וב„איחוד", אינטליגנציה, פרופסורים ופועלים, מתחילים לדרוש חזרה למקורות, לערכים, לדרך רעיונית, למאבק על העקרונות. מנהיגות מפלגת העבודה, אשר בזמנה התחנכה ואף עלתה לגדולה על ברכי נאמנות רעיונית וזיקה לערכים, היתה צריכה לרקוד משמחה על שחל מפנה שכזה. אך אצלה הערכים נתחלפו איכשהו במשמעת. הם סבורים כי ע"י משמעת תיבנה המפלגה יותר מאשר על תסיסות רעיונית. זו הטעות שלהם. רק התסיסה הרעיונית החדשה עלולה לעכב את הידרדרות המפלגה. יש רק דרך אחת לשנות את תדמיתה: אומץ לב להקים קואליציה מצומצמת, הומוגנית, שתצעד בעוז לקראת ארבע מטרות:

א. להגיע להסדר של שלום עם שכנינו בוועידת ז'נבה;

ב. לארגן מחדש את צה"ל ואת משרד הבטחון על מנת שיותאמו למצבנו כיום.

הייתי מציע — בהתאם לדעתו של חיים הרצוג, כי אזרח ולא איש צבא צריך להיות שר הבטחון — למנות את שמעון פרס כשר הבטחון. יש לו נסיון וכישורים מתאימים, הוא ודאי יתרכז על מילוי התפקיד הזה, ולא ינסה, אני מקווה, להיות שר־חוץ שני ולא יעסוק בכל הדברים בעולם, פרט לדברים ששר הבטחון צריך לעסוק בהם;

ג. ליזום מדיניות מעשית לטווח ארוך של הקטנת הפערים — באמצעות מדיניות ההכנסות, מדיניות המיסים, מדיניות סוציאלית, מדיניות חינוך ומדיניות שיכון, ובזאת לחסל סוף־סוף את האפוטרופסות של „חירות" על השכבות המקופחות;

ד. להרחיב את הסטאטוס־קוו הדתי על כל זרמי היהדות הדתיים, כלומר, להכיר בשיווי זכויות של הזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי עם האורתודוכסי.

שיוויון־זכויות ליהודים

לא מדובר לפי שעה בהפרדת הדת מהמדינה או בפגיעה בחוקים הקיימים בשטח הדת. מדובר רק על כך שאותן הזכויות שיש כיום לזרם האורתודוכסי או ל„נטורי קרתא" או לעדה הדרוזית או המוסלמית או העדות הנוצריות למיניהן — תינתנה ליהודים קונסרבטיבים ורפורמים. בינתיים זה יעזור לפתור כמה בעיות קשות. במגילת העצמאות הבטחנו חופש הפולחן הדתי. בשום מקום לא נאמר שהמונופול יינתן ליהדות האורתודוכסית. הקונסרבטיבים והרפורמים הם יהודים לכל דבר, בדיוק כמו האחרים, ואיש איננו מערער על כך. מדוע אין להם זכות כפי שיש לדרוזים לנהוג בפולחן דתי בהתאם לרצונם והכרתם? הגיע הזמן לתת שווי זכויות לכל היהודים. הדבר יזכה לתמיכה נלהבת של רוב רובה של יהדות העולם, גם אם הרבי מלובביץ' לא יהיה מרוצה. זהו צעד חשוב לאחדות העם, כפי שהיא קיימת בגולה — שם כל זרמי היהדות משתפים פעולה בדאגה לישראל ולעם היהודי. יגמר הפירוד שמפד"ל הכניסה בתוכנו, תחזור הדת למקומה בעולם הרוח, לשם היא שייכת, ויחדל המנהג לעשותה קרדום פוליטי לחפור בו.

פעולה נמרצת ונועזת במישורים הנ"ל, שהיא אפשרית בהחלט, תחזיר אמון ההמונים בממשלה. תיגמר ההצגה העגומה של מיקוחים סניטרים מבישים, של העדר כוח הכרעה, של חוסר יוזמה וחוסר מטרה ברורה. רק בדרך זו תתגלה מנהיגות הממשלה בעם ויכבשו ההמונים.

אינני מתעלם מהקשיים הרבים שיצוצו בדרך. אך אם גם תצליח האופוזיציה, נאמר בעוד שנה, להפיל את הממשלה, — מדוע גרוע יותר לקיים את הבחירות אז מאשר היום? — היום זה בוודאי עניין מסוכן ביותר למערך, אחרי מה שקרה. בעוד שנה יהיו סיכויים הרבה יותר טובים שהממשלה תזכה באמון, אם תוכיח את עצמה מחדש בפרק זמן זה.

אכן, מדובר על אומץ לב רב, ואם להנהגה הנוכחית של מפלגת העבודה — אין העזה מספיק לה, הרי מובטחני שיש די כוחות במפלגה ובמערך, כדי להעמיד בראש הנהגה אחרת, שהעוז הזה לא יחסר לה.

התקום ממשלת פלשתין?
מאת ראובן מרוז

הוועידה השנתית של המועצה ה־פלשתינאית שעמדה להתכנס בקאה־היר — נדחתה אומנם. כינוסיה ה־קודמים הצטיינו במלל רב ובהחלטות בלתי מחייבות, אולם כאשר זו תת־כנס, יהיה עליה לקבוע עמדות מכ־ריעות ולקבל החלטות גורליות ל־גבי עתידו של העם הפלשתינאי בכלל ותנועת המחבלים בפרט.

- מי ייצג את הפלשתינאים בז'נבה? חוסיין? ערפאת?
- אלו עמדות ינקטו ארגוני החבלה לאור המשא־ומתן בין ישראל למצרים?
- התיתכן ממשלת גולה?
- האם על ישראל להכיר באירגונים כנציגי הפלשתינאים?

מלחמת יום הכיפורים גרמה לרעידת אד־מה לא רק בישראל אלא גם בקרב הפלשתי־נאים. דומה שארגוני החבלה מעולם לא עמ־דו בפני הדילמה אם ימשיכו לפעול כארגוני טרור, או שמא יעטו עליהם איצטלה של ארגונים פוליטיים רציניים, המסוגלים לייצג את העם הפלשתינאי בכבוד בפורומים בינ־לאומיים. נראה, כי חלוקת המושבים לנציגים במועצה הפלשתינאית מרמזת הפעם על נסיון רציני לשתף חוגים מייצגים ככל שניתן. ב־נוסף ל־154 מושבים המוקצים לארגוני החב־לה, 50 לפליטי ירדן ו־50 לפליטים היושבים בארצות ערב, הוקצו לראשונה 150 מושבים לפלשתינאים היושבים בגדה וברצועה. סביב ייצוג הפלשתינאים, תושבי הגדה, מתנהל מחול־שדים. תופעה זו מצביעה על החשי־בות שמייחסים הן ירדן, הן ארגוני החבלה והן ממשלת ישראל להשתתפותם או היעדרם של נציגי השטחים בכנס הפלשתינאים בקא־היר. במקביל לאיסור החמור שהוטל על ידי שלטונות הממשל הצבאי על תושבי השטחים להשתתף בכנס בקאהיר, שלחה ממשלת ירדן בימים האחרונים הזמנות רשמיות לכמה אי־שים בגדה, הידועים באהדתם לבית המלוכה ההאשמי, שיצטרפו למשלחת הירדנית לשי־חות השלום בז'נבה.

אחד השרים הבכירים בממשלת ישראל התבטא לאחרונה, כי „עמדתנו תהיה שירדן מייצגת את הפלשתינאים ולא נתנגד שנציגים משכם ומחברון ישתתפו במשלחת הירדנית". השר הוסיף, ש„ממשלת ישראל אינה סבורה שאותם פלשתינאים הנמצאים בארצות ערב הם הפלשתינאים הבלעדיים". האירוניה שב־דבר היא, שדווקא לתושבי השטחים שבשל־טון ישראל יינתן אישור להשתתף במשלחת הירדנית, ואילו אישים פלשתינאים, שגורשו לא מכבר מהגדה לירדן, נמצאים כבר בקא־היר כנציגי השטחים במועצה הפלשתינאית. נציגים אלה הם ראש עיריית אל־בירה לשע־בר, עבד אל ג'ואד דאלחי, חבר המועצה המוסלמית העליונה בירושלים, עבד אל מוח־סין אבו מייזר, ותושב העיר שכם ד"ר ואליד קאמחאו.

ידוע שאישים ידועים משכם כחכמאת אל מצרי ערכו לאחרונה סיורים בארצות ערב, ולא מן הנמנע שנפגשו עם יאסר ערפאת, על מנת לתאם את הייצוג הפלשתינאי בוועידה.

בהקשר לנושא זה יש לציין שירדן היתה מוכנה לפשרה שתניח לפלשתינאים כנציגי הארגון־לשיחרור־פלשתין להשתתף במסגרת המשלחת הירדנית בשיחות ז'נבה, פשרה ש־כמובן נדחתה על ידי ארגוני החבלה. המאבק על נפש הנציגים מהשטחים, שהוזמנו להשת־תף בוועידת בקאהיר, הפך למלחמת יוקרה בין ירדן, ארגוני החבלה והממשלה הישרא־לית. ההזמנות נשלחו הפעם בכתב על ידי המפלגה הקומוניסטית בגדה, הנמצאת במחת־רת, ועורכי העיתונים בירושלים נתבקשו טלפונית לעודד את ההשתתפות. מעמדם של הארגונים בגדה נמצא בשפל המדרגה ולפיכך ההיענות אמנם קיימת אך היא קטנה.

האתגר — הליכה לז'נבה

נשאלת, איפוא, השאלה, מדוע כה נמרצת הפעם ההתרוצצות סביב שאלת הייצוג בכנס המועצה הלאומית הפלשתינאית?

בוועידת הפיסגה שנערכה באלג'יר, מיד לאחר מלחמת יום הכיפורים, הוכר „הארגון לשחרור פלשתין" על ידי ראשי מדינות ערב, ולמורת רוחה הגלויה של ירדן, כנציגם הבלע־די של הפלשתינאים לשיחות השלום בז'־נבה. בהכרה זו יש משום אתגר שעדיין לא עמדו מולו ארגוני החבלה מעולם. ביוד־עם את עמדת ירדן וישראל בשאלת השתת־פותם בשיחות כמייצגי הפלשתינאים, ובהבי־נם את כובד האחריות שהוטלה עליהם על ידי מדינות ערב, נאלצו הפעם ארגוני החבלה לסטות ממנהגם, לצאת מאחורי הקלעים של הסיסמאות הקיצוניות על השמדת ישראל והקמת מדינה פלשתינאית „חילונית" ולקבוע עמדה מחייבת וברורה כלפי מהות הסכסוך עם ישראל, כלפי נכונותם להקים ממשלה ומדינה פלשתינאית בגדה וברצועה.

ארגוני החבלה הבינו ששוב לא ניתן לש־חק בסיסמאות קיצוניות אגב הימנעות מקבי־עת עמדה מחייבת. העם הפלשתינאי הוא אינטליגנטי מכדי לסבול משחק מתבואים זה לאורך שנים ורגיש לעובדה שבעולם שמאפ־יינים אותו התפשרה והמשא־ומתן, ומצרים וירדן מנהלות שיחות ישירות על שלום עם ישראל, אי אפשר יותר להשתכר מסיסמאות על חיוניות הקולוניאליזם הציוני או חיוניות המהפיכה הפלשתינאית. תושבי השטחים הפ־סיקו פשוט לקנות את הסיסמאות האלה. הם רוצים צעדים מעשיים מצד המימסד הפלש־תינאי לקראת הקמת ממשלה פלשתינאית בשטחים וטוענים, כי אם לא ינוצלו שיחות ז'נבה יאבדו הארגונים במו ידיהם הזדמנות היסטורית.

יאסר ערפאת ונאיף חוואתמה הבינו את העניין לאשורו, אך יסודות שמאלניים וב־עיקר החזית־העממית־לשחרור־פלשתין ו־ארגונים הקשורים לבגדאד ולדמשק, ניסו בכל זאת לטרפד את הנסיון הראשון לקבוע עמדה חיובית מצד ארגוני החבלה לגבי מסות השלום עם ישראל. הגדילו לעשות האינטלק־טואלים המתפרנסים מתבערת הסכסוך וה־משתייכים למימסד הפלשתינאי של ביירות, כמו נאג'י עלוש ומוניר שפיק, אשר יצאו בבטאון „הארגון לשיחרור" נגד הסכם ה־הפרדה ושיחות השלום.

על רקע זה החלה התרוצצות חמורה ו־תסיסה בקרב ארגוני החבלה והתגברו ה־מאבקים הפנימיים, שהתבטאו בהחלטות ה־וועד־הפועל של ארגון־השחרור ובהצהרות בבטאונו „פלשתין אל ת'אורה", שהתנגדו להסכם ההפרדה שנחתם על ידי מצרים ולה־ליכה של אש"ם לשיחות ז'נבה. כל זאת שלא לדבר על ההתנגדות להקמת ממשלה פלש־תינאית גולה, או על ויתור על שעל מאדמת פלשתין.

ברם, הארגון לשיחרור פלשתין הועמד בפני פצצת־זמן, ועל אף נסיונו להתחמק מלקבל החלטה, שוב לא יכול היה שלא לנ־קוט עמדה מכרעת. היתה זו ישראל שהכרי־זה, כי היא מעוניינת לכרוך את ההסדר עם ירדן בפתרון הבעיה הפלשתינאית. מאידך גיסא החלו המצרים ללחוץ בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים על ערפאת וסגנו אבו עיאד, ללכת לשיחות ז'נבה בצורה מכובדת על ידי הקמת ממשלת גולה פלשתינאית שתייצג את ארגוני החבלה, את תושבי ה־שטחים ואת הפלשתינאים בירדן כאחד.

ממשלת גולה

חששו של ערפאת מפני הקמת ממשלה כזו נובע מכך שעליו יהיה, לראשונה בתולדותיו, להגדיר את עמדותיו בתוכן ברור ולמתן לחלוטין את תביעותיו. יהיה בכך מ־שום שינוי מהותי בתדמית אישיותו. שוב לא יהיה זה ערפאת המנהיג שקיצוניותו וגמישותו הפרגמאטית יכולים להיות מקוב־לים על כל הפלגים, אלא מדינאי מתון, שקול ומתמסד, ובתור שכזה שוב אין הוא יכול לעמוד בראש ארגון חבלה שאינו בורר ב־אמצעים. ההתפשרות עם המציאות הפוליטית משמעותה הסתייגות מפעילות חבלנית, ומה שיותר חשוב, ויתור סופי ועקרוני על תבי־עת ארגוני החבלה על כל פלש.ין.

גם אם יכיר ערפאת בגבולות החלוקה מ־1947, אין בטחון שישראל תסכים לשבת איתו בז'נבה. בכל מקרה הוא יאבד את תמיכת הארגונים הקיצוניים ואת תמיכתן הכספית של לוב ועיראק. ערפאת יודע שהקמת ממשלה־גולה, עם היותה אקט פוליטי הכרחי, אין היא מטרה בפני עצמה וכל ממשלה שתוקם תהפוך ממילא את הארגונים לגורם עויין לה, כמקובל בעולם הערבי.

הדילמה של ערפאת

אם ינקוט ערפאת קו חיובי, ויי־קים ממשלה ומימסד פלשתינאי שינסה לקבל את הכרתן של אומות העולם — מיד יתנפץ הארגון לשחרור פלשתין לאלפי רסיסים ש־מהם הוא מורכב. מאידך גיסא מבין ערפאת, שאם ברצונו לבוא לז'נבה, עליו להופיע הן כמייצג בלעדי של הפלשתינאים והן כמדינאי מתון וריאלי בדרישותיו. הוא לא יוכל לדרוש הכל או לא כלום.

הוועידה הפלשתינאית עתידה לקבל, אי־פוא, ארבע החלטות חשובות:

א. הקמת ממשלת גולה אשר תייצג את העם הפלשתינאי בוועידת השלום בז'נבה;

ב. הסכמה להקמת מדינה פלשתינאית בשלב ראשון (לפי תורת הסלאמה) ברצועה ובגדה;

ג. אי הכרה בירדן כמייצגת את הפלש־תינאים;

(המשך בעמוד 17)

משמעת בצה"ל [illegible]

קורבנות חינם בקרב חיותר

מתהלך אריק בתוכנו, שואג שאגות, רוטן, מתמרמר, מטיח האשמות בו־טות: גוזלים ממנו את היוקרה ה־מגיעה לו; ,ממשלה מובסת של צבא מנצח' איבדה את השליטה ואת ה־עשתונות, נכשלה והכשילה; צה"ל איבד את כושר החשיבה המקורית, חלה ירידה ברמת הכשרת המפק־דים; ,חברות', מחדלים, התאבנות־מחשבתית ונקמנות־אישית מאפיי־נים את הקצונה הבכירה שלו; מיום שמונה חיים בר־לב (האיש ,הרדוד, הזה) לרמטכ"ל, החלה הפוליטיזציה של הצבא, והיא הגיעה לשיאה בימי דוד אלעזר (האיש שלא ידע, לא הציג תוכניות, לא ירד לעומק הסו־גיות); במלוא הצניעות האופיינית לו הסביר אריק שרון כי „זו איוולת וחוסר־אחריות שלא נותנים לאיש כמוני להגיע לדרג העליון של הפי־קוד. כמה מפקדים כמוני יש ב־צה"ל?"

מבול כוח של ביקורת מוצדקת בחלקה, טענות מתחסדות, חצאי־אמיתות וסתם דברי־הבל לא ירד עלינו מזמן. קשה להחליט מהיכן להתחיל, והכל נאמר בשחצנות חסרת־מעצור, תוך זילזול בסדרי־החוק, עידוד לאי־ציות ו־הפרת פקודות, וטיפוח מכוון של חוסר־אימון ודמורליזציה ציבוריות.

למנהיגי מפלגות ואישי־ציבור יש מזל. דברי השטות שהם נכשלים בהם בכל שני וחמישי מצוטטים בעיתונות, משודרים ברדיו, מוקרנים על מסך הטלוויזיה. טונות של נייר כבר ירדו לטמיון בנסיון חסר־סיכוי לתקן את הנזק שהם גורמים. תמיד יימצאו מספיק אנשים תמימים, ממורמרים או חסרי־אינפור־מציה, שיטרחו לא לאמץ את הגיונם ויתייח־סו לדברי גדולים כאל תורה מסיני. כבר אמר חיים בר־לב כי הטיפול בעניינים העקרוניים שהעלה אריק שרון אינו קל, כי אל מול מבול הדברים היוצאים מפיו, דומה כל מי שמבקש להכניס בהם תיקונים, למי שמבקש להכניס תיקונים בחנות של חרסינה לאחר שהשתולל בה פיל. אבל, מה לעשות: הפיל כבר השתולל, ולא נותר לנו אלא לנסות להכניס קצת סדר בעירבוביה.

משמעת והשקפת־עולם

רבים בציבור סבורים כי צבא והשקפת־עולם פוליטית־חברתית הם תרתי־דסתרי; על הצבא להיות א־פוליטי, ואיש־הצבא למלא פקודות, ללא עירעור וללא הרהור אחר הוראותיו של הממשל, כל ממשל. לפי השקפה זו, איש־הצבא הוא אדם קהה־חושים שכל מחשבתו נתונה לשני נושאים: כיצד לארגן קלגסי־מלחמה ואיך להרוג מכסימום חיילי אוייב. בגישה זו טמונה טעות הן מן הבחינה המהותית (שעליה נעמוד בהמשך סידרה זו) והן מן הבחינה העובדתית.

מבחינה עובדתית קיים הבדל בין סגנון העבודה השורר בצבא ובין סגנון־העבודה והפעילות בחיים האזרחיים. אך כאנשים ה־חיים בחברה פתוחה ובאים עמה במגע יום־יומי, אנשי־הצבא הם אנשים הנוקטים עמדות, חושבים על בעיות מדיניות, ורבים מהם — ובעיקר בדרגים הגבוהים — מודעים גם למש־מעויות המדיניות של החלטותיהם הצבאיות. ההתפלגות המפלגתית של קציני צה"ל ה־בכירים שהשתחררו מן השירות בשנים ה־אחרונות, מוכיחה כי קיים בו פלוראליזם רעיוני החופף את ההתפלגות הרעיונית בכלל היישוב, וכי הטענה שההשקפות הפוליטיות קובעות את הקידום של הקצונה אין לה רג־ליים, ככל שמדובר בדרגות שמתחת לדרגת הרמטכ"ל. הבעייתיות אשר מעוררת דמותו של אריק שרון אינה טמונה, על־כן, בעצם העובדה שלקציני צה"ל יש השקפת־עולם, אלא בשאלה כיצד הם מביעים את דעתם בפני הרשות האזרחית, איך הם תופסים את חובת־המשמעת כלפיה, למי הם נאמנים?

ישנם סוגים שונים של בני־אדם, וסוגים שונים של משמעת כלפי הרשות־האזרחית. יש אנ־שים המקבלים פקודה שאינה נראית להם והם חושבים כי תזיק לענייני המדינה. הם באים, מתווכחים, מנסים לשכנע, מזהירים. אבל, משנופלת ההכרעה מבצעים את הפקו־דה ביושר ובנאמנות. ויש בני־אדם, בעיקר אלה שצמחו על ברכי חברת־הביורוקראטיה ואווירת הקריירזם, שיחסם אל המשמעת אינו כאל ערך הצומח מתוך הכרה, אלא כאל דבר של חובה, שכל עוד לא נתפסת בזוטרות „אתה בסדר". אנשים כאלה, שעה שהם עומ־דים מול פקודה שאינה לרוחם, אומרים „כן, אדוני", או שאינם אומרים דבר, „מקשיבים" כששפופרת הטלפון בידם הפוכה, ואינם מבצ־עים את הפקודה כלשונה וכרוחה בטענה: „לא הבנתי". סוג המשמעת הראשון הוא סוג גבוה ודמוקראטי יותר של משמעת. קצין אשר סבור כי הרשות האזרחית, או ממפקדיו הישירים, עושים טעות, אין זו רק זכותו, אלא גם חובתו, להזהיר, להתריע, להתווכח. אולם, משנפלה ההכרעה — עליו לבצעה ברוייקנות. המדובר אינו רק בעניינים מדיניים, אלא גם בעניינים הנראים כצבאיים ,טהורים', שהרי במערכת הבטחון קיימים חילוקי־דעות בשא־לות הבטחון, והחלטות צבאיות לעולם הן תוצאה של שילוב בין שיקולים צבאיים־טכ־ניים, שיקולים כלכליים־פוליטיים־פנימיים, ו־שיקולים של מדיניות־חוץ. איש־הצבא חייב לדעת שמפריד קו ברור בינו לבין מעצבי ה־מדיניות שנבחרו לכך באורח דמוקראטי, וכי עליו חלה חובת הייעוץ וחובת הביצוע, ואילו בידי הרשות המדינית חובת ההחלטה. איש צבא שאינו מבין זאת, אסור שיהיה רמטכ"ל, אפילו הוא איש מוכשר מאוד, ואין ספק כי אריק שרון הוא איש צבא מוכשר.

[illegible]

שתי דוגמאות מתולדות צה"ל יבהירו לנו היטב את טיב הבעיה. בימי מלח־מת־השחרור הטיל הפיקוד הצבאי ספק ב־החלטתו של בן־גוריון לכבוש את לטרון בכל מחיר, כדי לחלץ את ירושלים מן הסכנה ש־ריחפה עליה, ולפתוח את הדרך לעיר־הבירה, ממנה הגיעו ידיעות כי מצב המזון, המים, התחמושת והלוחמים הוא בכי רע. אלוף יגאל ידין סבר כי בן־גוריון אינו יודע את כוח ה־הגנה בירושלים והוא מגזים בחשש שהעיר עומדת ליפול תוך יומיים־שלושה. הוא סבר כי יש סיכויים מעטים מאד לכבוש את לטרון בהתקפה חזיתית, וכי יש לנקוט אסטרטגיה עקיפה, ומבחינה מעשית פירוש הדבר היה יותר זמן לאירגון היחידות שהיו מרותקות לחזיתות אחרות. אולם, ראש־הממשלה עמד על דעתו שיש לתקוף את לטרון בכל מחיר, ואפילו בהתקפת־מצח. כיוון שלא היו כוחות פנויים, ובן־גוריון עמד על דעתו, הוקמה ב־מהירות חטיבה 7, שרוב חייליה היו עולים חדשים שקיבלו אימון של יומיים־שלושה בלבד. המינהלה לא היתה מאורגנת, חלק מן הציוד נמצא בתל־ליטווינסקי וחלקו בעין־שמר, ולדעת הפיקוד העליון היו נחוצים לפ־חות 7—8 ימי־התארגנות, שכן אחרת תהיה הכנסתה של החטיבה לקרב בבחינת התאב־דות. יגאל ידין הלך אל בן־גוריון, הסביר לו את המצב, והוסיף כי מפקדת־החטיבה, ש־מפקדה היה שלמה שמיר, אינה מכירה את השטח. מספר על־כך יגאל ידין:

„...הודעתי לבן־גוריון כי לדעתי המבצע ייכשל. הוא אמר ,לא', מניתי שלושה גור־מים לכשלון ודאי... אחרי שבן־גוריון לא השתכנע, הצעתי לו לקרוא לשלמה שמיר ולשמוע מה בפיו. ב.ג.' הסכים. קראתי אלי את מפקד חטיבה 7 ואמרתי לו: ,תשמע, בן־גוריון יקרא לך והכל תלוי בך ובהחלטתך. אני מציע שתשקול יפה־יפה מה תענה לו'. הוא השיב: ,בסדר'.

נכנסנו לחדרו של ראש־הממשלה, ובן־גוריון הסביר מדוע יש לתקוף מיד את לטרון. תגובתו של שלמה שמיר היתה: ,רצונך הוא פקודה'!

(דבר השבוע, 17.3.72)

סופה של הפרשה ידוע למדי, ואין זה מענייננו לתארה כאן. החשוב הוא ההבדל בתפיסת חובת־המשמעת של איש־צבא שחונך על ברכי „ההגנה", ובין שלמה שמיר שחונך על ברכי המסורת הצבאית הבריטית. לכאורה, נהג שלמה שמיר כחייל ממושמע, וקיבל ללא עירעור את פקודת הרשות האזרחית, ואילו יגאל ידין הזהיר פעם ועוד פעם, ניסה לשנות את ההחלטה, ורק לאחר שהתברר לו כי אפסה תקווה, נתן את פקודת ההתקפה. איזה טיפוס חייל רצוי יותר?!

אריק שרון מפר פקודה

הקרב העקוב מדם בכל מערכת־סיני ב־1956, בו נפלו 38 חיילי צה"ל ו־120 נפצעו — יותר מאשר בכל קרבות הפריצה יחד — היה כיבוש מצרי המיתלה, שנעשה על־ידי אריק שרון כתוצאה מהפרת פקודה. הוראה מפורשת של המטכ"ל אסרה על אריק שרון, אז מפקד יחידת הצנחנים 202, להת־קדם כדי לתפוס את המיצר, אך הוא החליט לקחתו. היה זה בשעות הראשונות של ה־31 באוקטובר, כאשר הגיע אל כוח הצנחנים סגן־אלוף רחבעם זאבי, ראש מטה פיקוד הדרום, שנשא עימו פקודה מפורשת של הרמטכ"ל דאז, משה דיין, לא להיכנס למיצר ולא להס־תבך במלחמות. כפי שמתאר שבתי טבת (משה דיין, ע. 466) נאסר על אריק שרון, עוד לפני בוא זאבי — בשיחות אלחוט עם המטכ"ל והפיקוד — להתקדם לתוך המיצר. „ייתכן שהידיעות ששמע מפי זאבי על הצל־חות והתקדמות השפיעו על שרון. בספר ,ה־צנחנים" נכתב על כך כי ,הם רצו להילחם. סוסי־מלחמה ותיקים היו. אנשי־נשק ששים אלי־קרב. יצאו עכשיו בפעם הראשונה מאז מלחמת־השיחרור למלחמה של ממש; והנה, כל צה"ל לוחם: שריון, רגלים, חרמ"ש, אוויר. גם הם רצו ללחום, לפרוץ, להגיע ראשונים לתעלה.' כיוון שכך, תבע אריק שרון רשות לערוך סיור לתוך המיתלה. לכך הסכים זאבי, בתנאי שיישלח כוח־סיור בלבד, ולא תהיה הסתבכות באש.

והנה, עוד בטרם המריא זאבי מן המיתלה, ראה כי ל„סיור" נערך כוח גדול מן הנדרש — זחלמים, טנקים קלים, נושאות־נשק ונגררים. הכוח הזה נכנס למיצר ולתוך מלכודת ש־הוכנה לו על־ידי המצרים, שקבעו את עמד־תיהם בכוכי המעבר. 7 שעות לחמו הצנחנים על נפשם, כשהם מטהרים עמדה אחר עמדה, וכוך אחרי כוך.

ב„יומן מערכת סיני" כתב משה דיין ש־„כיבוש עקוב־דמים זה של מיצר־חיטן ש־במיתלה יכול היה להיות מוצדק אילו היה זה תפקידה של החטיבה להגיע לסואץ והכוח המצרי שהתחפר מולה מנע זאת ממנה; אך לם, בתנאים הנוכחיים, כאשר מגמתה היא להמשיך בדרכה דרומה לכיבוש שארם א־שייך, ולא להתקרב לתעלת־סואץ, לא היה הכרח לתקוף את היחידה המצרית שנערכה להגנה על מבואות התעלה. אומץ־הלב, ה־עוז והתוקפנות של מפקדי הצנחנים הן סגולות שיש לטפחן ולעודדן, אולם מערכה זו לא היתה חיונית... אין צורך לומר עד כמה כולנו מצטערים על האבידות הכבדות של הקרב על המיתלה, אך התרעומת — והתרעו־מת כבדה — שישנה בלבי על מפקדת הצנח־נים, היא לא על עצם הקרב, אלא על העוב־דה שכדי לצאת ידי חובה כלפי המטה הכללי כינו את פעולתם בשם ,סיור'. מצער אותי שהם עושים כך, והורה לי שלא הצלחתי ל־עצב ביני ובין מפקדה זו יחסי־אמון כאלה שכאשר הם נוהגים שלא לפי הוראותי, ידעו לעשות זאת בישירות ובגלוי." (עמ' 91. הדג־שות שלי — ב.א.)

זכרון הקרב בכרתיה

יחידת הצנחנים שילמה מחיר דמים על המישגים ועל הפרת הפקודה של אריק שרון, ועל הרצון „להגיע ראשונים ל־תעלה". אולם, שרון לא הועמד לדין, אף־על־פי שלמשה דיין היתה „תרעומת כבדה" כלפיו, ולמרות שחרה לו על־כי לא הצליח לעצב יחסים אחרים עם מפקדת הצנחנים.

אם למשה דיין היה ברור כי אריק שרון הפר פקודה, ומי בעקבות כך קיפחו את חיי־הם 38 מטובי הלוחמים של צה"ל בקרב־חינם — מדוע לא הודח ולא הועמד לדין משמע־תי, כדי שלכל קצין יהיו ברורים גבולות ה־מותר והאסור?

את ההסבר לסלחנות של משה דיין אנו מוצאים בהשקפתו־הוא על חובת־המשמעת של המפקד. וכך הוא כותב ביומנו: „החלט־תם להתקיף את מעבר המיתלה בניגוד ל־הוראה אמנם מכעיסה אותי, אבל אני יכול להבין אותם. רק שמונה שנים חלפו מעת מלחמת־השחרור בה פקדתי על גדוד קומנדו של הג'יפים, ואני מסוגל לתאר לעצמי מצב שבו הייתי אני מחליט לכבוש משלט טאקטי כדי לבסס את יחידתי עליו — גם אם פעולתי זו היתה בניגוד להוראות המטה־הכללי." (שם, ע. 91)

למשה דיין היה מה לזכור. במלחמת־השחרור פינה את גדודו מכרתיה בניגוד ל־פקודותיו של שמעון אבידן, מפקד חטיבת „גבעתי", שראה בכך הפרת משמעת חמורה והסב לכך את תשומת־לב המטכ"ל. יצחק שדה, שנשאל ע"י הרמטכ"ל, השיב כי הוא לא נתן כל פקודה להוציא את גדוד 89 מגזרת „גבעתי". ב־20 ביולי הורה יגאל ידין לפרק־ליט הצבאי לתבוע את משה דיין לדין על הפרת פקודה, אך המשפט בוטל (שבתי טבת, ע. 301). משה דיין ודאי גם זכר את האופן בו הגיע עם גדוד המשיטה שלו ללוד ולרמלה, ללא פקודת מפקדת החטיבה ובלי ידיעתה, וכמעט חשף בכך את כל האגף של צה"ל ל־התקפת־נגד של הלגיון הערבי.

בשל זכרונות אלה, כנראה, דחה משה דיין את דעתם של כמה מקציני המטכ"ל, שהציעו לו במורת־רוח על שהוא נוהג בסלחנות־יתר כלפי הצנחנים (קרי: אריק), בטענה שהוא רואה כבעיה חמורה בצבא מקרים בהם יחי־דות אינן ממלאות את משימותיהן ולא את אלה בהן יחידות חורגות מעבר למה שהוטל עליהן. (שם, ע. 92)

„עכשיו, כשאני יושב איתך כאן"

האלוף חיים לסקוב מונה כקצין־חוקר שבפניו טען אריק שרון כי הוא פקד על כוח־הסיור במגמה „שלא להסתבך ב־שום־אופן בקרב", אולם הסיור נכנס למלכו־דת, ומרגע זה הפך הקרב לקרב־הצלה. משום כך, טען שרון, „קרבנות המיתלה לא היו קרבנות־חינם. עמדה האפשרות להישאר נאמן להוראה שלא להסתבך, על־ידי הפקרת האנ־שים. הקרב היה הכרחי מבחינה אנושית". עם מימצאי החקירה של לסקוב, הובא שרון על־ידי דיין למעין בוררות בפני בן־גוריון, אל־

(המשך בעמ' 17)

חמישה חידונים עם תשובה נכונה אחת

ניקסון — היודח או לא?

מאת יעקב רבי

רצוני להציג לקוראים שורה של „חידונים אמריקניים", מה שקוראים quiz. מנסחים שאלה, ובצידה ארבע תשובות לבחירה; רק תשובה אחת — נכונה.

חידון מס' 1: איזו מדינה, המישטר שלה ישן ומאריך־ימים יותר מזה של כל מדינה אחרת בעולם?

א. צרפת.
ב. ארצות־הברית.
ג. נפאל.
ד. בריטניה.

נו, טוב: כל בר־בי־רב או כל קורא־עתון יודע שתשובה א' אינה באה בחשבון. הרי הרפובליקה החמישית בצרפת, מיסודו של דה־גול, טרם מלאו לה 16 שנה. אולי נפאל? מה אתה יודע על נפאל?...

נעבור לחידון מס' 2: איזו מדינה קונסטיטוציונית, החוקה שלה היא העתיקה ביותר בעולם?

א. בלגיה.
ב. בריטניה.
ג. שווייץ.
ד. ארצות־הברית.

ידוע שכמה וכמה מדינות קונסטיטוציוניות עיצבו את חוקתן לפי הדוגמה של בלגיה. אז אולי בלגיה היא התשובה הנכונה? אבל מה יהא על בריטניה (או ליתר דיוק: אנגליה)? הרי ה„מאגנה קארטה" ניתנה עוד בתחילת המאה ה־13, וה„מאגנה קארטה" היא לפחות גרעין של חוקה? האמת היא, כמובן, שאין לבריטניה חוקה כתובה, המנוסחת בכך־וכך סעיפים.

המלוכה הקלאסית של המאה ה־20

ניגש לחידון מס' 3: באיזו מדינה ממדינות המאה ה־20 מתקיימים הנגונים של המונארכיה הקלאסית, שבה ראש־המדינה מושל בפועל, מפקד על הצבא, ממנה כראות־עיניו את שריו ויועציו, ואילו המוסדות המחוקקים יכולים רק למחות נגד המלך או למנוע ממנו הקצבות־כספים?

א. שבדיה.
ב. סעודיה.
ג. יפאן.
ד. בריטניה.

בוודאי לא שבדיה, שבה עתיד מלכה החדש, קארל־גוסטאב, להתפרק משארית סמכויותיו, כגון הסמכות להטיל את הרכבת הממשלה על חבר בית־הנבחרים מן הסיעה הגדולה ביותר. שמא סעודיה? אבל בסעודיה אין אפילו צל קלוש של פארלאמנט. מי שלמד היסטוריה וגיאוגראפיה לפני שלושים או ארבעים שנה, יתפתה להשיב: יפאן. אבל הקיסר הירוהיטו הוא באמת ישות מיוחדת־במינה: הוא התחיל את הקאריירה שלו בתקן של אלוהים, וחדל להיות אלוהים בשנת 1945, באישראת מק־ארתור, המצביא־הכובש האמריקני. מאז — הירוהיטו הוא סתם בשר־ודם בן־תמותה וראש־מדינה טקסי, תחומי פעילותו המעשיים (אם אינני טועה) הם אוקיאנוגראפיה ושירה. הוא מחבר מיני שירים קצרים כאלה, בעלי שלושים ואחת הברות. אשר לאליזבט השנייה מלכת בריטניה, הכול יודעים שאינה מושלת־בכיפה. היא פותחת את מושב־הפארלאמנט, פעם אחת בשנה, וחוץ מזה היא אוהבת לרכוב על סוסים. מהי, איפוא, התשובה על חידון מס' 3? התשובה היא — שאף אחת מארבע התשובות המוצעות אינה נכונה!

שרידי פיאודאליזם בימינו

חידון מס' 4: איזו מדינה בעולם נשתיירו בה שרידים של פיאודאליזם?

א. סעודיה.
ב. ירדן.
ג. ישראל.
ד. ארצות־הברית.

מדוע שיבצנו כאן את ישראל? משום שכמה ממבקרי המישטר במדינתנו — לאו דווקא פוליטיקאים אופוזיציונרים אלא בעיקר מדעני־מדינה, סוציולוגים והיסטוריונים — טוענים שקנייני הלאום, הנכסים, אמצעי־הייצור, משאבי־הכספים — מחולקים אצלנו ל„הפקדים" (פאודות בלע"ז), כמו באירופה של ימי־הביניים. בראש כל „הפקד" עומדת „כת" — מפלגה או מנגנון. ישנו, כביכול, ה„הפקד" של ההסתדרות ומשק־הפועלים. ישנו ה„הפקד" או ה„הפקדים" של התנועה הקיבוצית לזרמיה. ישנם ה„הפקדים" של המפלגות השונות, שלכל אחת מהן מערכת של מוסדות ומיפעלים הזנים־ומפרנסים מיגזור־אוכלוסיה שלם; והזיקה של מיגזור כזה אל המפלגה היא זיקה ואסאלית של נאמנות־גומלין בין המנהיג והמונהגים.

אבל זה לא רציני. זה סתם משל „אקדמי" — ומשל כחרס הנשבר. אולי סעודיה? באמת, מדוע לא סעודיה? כלום השייכים הבדואים הרבים אינם קשורים בקשרי־נאמנות ואסאליים למלך פייסל? אעפ"כ, המישטר בסעודיה הוא למעשה מישטר ריכוזי — תכונה הנוגדת את מהותו של הפיאודאליזם. אלא אם כן תאמר, שהניאו־פיאודאליזם המזרח־תיכוני לובש עתה צורה אחרת: מדינות ערביות נעשו — לרצונן או לאונסן — ואסאליות של פייסל, בזכות תועפות הנפט והכסף שלו...

ריצ'ארד ניקסון: „מלך" וראש־ממשלה באישיות אחת.

או אולי ירדן שכנתנו, שגם בה קיימת — לפחות למראית־עין — סכימת־יחסים פיאודאלית בין המלך חוסיין ובין השייכים או מפקדי הצבא? אכן ה„מרד" השקט שהיה שם בשבוע שעבר מזכיר במידת־מה התקוממויות של אבירים ואסאלים בתקופות רחוקות ובמקומות אחרים.

מה פתאום שיבצנו כאן כתשובה אלטרנאטיבית — את ארצות־הברית? רק כדי לשטות בקורא־המנחש? מה לארה"ב ולפיאודאליזם?...

הפרדת הרשויות

הגענו אל החידון האחרון, מס' 5: איזוהי המדינה היחידה בעולם שמיושם בה הלכה־למעשה העקרון של הפרדת רשויות השלטון — בין הזרוע המחוקקת, הזרוע המבצעת והזרוע השיפוטית?

א. ישראל.
ב. צרפת.
ג. בריטניה.
ד. ארצות־הברית.

רק לצון המקינו לנו בשבצנו כאן את ישראל — ועוד במקום הראשון! חלוקת־הרשויות אצלנו — וברוב המדינות הדמוקראטיות בעולם — איננה נחרצת. הרשות המבצעת, הממשלה, נבחרת (ברובה) מקרב חברי הרשות המחוקקת, הכנסת — והיא נושאת באחריות כלפי הגוף הזה. מאידך גיסא, הממשלה היא גם היוזמת העיקרית של מעשי־החקיקה. — מי שזוכר קצת את פרקו בתולדות התורות המדיניות, יזכור אולי על צרפת, שהוגה־דעות שלה, מונטסקיה, ניסח לראשונה את עקרון הפרדת הרשויות, והוא ניסח אותו מתוך הנחה (מוטעית!) שהפרדה כזו קיימת למעשה באנגליה. הנכון הוא שגם בבריטניה — הרשויות מפולשות זו לזו: הממשלה יוזמת את החקיקה ואחראית כלפי הפארלאמנט, ואחד מחבריה, הלורד צ'נסלור, הוא יצור פוליטי משונה, בעל ראש משולש: הוא מיניסטר (שה„תיק" שלו דומה במידה רבה לתיק של שר־המשפטים במדינות אחרות); הוא יושב־ראש בית־הלורדים בתפקידו התחיקתי, והוא גם שופט במקרים מסויימים (שוב בבית־הלורדים, בתפקידו כאינסטאנציה שיפוטית עליונה).

ארה"ב: המישטר ה„קלאסי" ביותר

התשובה הנכונה לחידון מס' 5 היא — ארצות־הברית, שחוקתה קובעת במפורש את הפרדת הסמכויות בין שלוש הרשויות ושההיסטוריה הפוליטית שלה מוסברת במידה רבה מאוד לאור ההפרדה הזאת. אלא שארצות־הברית היא התשובה הנכונה גם לכל ארבעת החידונים הקודמים, כל־כמה שהדבר נשמע פאראדוקסאלי! ארה"ב היא המדינה הראשונה של „העולם החדש", אבל המישטר שלה ישן ומאריך־ימים יותר מזה של כל מדינה אחרת בכדור־הארץ. בצרפת היו מהפיכות, הפיכות והתהפוכות רבות ב־180 השנים האחרונות: מלך שהועלה לגרדום ב־1793; כמה גילגולים של מישטר רפובליקני בתקופת המהפכה; קיסרותו של נאפוליאון; שוב מישטר מלוכני, של בית־בורבון ושל לואי־פיליפ; שוב מהפיכה ורפובליקה קצרת־ימים; קיסרותו של נאפוליאון השלישי; תקומתה הפאריסאית — וחמש ה„רפובליקות" שלמן 1871 ועד היום. חזה אשר לבריטניה, תמורות אבולוציוניות במוקדי כוח־השלטון שינו לבלי הכר את דמות מישטרה — לעומת מה שהיתה בתקופת מלכותו של ג'ורג' השלישי — או אפילו בתקופת המלכה ויקטוריה. ומה מדבר נפאל? באמונה, בור גמור אני בקורותיה של מדינה הימאלאית זו; די בכך אם אומר, שהיא ומשפחתה אינם הלוואנטיים במיוחד בהקשר ההיסטורי הגלובאלי...

אם לעבור לחידון מס' 2, הרי הקונסטיטוציה של ארצות־הברית היא ה„קדומה" ביותר בכל החוקות הנוהגות היום. בלגיה קיבלה את חוקתה עם כינונה כמדינה מלוכנית, ב־1830. בחוקת שווייץ מ־1815 הוכנסו שינויים מהותיים במרוצת המאה ה־19. לבריטניה, כאמור, אין שום קונסטיטוציה כתובה. ואילו החוקה האמריקנית נתקבלה ואושרה ב־1789, שלוש־עשרה שנה לאחר השגת העצמאות. מאז אמנם הוכנסו בה 26 „תיקונים", אבל „תיקונים" אלה הם למעשה הוספות ולא שינויים יסודיים בגוף הקונסטיטוציה המקורית.

המלך ריצ'ארד

נחזור לחידון מס' 3: השם מונארכיה היה מוקצה־מחמת־מיאוס בעיני אבות המהפיכה האמריקנית, מכונני הרפובליקה. אף־על־פי־כן, כהונתו של נשיא ארצות־הברית מצטיינת בכמה תכונות של המונארכיה הקלאסית. אומר מומחה־למימשל אמריקני, דייוויד פ. קאליאו: „הנשיאות היתה... למין מונארכיה נבחרת; הנשיא ממלא בעת ובעונה אחת את התפקידים של מלך ושל ראש־ממשלה, של rex ושל dux. בוודאי: הנשיא הוא מלך נבחר שהמאנדאט שלו נמשך ארבע שנים בלבד ושיכול להיבחר רק לתקופת־כהונה נוספת אחת. אולם הבסיס העממי הרחב שלו, ויכולתו (בימינו) לפנות במישרין אל קהל־הבוחרים באמצעות הטלוויזיה, מעניקים לו סמכות פוליטית עצומה לעומת השלוחות האחרות של מערכת המימשל הפדראלי... הוא מכנס סביבו קאבינט, רשמי ופורמי, שחבריו הם משרתיו — לא שותפי מעמד שלו! — המכהנים במשרותיהם כל־עוד הנשיא חפץ ביקרם [רשאי הוא לפטרם בכל עת — בלי ליטול רשות מן הקונגרס]. חסותו — מה־שנקרא ה„פאטרונאז'" — מקיפה את כל המיבנה האדמיניסטראטיבי... לעולם יכול הוא לסמוך על שלומי־אמוני מפלגתו באמצעות המימשלים הפדראליים, המדינתיים והמוניציפאליים".

הנקודה האחרונה שהוזכרה כאן, הפאטרונאז', מתן משרות וטובות־הנאה ל„נאמנים" לאלה שסייעו בידי הנשיא (בממון ובתעמולה) להיבחר לכהונתו ה„מלכותית" — משיבה על החידון מס' 4 שלנו. נודף מכאן ריח עז של מערכת־זיקות פיאודאלית...

משבר קונסטיטוציוני

לא הצעתי את חמשת החידונים ה־quiz שלי כשעשוע בעלמא, אלא כנסיון להסביר מצב רציני מאוד; את המשבר הקונסטיטוציוני שארצות־הברית נקלעה לתוכו כאל מבוי־סתום בעטיה של שערוריית־ווטרגייט. לכאורה תמיהה גדולה היא: רובו המכריע של הציבור האמריקני מכיר באחריותו של הנשיא ניקסון לשערוריה זו (עניין אחר הוא — אשמתו הישירה למה שהתרחש); המוניטין שלו הם בשפל המדריגה; רבים־רבים היו רוצים שהנשיא יתפטר, ורבים־רבים מדברים על אפשרות של אישום והדחה, או מה־שנקרא impeachment. מדוע, אם־כן, כה קשים „חבלי השקיעה", מדוע כה מרובים ו„מתישים" חקרי־הלב והחיסוסים בקשר להדחה?

התשובה הכללית (שיש לפורטה לפרטים) היא שהאומה האמריקנית כפותה בסד הקונסטיטוציה שלה — אותה תעודה שנחשבה במשך קרוב למאתיים שנה כמיסמך־מופת, כעמוד־אש העשוי להנחות את נתיבי ארה"ב „עד סוף כל הדורות". עכשיו הולך ומתברר מצד אחד, שהנשיא ה־37, ריצ'ארד ניקסון, פשע בקונסטיטוציה — אולם הקונסטיטוציה עצמה, ומיבנה היחסים החברתיים והפוליטיים אשר חוקם על בסיסה, מכבידים על סילוקו של ניקסון, ואולי מונעים לחלוטין את עצם האפשרות להיפטר ממנו.

בטרם נמשיך, נציין עובדה אחת, שנוטים משום־מה להתעלם ממנה: ה„מניות" של ניקסון לא ירדו ירידה תלולה מאז נבחר לכהונה שנייה בנובמבר 1972. היום, אמריקנים רבים מאוד שונאים אותו, אבל גם אז — רק מעטים מאוד אהבו אותו. אמנם תוצאות הבחירות לנשיאות לפני שנה ושלושה חודשים תוארו כ„סחף־קרקע" שכמעט אין לו תקדים בתולדות ארה"ב. אולם האמת היא שניקסון נחל אז רק נצחון שלילי מחץ; יותר משניצח הוא — נוצח יריבו הדמוקראטי מק־גוברן, אשר רובו של קהל־הבוחרים דחה את מצע־הטלאים המשונה שלו, בתחום מדיניות הפנים, הכלכלה, החברה, החוץ והבטחון — כשם שדחה את אישיותו הבלתי־מעוררת־אמון של הסנאטור מדרום־דאקוטה. מק־גוברן ביקש לדבר אל מתנגדי הממשל לסוגיהם, למן האינטלקטואלים הליבראליים ועד לירכתי השמאל־החדש, אולם ירד אל המכנה־המשותף הנמוך ביותר (כגון: היתר צריכת סמים), ובכך דחה מעל פניו שכבות־מצביעים רחבות. המיליטאנטיות שלו בשאלת המלחמה בווייטנאם היתה מצד אחד התפרצות לדלת פתוחה, שכן שיחות־השלום ומדיניות־הדטאנט כלפי שתי מעצמות־העל הקומוניסטיות, אשר נרקמו ונוהלו בידי ניקסון וקיסינג'ר, כבר החלו להניב פרי; מצד אחר, קיצוניותו של מק־גוברן בשאלה זו הרחיקה מעליו את האיגודים המקצועיים — אחד המרכיבים בבידיי־הכוח של קהל־הבוחרים הדמוקראטי. כללו של דבר: האזרחים, ברובם הגדול, הצביעו נגד מק־גוברן — לא בעד ניקסון; וראייה לדבר, שבבחירות לבתי־המחוקקים ולמושלי־המדינות ניצחו בעיקר המועמדים הדמוקראטיים — לא הרפובליקנים, חברי מפלגתו של ניקסון. ההצבעה לבית־הלבן היתה הצבעה של אין־ברירה — הצבעה בעד הרע במיעוטו. שאלה אחרת היא, מדוע מונה דווקא מק־גוברן כמועמד הדמוקראטים לנשיאות, ואם לא היה מינוי זה תוצאה עקיפה של תככי המנגנון האלקטוראלי הרפובליקני, אשר ביקש להכתים את שמם של מועמדים דמוקראטיים מתונים ורציניים יותר כמו אדמונד מאסקי (תככים אלה הגיעו ל„שיאם" במיבצע הפריצה למטה המפלגה הדמוקראטית בבניין ווטרגייט).

מה פירוש „אימפיצ'מנט"?

אילו שרר בארה"ב מישטר של אחריות פארלאמנטארית, כלומר אחריות הרשות המבצעת וראשה כלפי הרשות המחוקקת, לא היה קושי — לפחות תיאורטי — להעביר ממשרתו נשיא, אפילו ברוב פשוט. קוראים לזה, בדארגון הפוליטי — הצבעת אי־אמון. ואין נפקא מינה אם הנשיא אכן „סרח" או מעל בתפקידו, או אם הוא פשוט „אינו מוצא חן" ודעת נציגי העם אינה נוחה הימנו. כן אפשר היה לפזר את בתי־המחוקקים, להכריז על בחירות בטרם־עת ולבקש מן העם מאנדאט מחודש. כל זה זר לאות וגם לרוח של חוקת ארה"ב, וכן זר הוא למיבנה השלטון, למסורת ולנסיון הפוליטי של אמריקה. מועדי הבחירות לנשיאות, לבתי־הנבחרים הפדראליים והמדינתיים ולכמה וכמה משרות בכירות — קבועים כמסמרות, אחת לשנתיים או אחת לארבע שנים. ואף זאת: אצלנו, למשל, בחירת כנסת חדשה פירושה בחירת ממשלה חדשה. בארה"ב, אין שום קשר אורגני בין בחירה זו לבחירה זו — מפאת ההפרדה העקרונית בין הרשות המבצעת לרשות המחוקקת. ואף זאת: פעמים רבות יקרה שבקונגרס על שני בתיו ימשול רוב של מפלגה אחת, ואילו הנשיא יימנה עם המפלגה היריבה. כך המצב עכשיו — ובאופן בולט ביותר.

יש רק דרך אחת להפסקת כהונתו של נשיא לפני תום הקאדנציה שלו, והיא דרך משפטית — אף־כי התהליכים מתקיימים בשני בתי־המחוקקים. פרק 2, סעיף 4 של החוקה האמריקנית קובע: „הנשיא, סגן־הנשיא וכל נושאי המשרות הציבוריות של ארצות־הברית יודחו מתפקידם במקרה של האשמה והרשעה על בגידה, שוחד או פשעים ועוונות חמורים אחרים" (other high crimes and misdemeanors). הבית התחתון (הנקרא למען הנוחות בשם „קונגרס" סתם) משמש במקרה הזה כאינסטאנציה ראשונה, המקבלת ברוב־קולות אם יש מקום לפתוח בהליכים משפטיים נגד הנשיא. ואם החלטתו היא חיובית, מרשיעה, מובא העניין לדיונו (ולגזר־דינו) של הסנאט.

הלכי־הרוח בשני בתי־הקונגרס הם נגד הנשיא; כלומר, יש נטייה עזה והולכת שניקסון יודח לכתן, ומהר ככל האפשר. רוצים בכך צירים וסנאטורים רפובליקניים — לא פחות ואולי יותר מעמיתיהם־יריביהם הדמוקראטיים. פרשת ווטרגייט פגעה קשות באמינות של מפלגתם, ומועמדים רפובליקנים רבים, ותיקים גם חדשים, יודעים היטב כי הם עלולים להפסיד בבחירות שייערכו בנובמבר ש.ז. (בבחירות אלו ייבחרו כל חברי הבית התחתון ושליש מחברי הסנאט). אם הנשיא יפנה את הזירה, יהיה להם קל יותר לנקות את השטח מספיחי ווטרגייט, לרחוץ בנקיון כפיהם ולהתמודד עם מועמדי הדמוקראטים.

45% בעד, 45% נגד

אעפ"כ, לא הרפובליקנים ולא אנשי הרוב הדמוקראטי, האנטי־ניקסוני במובהק, אינם נחפזים לפתוח בהליכי ה„אימפיצ'מנט". כאמור, רבים חקרי־הלב והחששות מפני ההשלכות לטווח קרוב ורחוק של צעד כזה. יש לכך סיבות משפטיות, פוליטיות והיסטוריות. אשר לשיקולים המשפטיים: מכיוון שרבים מאוד מחברי בתי־המחוקקים הם משפטנים, אין הם יכולים שלא לשאול את עצמם אם אמנם יספיק חומר־הראיות נגד ניקסון בשביל להרשיעו. אשמתם של כמה וכמה מעוזריו כבר ברורה למדי, הם הובאו או יובאו בפלילים, אבל מה שיעור האשמה (הפלילית!) שלו־עצמו? אפילו הסעיף הסנסאציוני האחרון בפרשת ווטרגייט, גילוי המחיקה של 18 דקות מסרט־הקלטה של שיחה בין ניקסון ובין עוזרו הבכיר לשעבר, האלדמן — מה הוא מוכיח? לכל היותר — שהיה כאן נסיון מכוון וזדוני להשמיד חומר־ראיות מפליל. אבל מי עשה זאת, מי „נתן את ההוראה"? רק באורח נסיבתי אפשר לטעון, או להניח, שלא היתה כאן רק „טעות טכנית" של מזכירת הנשיא, הגב' רוז־מרי וודס.

אכן, על סמך המיסמכים והעדויות המצויים בעין, יהיה זה קשה מאוד להוליך בתוך המבוך הזה את חוט־אריאדנה של האשמה — עד לנשיא עצמו. אבל אפילו נניח, שתוך חודשיים־שלושה יימצאו ראיות־לכאורה נוספות אשר „יהדקו את החבל סביב צווארו" של ניקסון — גם אז, אולי יעמדו בעינם השיקולים הפוליטיים, אשר עשויים אף לחסל את סיכויי ה„אימפיצ'מנט". אפשר למצות את השיקולים האלה במשפט אחד: מה רוצה העם? מה אומרים מישאלי־דעת־הקהל, שבארה"ב נודע להם משקל נכבד בקביעת המדיניות? ברור למדי שהעם אינו רוצה בניקסון כנשיא; אך בה־בעת מלמדים סקרי־דעת־הקהל שהעם חלוק בדעתו בשאלת ההדחה — חלוק שווה בשווה: 45% בעד, 45% נגד, ו־10 אחוזים הפוסחים על שתי הסעיפים... והנה צירי־הקונגרס אינם נוטים לצעוד לפני העם ולהקדימו בהכרעותיהם; הם מעדיפים לפעול כפי שמשתמע מ„קול ההמון". מה יעשו במקרה דנן, כאשר ה„המון" מדבר בשני קולות שווי־משקל? תיקו! איך שלא ינהגו, צפויים הם למשפט הבוחר — בעוד כשבעה חודשים. אם יפתחו בהליכי־הדחה, ואילו הסנאט יזכה את ניקסון בדין, או יניח לו ליהנות מן הספק — אפשר שיבואו הבוחרים אל ה„מדיחים" ויאמרו: — מי ביקש זאת מידכם? בפזיזותכם להפליל את ניקסון, הוצאתם שם רע למוסד הנשיאות שלנו, ולארצות־הברית כולה! קילקלתם את המוניטין שלנו בעולם! ואילו אם יקרה ההיפך, דהיינו אם חברי הקונגרס והסנאט יעדיפו קו של שב־ואל־תעשה וימנעו מ„אימפיצ'מנט", אך בהמשך־הזמן יתגלו הוכחות חדשות המחזקות את חשד מעורבותו הפעילה של ניקסון בפרשת־ווטרגייט — הלא אפשר מאוד שיבואו קהל־הבוחרים ויטענו לעומתם: — מה המחדל הזה לכם? מדוע הנחתם לאיש הזה להיפטר בלא עונש, לצאת יבש מכל המבול, ולהמשיך בתפקידו?

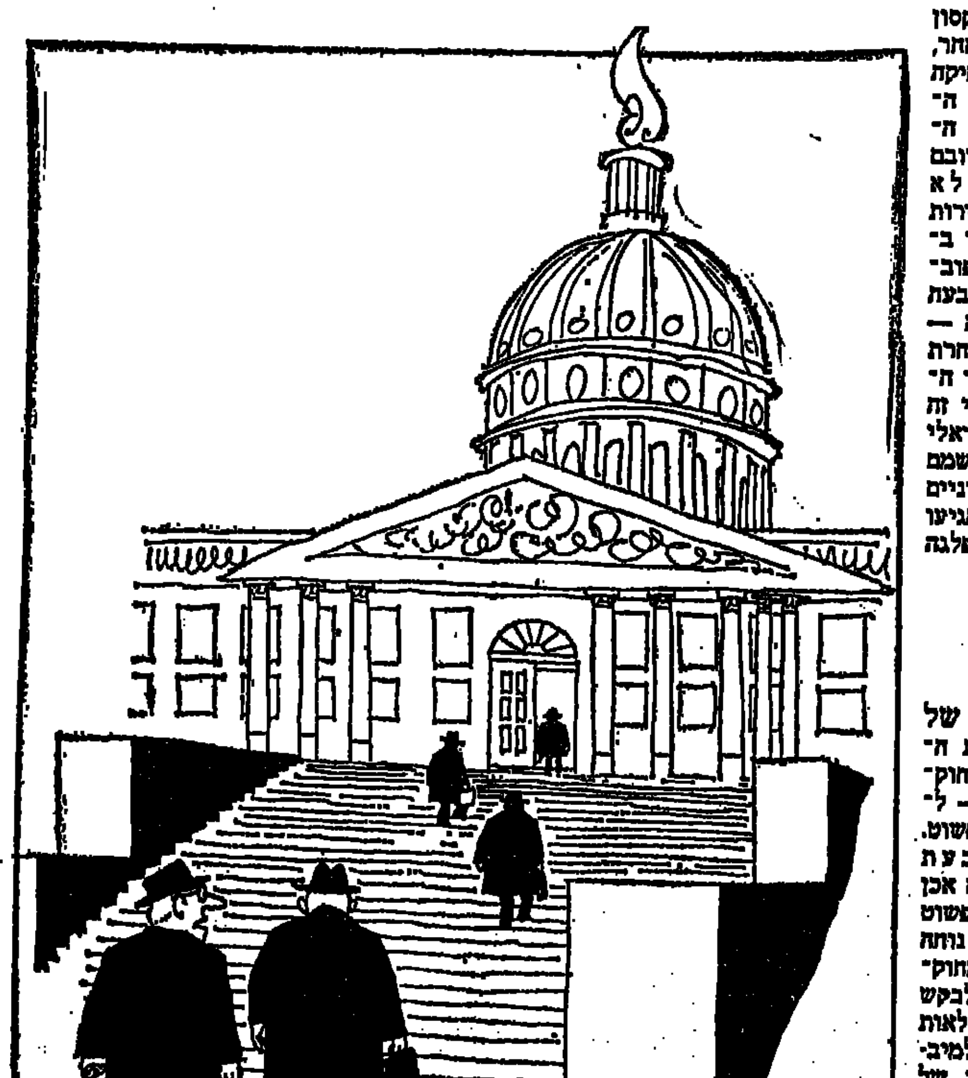

שיח צירי־קונגרס על מדריגות בניין הקאפיטול בוושינגטון: — להדיח את הנשיא, או לא להדיח? האינסטינקט שלי אומר לי להתנהג כמו מוג־לב, אבל הצרה היא שאינני יודע מהי בדיוק התנהגות ההולמת מוג־לב בפרשה זו...
(„ניו־סטייטסמן", לונדון)

ההרתעה ההיסטורית והלאומית

זהו מצב ה־IMPASSE שחברי בית־הנבחרים והסנאט, משתי המפלגות, תקועים בו, לא לבלוע ולא להקיא... בנסיבות אלו משליכים את היהב על אפשרות אחת: שניקסון עצמו יכריע, יקרוס — ויחליט לפרוש מרצונו. אבל זו אפשרות רחוקה. ריצ'ארד ניקסון הוא איש עקשן, ובעל עור עבה. כאן ראוי להזכיר גם את שיקול־ההרתעה ההיסטורי. רק פעם אחת ב־198 שנותיה של ארצות־הברית נעשה נסיון להדיח נשיא מכהונתו, והנסיון לא עלה יפה. היה זה ב־1868, בימי המשבר והתהפוכות שלאחר מלחמת האזרחים, כאשר בית־הנבחרים החליט על הדחת הנשיא אנדריו ג'ונסון, אך הסנאט פסק להשאירו על כנו — על חודו של קול אחד!

קיים, כמובן, גם השיקול של אחריות לאומית — ואף השיקול הזה איננו חד־משמעי: מה טוב יותר, מה בריא יותר לאומה, — לטווח ארוך טפל על כל השערוריה, „לרדת מן הפרשה", או להחמיר את הדין עם ניקסון ולהדיחו? במקרה הראשון, הנזק המוסרי הפנימי אינו מוטל בספק; במקרה השני — „מה יאמרו בגויים"? איזה „פרצוף" יהיה לאמריקה אם יוכח־בעליל ויתגלה ברבים, קבל־עולם, שהנשיא הגדול שלה, הפטרון של מדיניות ההפשרה וההתקרבות הבין־גושית (הרב־גושית!), הוא כאחד הנקלים? האם לא יתווסף סתף נוסף במעמדה הגלובאלי של ארצות־הברית?

אכן דרוש איזה אורקל, דרושים איזה „אורים־ותומים" אשר יורו לשלוחי האומה האמריקנית כיצד להיחלץ מן המכשלה והמבוכה הזאת... גם משקיפים־מרחוק כמונו, הישראלים, אינם מסוגלים לדעת מה טוב יותר (מה „טוב ליהודים"): המשך המצב הנוכחי, כשבראש ארה"ב עומד נשיא בלתי־רצוי לרוב עמו — ועמו, כפי שמסתבר, אף אינו מוכן לתת לו קרדיט בעבור ההישגים המרשימים שלו ושל ראש־שריו קיסינג'ר בתחום מדיניות־החוץ? או שמא מוטב (גם מבחינתנו!) — לכרות, לגזור, להדיח? הרי סדר־הירושה אחרי פרישת ניקסון — מובטח: סגן־הנשיא ג'רולד פורד יהיה לנשיא — ופורד הוא אוהד־ישראל ו„טוב ליהודים"; וחזקה עליו שישאיר את ניהול מדיניות־החוץ בידיו הנאמנות של ד"ר קיסינג'ר. אבל שוב: מה יהיה כוח המשענת האמריקנית אחרי הניתוח המכאיב של ההדחה, אחרי הצלקות בבשרה של ארצות־הברית? זו תהיה ארה"ב פגיעה יותר, שבירה יותר, או לכל המוטב — זהירה יותר במהלכיה במדיניות החוץ...

משל האניה „טיטאניק"

בשבוע שעבר עשה בארץ מדען מדינה משיקאגו, פרופ' פרנק טאכאו (יהודי), הוא הירצה על המשבר הקונסטיטוציוני של ארה"ב במרכז־התרבות האמריקני בתל־אביב. שאלתי אותו: — ללא כל קשר לתוצאות המשבר, בין שתהיה הדחה ובין שלא תהיה הדחה, — האם לא הגיעה העת שאישי־ציבור אמריקנים, משפטנים, חוקרי־מימשל, סוציולוגים, גם פוליטיקאים מעשיים, יתחילו לחשוב על שינויים מהותיים בחוקה ובמיבנה השלטון של ארה"ב, המכבידים על פתרון בעיות כמו זו שהאומה האמריקנית ניצבת בפניה היום? אולי — קצת פחות הפרדה בין הרשויות, והנהגת העקרון של אחריות פארלאמנטרית מצד הנשיא?

פרופ' טאכאו הודה ששאלתי „מעניינת" ושהיא מעסיקה למעשה מוחות רבים באמריקה. אבל, ראשית, האחריות הפארלאמנטרית היא בירידה בעולם כולו; לא בארצות־הברית בלבד, אלא גם במדינות שנהוגה בהן הלכת תלות הממשלה בבית־המחוקקים — חלה בדור האחרון התעצמות רבה של הרשות המבצעת על חשבון הרשות המחוקקת — שהיא במקרים רבים רק „חותמת־גומי" להכרעות הממשלה. שנית — והיא העיקר: החוקה ומיבנה־המימשל הסגולי של ארה"ב הם „בדמם" של האמריקנים — הם חלק נכבד ביותר ממסורתם. לכאורה, אנשי אמריקה בזים ל„ישנות" ורואים בכך את יתרונם לעומת האירופים; אך למעשה דבקים הם דבקות קנאית, שמרנית, במסורת המיוחדת שלהם־עצמם. יהיה זה קשה ביותר, הן מבחינה פרוצדוראלית־תחיקתית, הן מבחינה נפשית, פסיכולוגית, לבצע בדק־בית יסודי בחוקה...

על־כל־פנים הודה פרופ' טאכאו, בתשובה על שאלה אחרת, שהזעזוע של פרשת־ווטרגייט הוא טראומאטי, ואין לשור ולשער את תוצאותיו לאורך־ימים. „לא", אמר המרצה, „אפילו ירצו הדמוקראטים לפרוש מן הפרשה, הם כבר לא יוכלו לעשות זאת... מה זה מזכיר לי? צפיתי אמש בסרט על טביעת האניה „טיטאניק", שהוקרן בטלוויזיה שלכם. לאחר שנבקעה הקרחון את דפנות הספינה ומי האוקיינוס פרצו לתוכה בכוח — שוב אי אפשר היה להוציאם מבפנים..."

המשל של פרופ' טאכאו הוא חמור מאוד. נקווה, למרות הכול, שהספינה האמריקנית תגבר על הסופה ועל השבר ותתוקן — ושהיא תוסיף לשוט בטוחות בנתיבי האוקיינוסים...

ובמות המנהיג

מאת צבי ארז

תרגיל דמיוני בבעיות בינלאומיות. יוגוסלביה ללא טיטו. תגובותיה של העתונות העולמית ומנהיגים ממזרח וממערב. מרידות פנימיות ותפיסות של תחנות רדיו. הפלישה הגדולה שלא איחרה לבוא. כל קשר בין האירועים לבין המציאות, בין אם ידובר באישים, במצבים או במהלכים מדיניים בהחלט אינו מקרי!

ההודעה הרשמית בדבר מחלתו של הנשיא פורסמה ארבע שעות לאחר שידורה בתחנת השידור הממלכתית של אוסטריה. הבולטין הר־פואי היה קצר. צויין בו כי חולשתו הכללית של הנשיא בעקבות מסעו באסיה הדרומית אובחנה כדלקת ריאות. לשם דיון בסיבוכים האפשריים, מחמת גילו הגבוה של החולה — נאמר בהודעה — הוזעקו אל מיטתו מומחים ידועים למחלות דרכי הנשימה מפרנקפורט ע"נ מיין ומן המכון הרפואי ע"ש פבלובסקי במוסקבה.

ברחבי המדינה הוכרז על אבל לאומי של עשרה ימים. שורה ארוכה של מדינאים שיגרו את תנחומיהם, הראשונים היו הד"ר קרייסקי ווילי ברנדט. שניהם ציינו את מעלתו של המנוח: היותו אחד הלוחמים האנטי־נאציים הדגולים מלפני שלושה עשורים ויותר (בסתר ליבם חשבו ראשי לשכותיהם, מנסחי ההודעות, כי הקאנצלרים כותבים את הספדיהם שלהם...) כשלושים ראשי מדינות וממשלות הודיעו כי ישתתפו בלוויה הממלכתית: פודגורני, פומ־פידו, סאדאת והגב' גאנדי באו כדי לחלוק למנוח, שתואר כאחרון מנהיגי דור מנצחי מלחמת העולם השניה, את הכבוד האחרון. נשיא ארה"ב שיגר את שר־החוץ שלו. ראש ממשלת ישראל שילב בהופעתו לפני הכנסת כמה משפטים לזכרו של הנשיא (בערב הקודם רואיינו בטל־וויזיה אלוף (מיל.) ושגריר בדימוס. השניים העלו זכרונות על שירותם עם חיילי הנשיא ביערות ובהרים).

לפחות תריסר תחנות טלוויזיה אירופיות שידרו ישירות את טקס ההלוויה הממלכתי. מאה ועשרים צוערים נשאו על כריות אדומות את אותות ההצטיינות, בהם כובד הנשיא המנוח. קיברו נכרה בסמוך לחומת המצודה התורכית העתיקה, ממנה ניתן להשקיף על הבירה. הקבר כוסה במאות זרים ומשמר־כבוד הוצב לידו.

רדיו קרואטיה העצמאית

רבים מן הפרחים שנשזרו בזרים אלה לא הספיקו לקמול עת התחוללו המהומות הראשונות. תחילתן בתביעות של סטודנטים בשתי אוניברסיטאות, המרוחקות זו מזו מאות קילומטרים. התביעות היו מנוסחות בקיצוניות, מי־עוטן מקצועיות, רובן מדיניות. באוניברסיטה הצפונית תב־עו הפניית הכנסות המדינה במטבע־חוץ, שבאו עפ"ר מתיי־רות, להשקעות בשאר ענפי המשק הממוקמים קרוב לים. בקצה הדרומי־מזרחי של המדינה תבעו הסטודנטים הנהגת רפורמות שונות. בין השאר תבעו הגברת החינוך הלאומי והדגשת הקשר עם אחיהם מעבר לגבול, בשתי המדינות הסמוכות. סיסמאותיהם־תביעותיהם דיברו עוד בזכות התיי־עוש המזורז של האזור ונגד ההשתלטות של לאום הרוב.

בעוד המשטרה מפלסת באדיבות רבה דרך להמוני הס־טודנטים בצפון, ירו השוטרים בדרום מעל ראשי הסטו־דנטים. לא ברור כיצד נהרגו 14 מהם. הרדיו הבולגרי ידע לספר על עוד 86 פצועים; סופיה היתה מודאגת ביותר. פועלי המספנות, מסוף הדלק הענק שהיה בבניינו, ועימהם פועלים ממפעלי תעשיה רבים בערי החוף, הכריזו שביתת אזהרה בת יממה; נוכח העליה שלוחת הרסן במחירי מצ־רכי היסוד, תבעו תשלום תוספת היוקר לאלתר.

העיתונות העולמית לא הקדישה מקום רב לתביעות הללו, הן הוזכרו רק בעמודים הפנימיים. התסיסה שאחזה בארץ מאז מות נשיאה רב־הפעלים העפילו אל ראש מהדורות החדשות רק עם מה שנראה כהתפרצות טרוריס־טית בעוצמה בלתי־רגילה: בסטוקהולם, בריסל, רומא וברן הותקפו שגרירויות המדינה ע"י יסודות שתוארו כפועלים זרים. יחידות מחץ של משטרת גרמניה המערבית, בסיוע רכב משוריין, ניהלו קרב ממושך עם תוקפי בניין השג־רירות בבון שהתבצרו בווילה סמוכה. על בנייני השגרירו־יות שנתפשו בידי התוקפים הונף מיד דגל; צבעיו לא היו שונים, אך את מקומו של הכוכב המחומש תפס סמל מגור, שנראה בעיני העיתונאים כלוח שחמט.

אך זאת היתה רק ההפתעה הראשונה. השניה לא פיגרה בהרבה אחריה: תחילה שמו לב יחידות ההאזנה של ה־ב.ב.ס. ואחריהן מאזיני רדיו רבים, כי החל משעה 16.52 ביום ד' כינה את עצמו רדיו זאגרב כ„תחנת השידור של הקהילה הקרואטית העצמאית". התחנה שידרה מנשר של מועצת המדינה הזמנית וכן רשימה ארוכה של תלונות על קיפוחם של הקרואטים ביוגוסלביה — בעת שלטונו הד־ממושך של הנשיא טיטו המנוח. „...נוכח כל זאת — נאמר במנשר — חובה עלינו להבטיח את התפתחותנו הטבעית שלא תופרע להבא ע"י [illegible] או ע"י אומה אחרת"...

סמוך לחצות הופסקו השידורים ברדיו ליובליאנה. אחר הפסקה קצרה נוגן שיר לאומי: „...למען הצדק, הזכויות והחירות של האומה הסלובנית"... ומיד לאחר מכן הקריא קול חגיגי הודעה של גוף שכינה עצמו „הנהגת החזית הלאומית־הסוציאליסטית" בדבר כינון קהילית סלובנית עצמאית. ההנהגה פנתה במברקים דחופים לראשי הממש־לות של המדינות הסמוכות, אוסטריה, הונגריה, איטליה ו־„ממשלות זאגרב ובאוגרד" ותבעה מהן להכיר בעצמאות המדינה החדשה.

עיתוני הבוקר של יום ה' מסרו בהרחבה על השינויים הדרמטיים. מצד אחד צויין כי כל הקשרים עם יוגוסלביה נותקו, לכתבי העיתונות לא ניתן להיכנס למדינה. נמלי התעופה של באוגרד, זאגרב, סקופיה וסראייבו סירבו לקבל נחיתות. תוך כדי כך ביקר שגריר יוגוסלביה בקיי ד'אורסי והודיע רשמית כי חדל לייצג את ממשלתו. משעה שבע בערב, אמר השגריר, „מייצג אני, אם יוכר בי, את הקהילה הקרואטית העצמאית". שר החוץ הצרפתי נבוך. היה לו שותף למבוכה: עמיתו בקופנהאגן ניצב לפני דילמה דומה. מי שהיה עד כה שגריר יוגוסלביה הודיע כי להבא הוא מייצג את סלובניה...

הד"ר ולדהיים כינס מסיבת עיתונאים מיוחדת בארמון הזכוכית של האו"ם. נציגי המעצמה השמינית שהתקהלו גילו כמה נימות מוזרות בנוסח דבריו של המזכ"ל הקריר בדרך כלל; קולו הסגיר את ריגושו הרב במוסרו על פניות מצד „גופים המבקשים כי ארגוננו יכיר בהם כבממשלות חוקיות של קרואטיה וסלובניה. ביקשתי להיו־ועץ בנציגי המעצמות הגדולות", הודיע מזכיר האו"ם.

הנשיא בומדיין מסר באלג'יר כי גם לידיו הגיעו מברקים מזאגרב וליובליאנה ובהם בקשה כמעט בנוסח אחיד: לקבל את המדינות החדשות אל ארגון המדינות הבלתי־מזדהות. הכתב הדיפלומטי של „על המשמר" ידע לספר בגליון יום ו' של עיתונו כי גם בירושלים היתה התייעצות בעקבות מה שתואר „תזוזות בסטאטוס־קוו באירופה הדרומית־המזר־חית".

משך הימים הקרובים נראה היה כאילו קרואטיה נמ־צאת בתהליך מואץ של שינויים. מועצת המדינה הורתה לכל יחידות הצבא והצי להישבע לה אמונים, או להניח את נשקם ולצאת מן המדינה לאלתר. בכמה מקומות היו חילופי ירי על רקע ביצוע תביעה זאת.

תלויים על הגזוזטראות

התקריות, שהיו עד אז מקומיות, ורובן ככולן התחוללו בין קרואטים לסרבים, לבשו אופי רחב יותר שעה שממשלת יוגוסלביה התאוששה. באוגרד ציוותה על כוחו־תיה — צבא שחרור העם — לדכא בכל מקום, אם יהא צורך בכך אפילו ביד רמה, נסיונות ההיפרדות של „קומץ אויבים ובוגדים במדינה, במפלגה, בעם ובסוציאליזם של ההנהלה העצמית"... שידורי זאגרב מסרו על קרבות כבדים בעמק הנהר ורבאס. בקרבת העיר באניה לוקה.

עד כה היו התגובות של מדינות ברית ורשה מאופקות. אולם כעשרה ימים לאחר מותו של הנשיא החלה סופיה משדרת ידיעות על מעשי זוועה שבוצעו, לדברי התחנה, במקדוניה הסמוכה. משתולל שם טרור איום, „פועלים ישרים, פעילי התרבות המקדונית, סוציאליסטים נאמנים נרדפים ורבים מהם מוצאים להורג..." פליטים רבים שעברו את הגבול לבולגריה ידעו לספר כי כנופיות לאומניות סרביות, הנעזרות ע"י הכת הצבאי־ [illegible] טה ביוון, מטילות חיתתן על האוכלוסין השלווים. צבא אלבאני מתרכז בגדה המערבית של אגם אוחריד, מוכן לפלוש לדרומה של יו־גוסלביה.

מפקין באה הכחשה נמרצת לידיעות הללו; סין היתה המעצמה הראשונה שהכירה בעצמאותן של קרואטיה וסלו־בניה. טיראנה וטריפולי של לוב מיהרו בעקבותיה. הקולונל קדאפי ציין שהוא חרד לשלום אחיו המוסלמים בבוסניה.

מן הגבול ההונגרי נמסר על המוני פליטים הזונחים את בתיהם במחוז וויוודינה וממהרים לבקש להם מיקלט על אדמת מגיאריה־סוציאליסטית. מזכיר המפלגה של העיר נובי־סאד הופיע בט.וויזיה ההונגרית וסיפר בהתרגשות רבה כי המון מוסת של אספסוף התנפל על בניין הוועד המחוזי וכל מי שנפל לידיו ניתלה על גזוזטראות הבניין...

ו.פ. אנדריושצ'נקו, סגן־מרשאל, נציג מפקדת ברית ורשה בהונגריה, קיבל את האות עוד בשעות אחר הצהריים המוקדמות. הוא התקשר מיד עם גנראל הצבאות ב.פ. איבאנוב, מפקד קבוצת הגייסות הדרומית שחנתה „זמנית" — למן 1945, על אדמת הונגריה. לא היה כלל צורך בקבו־צת פקודות ממושכת, שכן כבר בסתיו 1973 תורגל המבצע ונלמדו פרטיו.

בשעה 0200, אור ליום א', הוקראה הודעה ארוכה ברדיו סופיה. עיקרה: נוכח בקשת המפלגה והשלטונות בבירת מקדוניה, סקופיה, הוחלט להושיט עזרת־אחים להגנת הסוצ־יאליזם. חמש דקות לפני תחילת השידור חדר הצבא הבול־גרי, ועימו יחידות סובייטיות, בארבעה ראשים. גשרי הנהר ורדאר נתפשו בידי צנחנים פולנים.

ב־0430, עת החל רדיו בודפשט בשידוריו הרגילים, מסר הקריין כי נתקבלה איגרת מממשלת יוגוסלביה הסוצ־יאליסטית ובה בקשה דחופה לעזרה צבאית. נוכח פרישת שתי מדינות שלא זוהו מפורשות מן הברית, „הוועד המר־כזי של מפלגתנו והממשלה עיינו בבקשה והחליטו פה אחד למלא את חובתם כלפי אחינו ועמיתינו..."

במוסקבה היתה מסיבת עיתונאים מוקדמת מן הרגיל עם לאוניד זמיאטין שציטט בהרחבה את הודעות סופיה ובו־דפשט. לא, לא תתפרסם הודעה מיוחדת מן הקרמלין. עד כמה שידוע לו, קיימת סכנה מוחשית של הפיכה אנטי־סוציאליסטית בכל רחבי יוגוסלביה. „כוחות ברית ורשה יצאו לסכל מזימה זאת" — הדגיש. לשאלת אחד העיתונאים השיב כי ממשלת ברית־המועצות משוכנעת, שיד יורשי מאו והתוקפנים נחשפה בבירור במה שהתרחש במתרחשותיה של יוגוסלביה. „יסודות ציוניים פעלו כמעט באופן גלוי בקרב הסטודנטים באוניברסיטאות זאגרב וסקופיה, יתירה מזאת, בטאון מפלגת העבודה השוויצית כתב היום בהב־לטה ששני אישי הגוף המכונה ,חזית לאומית־סוציאליסטית סלובנית' נפגשו רק בשבוע שעבר עם הגנראל בר־לב, סגן ראש ממשלת ישראל"...

רכיבה, ציד והליכה ביער בלי להשמיע קול — את אלו למד יוסיפ אצל סבו יאוורשק. הזקן היה, בלי לדעת זאת, מורהו במקצועות היסוד של חיי הפרטיזנים.

ראשוני הפליטים שחצו את הגבול האוסטרי בצהרי יום א' ציינו כי לפי מיטב ידיעותיהם צלחו המגיארים ועימם דיביזיות סובייטיות את נהר הדראבה, שהוא נהר הגבול בין הונגריה ליוגוסלביה, שעה קלה אחר חצות, כלומר עוד לפני פרסום ההודעה הרשמית בבודפשט (מחנה טראיס־קירכן נתמלא עד אפס מקום תוך פחות משלוש שעות, והקנצלר ד"ר קרייסקי הורה להחזיר את ארמון שנאו לתפ־קידיו הקודמים...).

באוסטריה נקלטו גם שידורים ישירים של הטלוויזיות ההונגרית, שהקרינה סרטים וכתבות על כניסת צבאות ברית ורשה לערים סובוטיצה, אוסיק וורודין. בסרטים נראו התושבים מקבלים בלחם ומלח את פני החיילים ההונגריים והסובייטיים. ברחובות הונפו דגלים אדומים, כמה וכמה זחל"מים קושטו בפרחים בידי נערות מחייכות. „כוחותינו זוכים בכל מקום לקבלת פנים חגיגית — הדגיש הדובר — הכל אסירי תודה על שגאלנו אותם מאימת הכנופיות הפאשיסטיות של האוסטאשים, שכירי־פקין!"

שידורי זאגרב, כל עוד נמשכו, תיארו תמונה שונה לחלוטין. מבירת קרואטיה נמסר על התקפות אוויר בלתי־פוסקות, על הפצצות ללא רחם ועל תפישת נמלי תעופה אחדים בידי יחידות־מחץ מזרח־גרמניות. „...יש להילחם בפולשים בכל מקום ובכל האמצעים..." קראו הקריינים בהתרגשות רבה. זאגרב מסרה עוד כי מועצת המדינה הזמנית פנתה אל המעצמות הגדולות, אל ארגון ארצות אמריקה, אל הליגה הערבית ואל ארגון ארצות אפריקה בבקשה עזרה דחופה ביותר. כעשר דקות לפני השעה שתיים אחה"צ הודיעה זאגרב כי פקין ביקשה כינוס דחוף של מועצת הבטחון. עשרים ושתיים דקות מאוחר יותר, שעה שקריינית הקריאה נוסח מברקו של צ'ו אן־לאי לד"ר ולד־היים ולנציג זאיר, היו"ר התורן של מועה"ב, צעק קול לא מזוהה במיקרופון: „מוות לפאשיזם, חירות לעם!" — והשידור נדם. שידורי ליובליאנה השתתקו אף הם סמוך לשעה חמש אחה"צ.

„האח הגדול" נקרא לעזרה

קשבי ה־ב.ב.ס. הודיעו כי שתי תחנות השי־דור לא חזרו אל גלי האתר אלא בשעה עשר בערב. אותה שעה שידרו את ההודעה הצבאית מס' 1 מטעם אלכסנדר רנקוביץ' ראש הממשלה, הנשיא בפועל והמפקד העליון של צבא יוגוסלביה. רנקוביץ' הודיע על הדחת „רשויות הבד־לנים", על עונש מוות לכל מי שיחזיק נשק בלא רשות מוסמכת. כל האזרחים נקראו לעשות כמיטב יכולתם למען הגנת מחנה השלום, הקידמה והסוציאליזם. בסיפא נאמר כי המפקד העליון ביקש את עזרת ברית ורשה ומשום כך בכל מקום יש למלא בקפדנות אחר ההוראות של המפקדים האזוריים של צבאות הברית.

הכותרות של עיתוני יום ב' באירופה המערבית היו אחידות: „פלישה סובייטית־מגיארית־בולגרית־פולנית־גר־מנית ליוגוסלביה" — „מאות אלפי פליטים בגראץ, ב־קלאגנפורט ובוילאך" — „כיצד תגיב פקין?" — „צבאות אלבניה ולוב במצב הכן!" — „אנואר חוג'ה אצל קדאפי" וכיו"ב. כל מאמרי המערכת גינו את הצעד הסובייטי. ידיעות נוספות מסרו על ישיבות חפוזות של הממשלות. על התייעצ־יות צבאיות בדרג עליון במפקדת נאט"ו בבריסל ועל מגעים ממושכים המקויימים בין הבית הלבן לקרמלין באמצעות החוט האדום. כתבי אמצעי התמסורת ראיינו מאות אזרחים מן הרחוב. תגובתם, נוכח מה שהתרחש, אם גם בוטאה בתריסר שפות, היתה אחידה בצורה מפתיעה: „זה לא עסק שלנו, אני מקווה שלא ניגרר לתוך הבצה הזאת!"

פחות מ־72 שעות אחר הפלישה בוצעה התנקשות בחייו של מפקד היחידות ההונגריות, מאיור־גנראל לאיוש מורוץ; אגד רימונים הוטל לתוך רכבו בעיר קרלובץ והרגו במקום. במברק תנחומי ראש ממשלת בריה"מ לרמטכ"ל המגיארי צויינו השגיו של מורוץ ודבקותו להגן בכל מאודו על גבולות מחנה הקידמה והשלום.

אלא שההתנקשות היתה רק אות פתיחה למתקפה כללית; שריונים בולגריים עלו על מוקשים לא הרחק מפריזרן, בנמל קוטור התפוצצו מטעני חבלה מתחת לשתי נושאות טילים סובייטיות, במריבור פוצץ גשר על נהר הדראבה. משקיפים צבאיים מערביים ידעו להסביר כי רבע מיליון חיילים משל צבאות ברית ורשה ועוד כמספר כזה של כוחות ממשלת רנקוביץ' אין בכוחם להשליט סדר ביוגוסלביה. תוך כדי כך נודע על תזוזת כוחות ניכרת מגרמניה המזרחית ואפילו מצ'כוסלובקיה, שצבאה לא השתתף מלכתחילה „בעזרת האחים". ישראל פ., כתבו הצבאי של „על המשמר", גילה כי יחידות הדיביזיה המו־טסת „סומורז'ת" — שהיו מוצבות זה כמה שנים כסיוע לוגיסטי לכוחות השיטור של האו"ם בסיני, הוצאו בחפזון והוטסו בחזרה לאירופה.

„וייטנאם — באירופה?" — שאל „לה מונד" של פאריס.

התשובה ניתנה ע"י העמים הדרום־סלאביים האמיצים. כהגדרת „יומן העם" של פקין. „ההרפתקה של הסוציאל־אימפריאליסטים, של הצארים החדשים למיניהם, סופה שתיכשל. הם ישברו את כל שיניהם בחומת ההתנגדות העמ־מית... התוקפנים יוקעו ויושלכו לערימת הזבל של הה־היסטוריה!"

נוכח מעורבותה המעמיקה של בריה"מ והתעוררות קשיים באזור הסמוך לה במישרין העלו כמה גורמים מדי־ניים בישראל את המחשבה כי יש לשקול את הכרחיות ביצוע השלב האחד־עשר בנסיגה הישראלית. ברם ממשלת ירושלים היתה שקולה יותר. אחדים משריה עוד זכרו כי במבצע „קדש", לפני קצת פחות מעשרים שנה, יכלה בריה"מ, חרף מעורבותה בדיכוי הונגריה, לאיים מוחשית על קיומה של ישראל. אך הסופר הדיפלומטי של „הארץ", שנלווה לסיורו של מנהיג [illegible], ח"כ האלוף (מיל.) שרון, בסין, טילגרף שצ'ו הישיש רמז בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים באוזני אורחו הישראלי, שאל לה לישראל להיות דבקה בהתחייבויות שניתנו בשעתו תחת לחץ אימפריאליסטי. אין זה מן הנמנע כי למצב ביוגוס־לביה — כך הסופר — אכן תהיינה השלכות מרחיקות לכת באזורנו.

שואה - הווה ועתיד

יהודה באואר

אינני יודע באיזה שלב יגידו לנו במערכת „חותם" שטוריו נסגרים להמשך הדיון בפרשה הזו. בינתיים אני מנצל את נדיבות ליבם לתשובה לשני חברים יקרים, שהוויכוח עימהם חשוב דווקא בשל העובדה שהגישה היסודית שלהם, נדמה לי, קרובה כל כך לזו שאני מנסה, ללא הצלחה כנראה, להסבירה.

דבורה שכנר מאשימה אותי, במאמרה ב„חותם" מה-1 בפברואר, שאני רואה את שנאת-היהודים כמרכיב בלתי-משתנה של הווייתנו; לאחר מכן היא מתלוננת על כי אני מעביר אנאלוגיות היסטוריות מהפרעות של ראשית המאה דרך השואה ליום הכיפורים תשל"ד, וזאת למרות העובדה שכל אנאלוגיה צולעת וההיסטוריה אינה חוזרת על עצמה, לא כפשוטה ולא שלא כפשוטה; שאני מעביר את הטראומה של השואה להווה ללא הצדקה מספקת; שבעצם שאין היא, כנראה, שוללת את קיומה של גישה אנטישמית בתשתית החברה המערבית, מה שקובע הוא היחס הממשי של משטרים, חברות, תרבויות ואישים לבעיה, כי אחרת לא יוסבר מדוע האנטישמיות באה לביטוי כזה או אחר (או בכלל לא) בכל חברה „מערבית" (או „נוצרית") ממשית. בנוסף לאלה, טוענת דבורה שניתן להסיק מהצבעתי על המרכיב האנטי-יהודי בתרבות האיסלאם כי יש להתייחס בחשדנות לכל ערבי, שכן אם יש מרכיב כזה בוודאי אין לשנותו ואז אין תקווה לקץ האיבה בין שני העמים. לבסוף מאשימה אותי דבורה בגישה אי-ראציונאלית לגבי סיכויי העתיד, ומציעה פעולה למען שינוי במקום אמונה בעתיד טוב יותר.

גם צבי רענן מאשים אותי במיסטיפיקציה ובחוסר ראיית הדינאמיות שבהתפתחות ההיסטורית, ואם לא שינתה הקמת המדינה מהותית את המצב הקיומי של העם היהודי? במקום להזדקק להסברים ראציונאליים, יורד אני להסברי תשתית אי-ראציונאליים שאין בהם כל צורך.

קודם כל רוצה אני להודות לשני החברים שכתבו, ולאלה שאולי מצטרפים לדעתם, על ביקורתם. אני מודה שאין לי משנה סדורה ושהמאורעות של המלחמה האחרונה השפיעו על ניסוח דברי בשני מאמרי ב„חותם", עימם מתווכחים החברים. גם אינני מתבייש בכך כלל. מעולם לא טענתי שבלעתי את כל חכמת מדע (זו) ההיסטוריה, ואני מוכן בהחלט לבדוק כל ביקורת לגופה.

אינני עורך אנאלוגיות כלל. אין כל אנאלוגיה בין מצבו של העם היהודי בעת השואה לבין מצבו כיום, לא רק משום שכל אנאלוגיה צולעת מאוד, אלא פשוט משום שאלה אינם פני מצבים שונים של שתי תקופות שונות. זוהי תקופה אחת; אותה תקופה. בתוך תקופה זו חל תהליך של שינוי, כמובן, והשינוי היסודי ביותר הוא הקמת המדינה. הקמת המדינה לא שינתה את ההתייחסות האנטישמית — בשביל זה לא הספיק הזמן, אם אכן יוכל קיומה של המדינה להשפיע בכיוון כזה, דבר שאינו מוכח עדיין — אלא היא שינתה מן היסוד את יכולת התגובה היהודית. לא עסקתי באנאלוגיות משום שלא נזקקתי לכך כלל. המצב הקיומי של העם היהודי, כלומר יחסיו כעם אל סביבתו, נשתנה מבחינת יחסו הוא אל הסביבה, ולא מבחינת יחסה היסודי של הסביבה אליו. אין בזה כל מיתוס, ידידי צבי. מיתוס הוא כשאתה מתחיל לטעון שהיטלר נעלם ועימו הסכנה המרחפת עלינו, משום שצה"ל חזק מספיק להילחם נגד כל העולם, או משום שעם שינויי משטרים ואישים ייעלם עניין האנטישמיות כמו במטה קסם. המיתוס הוא באמונה שדברים נעלמים משום שאנחנו רוצים שלא יהיו קיימים. לאחר יום הכיפורים האחרון התחלתי לקרוא לתוצאותיה של גישה כזאת „מחדליל".

ושוב, ידידי, אל תלבישו עלי גישה אנטי-היסטורית. מותר להניח שגם אני מודע לעובדה שגישות, התייחסויות תרבותיות, יחסי עמים — כל אלה ועוד דברים רבים אחרים משתנים באופן מתמיד, ואין דברים שהם קבועים ועומדים בהיסטוריה האנושית. מובן מאליו שביטויי האנטישמיות משתנים, עצמתה ותחולתה שונות על פי שינויי משטר ונסיבות. אולם כל אלה באים על רקע, על תשתית תרבותית עמוקה מאוד. האם התשתית הזאת היא תוצאת פעולתם של כוחות עליונים, אי-ראציונאליים לא בביטויים אלא במקורם? לא, אינני גורס כך. הביטוי, כלומר שנאת היהודים, הוא אמנם אי-ראציונאלי, אך מקורו ביסודות של שוני חברתי ותרבותי שניתן לדעתי לחקרם ולהסבירם. מאחר שכך, הרי שהוא עצמו בהחלט ניתן לשינוי, ואכן קיימים בנצרות — את האיסלאם אינני מכיר באותה מידה — יסודות נוגדניים לאנטישמיות. הצבעתי על עומקה של התשתית האנטישמית, משום שיש אצלנו נטיה ברורה להתעלם מכך ומהמסקנות הנובעות מכך. אולם ברור לי לגמרי שהאנטישמיות, כמו כל תופעה חברתית, היא בת שינוי ואכן משתנה. אלא שכדי לתרום לשינויה נחוץ קודם כל להכיר בה, שנית, והאנטישמיות היא ביסודה בעיה של העולם הלא-יהודי. יכולתו של העם היהודי עצמו לתרום להחלשתה או למיגורה היא מוגבלת. לא אגיד אפסית, כי זה אינו נכון; אך מוגבלת. מאחר שאחד המרכיבים של התשתית הוא חוסר המולדת של העם היהודי, הרי שעליה לישראל יש בה תרומה לערעורה של האנטישמיות. אולם ביסודו של דבר לא כרוכה האנטישמיות אפילו בנוכחות יהודית. אין כיום למעשה יהודים בפולין; והדבר אינו מפריע לפולנים להעלות את האנטישמיות לדרגת מכשיר אידיאולוגי מרכזי. ככל שהמסורות דמוקראטיות יותר, מבוססות יותר על מורשה תרבותית המעמידה את האדם במרכז התרבות והמדיניות כאחד, פעילים אותם נוגדנים יותר. הא ראיה — גם בתרבויות, הפרוטסטאנטיות בעיקרן, של אנגליה, ארצות הברית וסקאנדינאביה, ישנה אותה תשתית אנטישמית, ושוב, נראה לי שהדבר ניתן לתוכחה, אך קיימים גם גורמים שעשויים להחלישה.

ושוב: מעולם לא אמרתי ולא טענתי שיש הקבלה בין השואה לבין דבר אחר כלשהו. מה שאמרתי, ואני ממשיך לטעון, הוא שהמצב מתוכו צמחה אפשרות השואה, המצב בו קיימת איבה תרבותית עמוקה שיכולה להצמיח את שנאת המעטים ואדישות הרבים, הוא עדיין המצב הקיומי של העם היהודי כולו, כולל אותו חלק ממנו היושב בישראל. סבור אני, שאי-ראיית המציאות הזאת מסוכנת לנו ביותר, והיא מדיניות של בת-יענה, או, בלשונו של צבי רענן, מיסטיפיקציה גמורה.

אמנם, ראויה איבת הערבים לציונות לבדיקה יסודית יותר מאשר בפולמוס מעל דפי עיתון. ואם מאשים אותי דוד ארגמן ב„חותם" של ה-8.2 שאימצתי לעצמי את גישתו של יהושפט הרכבי, יש בכך הרבה מן האמת (אם כי לא האמת כולה), והסיבה לכך היא בעיקר שהתייחסותם של עיתונאים ואינטלקטואלים ערביים היתה אכן קרובה מאוד לזו המתוארת ע"י הרכבי, ודווקא בעת האחרונה. אני מודה שאין זה קל להבחין בין איבה שמקורה במציאות פוליטית קונקרטית — המאבק של שני עמים על כברת-ארץ אחת — לבין גישות יסוד שקראתי להן „תשתית"; יתכן מאוד שהדבר אף אינו אפשרי כלל. אולם לא צריך העמקה יתירה בשביל לראות שאיבת הערבים ליהודים שונה מאוד מאיבת העיראקים לכורדים, למשל, או איבת האלג'יראים לצרפתים. לא ידוע לי על נימות משיחיות ואידאולוגיות יסודיות בשני המאבקים הנ"ל, גם לא היתה התעוררות האחדות הערבית סביב לכורדים או הצרפתים שדומה להתעוררות סביב עניין הציונות. דוד ארגמן חושב כנראה שלו רק הודענו בפומבי אחרי מלחמת ששת הימים שאנחנו מוכנים לוותר על השטחים או על מרביתם תמורת שלום היה המצב אחר לגמרי והאיבה היתה שוככת. בקיצור, הלקאה עצמית טיפוסית בנוסח גלות אירופה. אם זוהי אמונתו, אשריו וטוב לו. מסכים אני בלב שלם שהיינו צריכים ליטול יוזמת שלום, לא משום שהדבר היה משנה את יחס מדינות ערב או המחבלים אלינו, אלא ראשית משום שזאת צריכה להיות מדיניותנו העקרונית, ושנית משום שזה היה מאפשר לנו מרחב-מחיה מדיני בינלאומי אשר בתוכו ניתן היה להיאבק ביתר סיכוי על שלום אמת. בידודה הבינלאומי, של ישראל הוא שאיפשר את ההתקפה עלינו שהפרה שביתת נשק מוסכמת ואף חוזה בינלאומי בין ארה"ב ובריה"מ, ודווקא ביום שהוא היום הקדוש בלוח השנה היהודי המסורתי. חוסר יוזמת שלום מצידנו תרמה לכך שניתנה שעת-כושר לקיצוניים, המבטאים בין השאר את מה שכיניתי גישות „תשתית". אולם האמונה התמה שפעולה של ממשלת ישראל בדרך של הצהרת כוונות היתה משנה את כוונותיהם של עראפאת, סאדאת, אסאד או עבד אל-קדוס נראה לי כשיא של מדיניות בת-יענה.

אם גישתם של הגרמנים ליהודים היא בת-שינוי, לא כל שכן גישתם של הערבים. יש, כאמור, צורך בניתוח יסודי של הגישה הערבית, לא רק זו המדינית-לאומית האקטואלית אלא גם זו היסודית-ההיסטורית. החלשת האיבה על ידי פשרות פוליטיות מתאימות תאפשר גם טיפול בשורשי האיבה. כאן באמת יש מקום גם לגישה מצידנו שתקל על ההתפתחות זו ולא תקשה עליה. כאן יש מקום בתוכנו למאבק נגד השוביניזם הישראלי; אי-הצלחה במאבק זה עלולה לסכן אותנו לא פחות מאשר אותה מדיניות של בת-יענה.

עם דוד ארגמן יש לי ויכוח נוסף, לא פחות נוקב מזה שלעיל. הוא עדיין, כנראה, חסיד של שלילת הגולה בכל המובנים, ואינו רואה [...] כלל שדרך זו מובילה הישר לשלילת העם היהודי, לבן-גוריוניזם שטחי ואף לכנעניות. אצלו באמת יש מיסטיפיקאציה גמורה; מדינת ישראל היא לא פחות ולא יותר אלא „פרס נחמה" של ההיסטוריה על הצורה האכזרית שבה נתאמתה הפרוגנוזה הציונית. מי זה „ההיסטוריה"? ומה ההבדל בין אמונה זו לבין „אלוהים" של שלומי אמוני ישראל? האין זו זורעה לחשוב על איזו „היסטוריה" שנותנת גמול של מדינה על [illegible] ההמוני.

הציונות, אליבא דדוד ארגמן, הפכה אותנו לעם נורמאלי שחלים עליו כללי המשחק הפוליטיים הרגילים. הלוואי. יכול להיות ויכוח אם הציונות יכולה להפוך אותנו לעם נורמאלי, והאם המבנה המיוחד של עם ישראל מאפשר זאת בכלל. אבל איך יכול להיות ויכוח על כך שהציונות בפועל, עד עתה, לא הפכה אותנו לעם נורמאלי, לא בגולה ואף לא בישראל? האם באמת צריך עוד פעם להוכיח שהיחסים בין יהודים ולא יהודים יש להם אופי סגולי בארצות הגולה, מרוסיה ועד אמריקה, מבואנוס איירס ועד קזאבלנקה? ושישראל עומדת לא מפני שמישהו רואה את בת מדינה „נורמאלית" אלא משום שהיא עומדת על עצמאותה והיתה במאבקים [illegible] ולמרות מכשלות מבפנים?

חוזרת השאלה לגבי עתיד, ואני חוזר לי מאמרה של דבורה. אם עוררתי את הרושם שאני מבקש איזו אמונה אי-ראציונאלית לגבי העתיד, אני מצטער. לא זאת היתה כוונתי כלל וכלל. אני שותף לדעתה שהדרך היחידה היא להתעורר לשינוי פני המציאות. ההבדל בינינו הוא אולי בכך שאנו רואים את המציאות אחרת. לכן קל לה לדבורה יותר, משום שהיא נאבקת „רק" במציאות חמורה מאוד של ישראל מבית ומחוץ, וכך היא מתנכת את הניכית. לי, אני מודה, קשה יותר. אני אינני מוכן להשלות אנשים. אני מבקש לתאר בפניהם מציאות של עם יהודי בישראל ובגולה שהוא עם אחד הנאבק על קיום וחיים בעלי משמעות. מצבו הקיומי של עם זה קשה משום שהוא אינו יכול שלא למשוך אחריו שובל ארוך של היסטוריה. דוד ארגמן מצטט את ניטשה בגנות הגישה ההיסטורית. אך כבר אמר מי שאמר שעם המתעלם מהיסטוריה שלו משלם על כך ביוקר. אולם תולדות העמים היא שינוי מתמיד, אם כי איטי בדרך כלל, ועיקר העיקרים הוא שמצבנו כיום טוב לאין ערוך ממצבנו לפני ארבעים שנה. הדבר הזה מחייב למאבק.

הערה אחרונה, אישית לגמרי. את הרעיונות שביטאתי כאן ובמאמרים הקודמים אני „מוכר" זה כארבעה חודשים במסגרת [illegible] מאורגן רוב הנוער הישראלי כיום. לדאבוני לא רק שלא נתקלתי בכל התנגדות, אלא נתקלתי בהבנה, בתגובה חיובית ומעודדת, כי נראה שטוב יותר להגיד אמת מאשר לספר בדיות אופטימיות בנוסח „יהיה טוב".

שוחה אישית

יגאל גלאי

רונן נהרג בתקרית שהיתה לנו שבוע לפני הפרדת הכוחות. הפגז נחת ישירות בעמדת התצפית, פגע במקלע והרסיסים הרגו את רונן. מת במקום. רונן היה בן 21, מבנימינה. נהג להתהלך בנעלי התעמלות ובגופיית טריקו, שהיה כתוב עליה „בנימינה". היה בצנחנים. אהב לזלול ולפעמים העיר הערות שהרגיזו את כולם.

זה כל מה שהספקתי לדעת על רונן. אני מספר לכם את מעט הדברים עליו כי העיתונים אלמים. לא מוסרים שמות. פעם היו תמונות בעיתונים, אבל אחר כך אמרו שזה מוריד את המוראל ולכן הורידו את התמונות. כאב להם כנראה לראות את הפרצופים היפים המחייכים (בדרך כלל) שאינם עוד.

עכשיו אין תמונות ואין שמות. חייל נהרג. אפשר לחשוב שאנו צבא של חיילים אלמונים.

רשימת ההרוגים (יש לי שם לפחות עשרה חברים) לא פורסמה. כאילו זה נושא חסוי באיזו מדינה קומוניסטית.

אז שתדעו שאותו חייל שעליו כתבו ש„נהרג באחת התקריות החמורות באזור", זה רונן מהפלוגה שלנו. דרך אגב, הפצועים מרגישים [...]

עכשיו, כשעזבנו את מצרים, אני יודע שבכסף [...] הרווחתי מכל העסק:

אף פעם לא היתה לי שמיעה מוסיקאלית. בשירת זמרה בבית הספר היו כולם שרים בשמחה ו[...] סימנה המורה עם האצבע לשתוק. זייפתי ב[...] יוצא מן הכלל. הצלחתי לעשות זאת אפילו ל„יונתן הקטן". פשוט לא היתה לי שמיעה. לאחר תקופת-האש במצרים השתפרה השמיעה שלי בצורה פנטסטית. כשנצמדתי אל שקי החול בעמדה הצלחתי לזהות את הפגזים לפי השריקה. ידעתי בבר את סוג הפגז ואת מענו. „זה שלנו" הייתי לוחש לאורי שנצמד לידי. „זה שלהם", „זה שלנו. שלהם."

אוזני נעשתה רגישה לזמזום הרוחש של המטוסים [...] כמו דבורים קטנות וחרוצות עזרו לי אלה לפתח את השמיעה. בחופשה הבאה אני קופץ לקונצרט בהיכל התרבות.

מה עשיתי ומה נתנה לי הפסקת האש, בזמן השהות הממושכת ב„קו"? התחלתי לעשן מדי פעם, בלילות קרים ו[...] כשהיה עצוב בלב. היכרתי אנשים חדשים. למדתי [...] שעם משה שהר אפשר לשוחח על שירה וספרות, עם וליאם על המהפכה הצרפתית ועל סארטר, ועם רן על הקיבוץ. [...]תי עשרות ספרים. עמוס עוז, נעמי פרנקל, [...], איליה אהרנבורג, סולז'ניצין. מה לא. למדתי מיאמן להרתיח קפה עם חול בשיטה הכי טובה בעולם. למדתי להיות עם עצמי. להתבודד מחוץ משאון העולם. חפרתי לפחות 15 שוחות, תעלות ו„קיפודים". שלחתי מכתבים הביתה. [...], לבונה, ליובל, לגיה, חגית ודלית. ביקרתי את ההורים של עופר צידון, שנהרג כשמטוסו הופל, ואת ההורים של בועז דגני. באתי פעמיים ל-48 שעות ופעמיים ל-72 שעות. בחופשה קיללתי עם כולם את עליית המיסים, אמרתי ש„אין ברירה" ונסעתי על הקטנוע ביום השבתון. קראתי את העיתונים יום לאחר שהופיעו. שיפרתי את הידע בהכנת שקשוקה. התחלתי לתעב גולאש, תירס, לוף, אפונה וסרדינים. הפסקתי להתרגש מגשם ומצפיפות באוטובוס. ציפיתי ועדיין אני מצפה לשחרור.

„אם השוחה שלך לא היתה אישית — כתב לי חבר טוב הנמצא מעבר ל„קו הירוק" (מאחורי שדרות קק"ל) — הייתי מבקש להצטרף. היינו שותים קפה ביחד ומשוחחים". חבל. לא נורא. אולי בהזדמנות אחרת. עכשיו יוצאים לקו החדש ושם אבקש לחפור שוחה זוגית, למרות שבחפירת השוחות מקפידים על פרטיות. אתה עם עצמך בהתאם לכישוריך. חפור עמוק, חביבי, חפור עמוק!

הבטחה לעולם חוזרת

צביה בן-שלום

מסתובב הבנאדם כל היום מדופרס, לא יודע למה. שכח, יעני, שבבוקר, דבר ראשון אחרי צחצוח השיניים, הציץ לעיתון ועבר על הכותרות. למה לא יהיה מדופרס? מה מוצא הבנאדם בכותרות העיתון שלו בשביל בוקר-טוב? שהיתה תקרית אש בצפון; שפרצה שביתה כללית באיטליה וזאת סיבה סבירה להתייקרות הנעליים; שהיתה תאונת דרכים; שהפועל תל-אביב הפסידה; ששני פושטאקים אנסו תיירת; שצפויות התייקרות של תכשירי ניקוי; שהממשלה מתעקשת על מיהו יהודי; ששלושה בתים הוצפו ביפו; שיש מחסור באסימונים; שמישהו גונב את הדובונים; שמפקיע מחירים נקנס ב-150 ל"י; שלסינים יש פצצה גרעינית; שמשוגע אחד בסן-פרנציסקו קצר מהגג בתת-מקלע; שערך הדולאר ירד; שספיר הצהיר; שמשל תבע; שבסינגאפור נחטף מטוס אחד ושלוש ספינות מפרש; שליז טיילור וריצ'ארד ברטון עומדים על סף הפירוד; שקדאפי רוצה את ירושלים; שחמישה אנשים הורעלו בפטריות ושבית דפוס מספק לעולים תעודות מזוייפות. שמחה וששון — למה לא להיות מדופרס?

רק לפעמים, לעיתים רחוקות ביותר, קורה איזה נס ועינך הזועמת צדה כותרת משמחת לב אנוש. השמיים מתבהרים. שבר הענן חולף, הכבישים מתייבשים, העולם הופך לפתע יפה וזוהר, כמעט כמו לפני המלחמה. הנה כתוב, שחור על גבי לבן: „מאות צופים התפרעו בקולנוע אדיסון בירושלים לאחר שסרט על קאראטה, שבו באו לחזות, הוחלף באחר ללא הודעה מוקדמת." איזה יופי! מסתבר שיש תקווה. ישנם עדיין במדינה אכולת-יאוש זו אנשים אמיצים המוכנים להיאבק, בכל טכסיסי הקאראטה, כדי לקבל את אשר הובטח להם. בינתיים זאת רק תקווה. ניצוץ של אור. אבל כל ההתחלות קשות. גם מסע של אלף מילין מתחיל בצעד אחד. חובבי קאראטה אינם אלא הצעד הראשון. חלוץ לפני המחנה. מחר-מחרתיים יפקחו הבריות את העיניים ויכירו באמת הפשוטה שמי שאינו מקיים הבטחה הוא רמאי, ויתחילו להתפרע

— כל מי שהובטח לו על גבי העטיפה שהוא קונה קציץ-בשר ובתוך הקופסה תהיה עיסת קמח ותבלינים;
— כל מי שהובטח לו תרגום עברי בגוף הסרט שיוצג בטלוויזיה;
— כל מי שהובטח לו חינוך חינם לילדיו והוא נאלץ לשלם אגרת חינוך ומס ועד ומס לוועד ההורים המרכזי ומס לוועד הכתה ותמורת חוברת-תרגילים מיוחדת ובעד הטיול השנתי ובול לתעודה;
— כל אשה שהובטח לה שכר שווה תמורת עבודה שווה;
— כל אם שהובטח לה כי תוכל לצאת לעבודה אך אינה מוצאת מקום לילד במעון;
— כל עובד שהובטח לו שיוכל לחיות מהמשכורת;
— כל חייל משוחרר שהובטחה לו דירה;
— כל אזרח שהובטח לו, לפני הבחירות, שראש העיר החדש יחסל את הביורוקראטיה;
— כל סטודנט מגוייס שהובטחו לו חוגים בחזית ורשימות בדואר;
— כל צופי תיאטרון שהובטחה להם קומדיה משגעת והיא הוחלפה ללא הודעה מוקדמת בבליל של סקצ'ים;
— כל פועל שהובטחה לו מכונית;
— כל הישראלים ששר הבטחון הבטיח להם עשר שנים שקטות כי מעולם לא היה מצבנו טוב יותר;
— כל היהודים שהובטח להם להיות עם חופשי בארצנו והם מכורים למפד"ל;
— כל האקדמאים שהובטחה להם הסבה מקצועית;
— כל נוסעי טיולים מאורגנים לחו"ל שהובטחו להם 5 ארצות ב-13 יום;
— כל אשה שהובטח לה להיות יפה אם תשתמש בקרם-לחות של וונגשיין;
— כל גבר שהובטחה לו הצלחה לא נורמאלית אם יתעמל במכון „הנמר השואג";
— כל מי שהובטחה לו כניסה לחברה הגבוהה אם יעשן סיגריות „אמריקאן";
— כל מי שהובטח לו שיקבל את הבלונים של חג במשך שבוע;
— כל מי שהובטח לו משחק כדורגל בליגה לאומית והוזה בהתרוצצות-על-המגרש על רמה של ליגה ד';
— כל מי שהובטח לו שלא ירד גשם והוא נרטב...

יום יבוא וכל אלה, ועוד רבים-רבים אחרים, שאין לי מקום לפרטם, יפקחו עיניים, יבינו שמסדרים אותם ויתחילו להתפרע. ישברו כיסאות, יהרסו קירות, יפילו ממשלות, יערפו ראשים, יכו את השופט, יפוצצו את בנייני האומה, ישתלטו על תחנות השידור ויעיפו בלונים.

זה לא יהיה אמנם תרבותי, אבל גם להבטיח ולא לקיים זה לא בדיוק תרבות. ואחרי המהפכה הגדולה, אחרי תוהו ובוהו יחזור לאט-לאט הסדר על כנו. אלא שהכל יהיו חכמים יותר, אחראים יותר ויבטיחו חגיגית לא להפר הבטחות.

מה יש? אסור להבטיח?!

תרגיל במפד"לוגיקה

יהושע סובול

החגיון הבריא של המפד"ל אינו חדל להדהים אותנו אף לרגע. אדרבא, בואו נערוך תרגיל קטן: מצבנו הלאומי, טוענת המפד"ל, חמור עד כדי כך שיש הכרח לכונן ממשלת-חירום-לאומית. כיוון שממשלה כזו צריכה לכלול מפלגות, שמצעיהן שונים ואף מנוגדים בנקודות רבות, הרי היא יכולה לקום רק בתנאי שכל אחת מהמפלגות תוותר על שאיפותיה המאכסימליסטיות, ותמצה, כמו שאומרים, את המשותף. בשעת-חירום-לאומית מבצעות מפלגות אחראיות ויתורים מסוג זה ללא חשבונות.

אבל: אם לא תוקם ממשלת-חירום-לאומית, טוענת המפד"ל, ויהיה הכרח להסתפק בקואליציה במתכונת הקודמת, תסכים לכך המפד"ל רק בתנאי שיוכנס השינוי הידוע בחוק „מיהו יהודי".

מסקנה הגיונית: הוספת מלה אחת לחוק אחד שקולה בעיני המפד"ל כנגד הקמת ממשלת-חירום-לאומית. מכאן נובע, שהקמת ממשלת-חירום-לאומית אינו הדבר החשוב ביותר בעיני המפד"ל, מכיוון שהיא מוכנה לוותר עליה תמורת מלה בחוק. אבל כיוון שהדרישה להקמת ממשלת-חירום קודמת לדרישת שינוי החוק, משתמע ששינוי החוק „מיהו יהודי" חשוב בעיני המפד"ל פחות מהקמת ממשלת-חירום-לאומית, שהיא כשלעצמה חשובה בעיני המפד"ל פחות משינוי החוק „מיהו יהודי", מכיוון שעל ממשלת-חירום ויתרה המפד"ל, והיתה מוכנה ללכת לקואליציה בלי חירום, אבל עם שינוי מלה בחוק. ועכשיו יש לכם שנתיים זמן לחשוב: מה יותר חשוב בעיני המפד"ל, חירום-לאומי או גיור-כהלכה?

מכיוון שבדרך הזאת נכנסנו למבוך הגיוני ללא מוצא, צריך להניח שהמפד"ל העלתה את שתי הדרישות מתוך הנחה שלפחות אחת מהן תתקבל. אבל כיוון שהמפד"ל היא מפלגה אחראית, לא מתקבל על הדעת שבשעת-חירום-לאומית היו מנהיגיה מוותרים על הקמת ממשלת-חירום, או על שינוי כל כך חשוב בחוק כל כך חשוב, שפשוט אי אפשר לוותר עליו בשעת-חירום-לאומית כזאת. מה עוד ששינוי של החוק אינו דרוש לאיש, מאחר ששר-הפנים בתקנותיו מקפיא אותו באמצעות פקיד מרשם-התושבים עוד מאז ימי השר שפירא זכרונו לברכה. מכאן נובעת למעשה בדרך השלילה המסקנה ההגיונית האחרונה: המפד"ל העלתה את שתי הדרישות מתוך הנחה שאף אחת מהן לא תתקבל. מה תעשה המפד"ל במקרה זה? האם היא תוותר, חס וחלילה, על הצטרפותה לקואליציה?

חלילה וחס; היא פשוט תשיג כמה דברים חשובים מאוד, שעליהם דווקא לא שמענו בימים האחרונים, כגון: הגדלת תקציבי המועצות הדתיות, ו/או הקמת צוותי גיור אורתודוכסיים שיישלחו על תקן של שליחים (משכורת + דיור + רכב) לארצות הגולה הדוויה והנחשלת, כגון: ארה"ב, אנגליה, קאנאדה, דרום-אפריקה. ואולי עוד משהו שאפשר להשיג מנתח ספיר, כאשר לוחצים אותו אל הפינה.

מה שמוכיח שהמפד"ל נשארה מפלגה אחראית כשהיתה, מבחינה לאומית, ואנחנו יכולים להמשיך לישון בשקט.

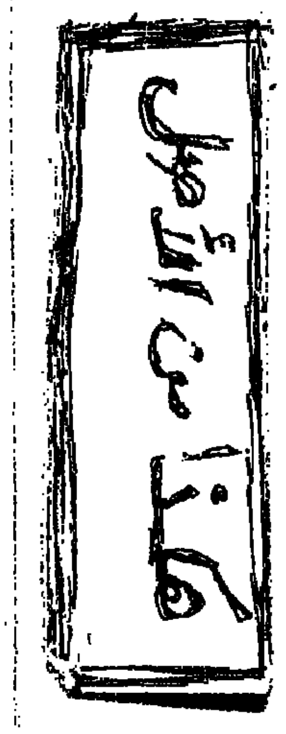

הצנזורה על שיפוד

מאת פנחס יורמן

ב־21.11.73 פורסמה בעתוני ישראל מודעה יוצאת דופן: „עקוב אחר המאורעות ללא צנזורה — קרא ‚הראלד טריביון'". ב־21.1.74 כתב „הארץ" במאמר ראשי „...כי נזקה של הצנזורה גדול מתועלתה. הגיעה השעה לדון מחדש בנושא זה ולהמיר את ההסדרים הקיימים בשיטה יעילה יותר, הלוקחת בחשבון את צרכיה הכוללים של ישראל ואת מציאות העולם בו אנו חיים". כתבי החוץ, מוסדות עתונאי ישראל, אישי ציבור ועסקניו, רשויות ממלכתיות ואמצעי התקשורת כולם — הכול דשים מאז מלחמת יום הדין במכלול סבוך זה של הצנזורה הבטחונית, סמכותה וסייגיה. בטיפול האינטנסיבי מושמעות גם טענות סותרות: משורבבים עניינים נוספים (מדיניות ההסברה הכוללת, מוראל הציבור, יעוד העתונות כספק חדשות ומידע, צרכי הבטחון הלאומי, פער האמינות, מהות המוסד של דובר צה"ל, עקרונות דמוקראטיה ומדינה לעת חירום), אך בסך הכול מסתמנת דרישה להכניס בצנזורה שלנו שינויים מתחייבים ולדעת מבקריה — גם אפשריים. ובינתיים — עד לשינוי הנדרש — סביר להניח שהשוללים יוסיפו להעלות

„כאן, במדבר, אני יכול לדבר ללא צנזורה", העיר, כממתיק־סוד, וולודיה טורקין סופר „פראבדה" בקאהיר לאיש שיחו, כתב „ידיעות אחרונות". ומה שלא תהיינה הטענות לגבי „האמת" הסובייטית שבדפוס, איש לא יחשיד את כתביו בחו"ל בחטא התמימות. אי לזאת לא פקפקו שני המשוחחים בקילומטר ה־101 בעת טקס חתימת ההסכם על הפרדת הכוחות — שאנחת־הרווחה „בלי צנזורה" הושמעה כהלצה, כמענה־לשון שנון. דרך אגב, מאיזו צנזורה עלול היה לחשוש העתונאי הרוסי? וכי איזה צנזור סובייטי יעז לשים עפרונו על הצהרה לפיה „ליהודי ברית המועצות טוב יותר מאשר לחיילים הישראליים היושבים כאן ‚בעמדות'."

באותו יום ה', ה־18 בינואר 1974, טיפלו זאב (במוסף „הארץ") ומייק (ב„ידיעות אחרונות") בקאריקטורה השבועית שלהם בנושא הצנזורה, כלומר לאו דווקא מתוך התמוגגות למוסד כפוי־תודה זה. בראיון טלוויזיוני קבל מנחם בגין על „בלבול מוחין" של הצנזורה בהקשר למודעה מטעם הליכוד בה התריעה האופוזיציה כי המצרים החלו

מקימים בסיסי טילים חדשים ממזרח לתעלה. בגין קבע שהצנזורה לא התירה לשידורי ישראל לשדר את המודעה, התירה פירסומה בעתונות העברית, אך לא מעל דפי ה„ג'רוזלם פוסט". בסידרת הדיונים שקיימה בינואר מליאת מועצת העתונות („עתונות ועתונאים בימי חירום") הושמעה דרישה „למנוע את

העיוותים של הצנזורה", ועורך „הארץ" ג. שוקן הרחיק לכת ותבע את ביטולה „בציינו כי יש ללמוד בנושא זה מחופש כלי־התקשורת בארה"ב, למרות שגם לה נשקפת סכנה של מלחמה גרעינית". סוגיה זו זכתה לתשומת לב כה אינטנסיבית, עד כי אפילו הבדרן

פרדי דורה קרא למופעו החדש „בלי צנזורה" („תכנית בידור אקטואלית בעברית — בליווי מוסיקלי").

„התוצאות היו קאטאסטרופליות"

„הליווי המוזיקלי" סביב הצנזורה — מחוץ לבמת הבידור הקל — עלול לצרום אוזן נורמאלית. בפרוץ מלחמת יום־הכיפורים הורה ה„וואשינגטון פוסט" לכתביו בפאריז ובלונדון לחוש לזירת הקרבות. יונתן ראנדאל אץ מפאריז לקאהיר ואילו עמיתו הלונדוני, ברנארד נוסיטר — לתל־אביב. עם סיום המלחמה יצאו השניים אל „מחוץ לשטח השליטה של הצנזורה" ושילחו צרור חיצים לעברם של צנזורי שתי המדינות: הצנזורה הפריעה לעבודת העתונאים גם במצרים וגם בישראל, אולם המחסור בחומר חדשותי ובידיעות לא מנע מכתבי החוץ לשגר למערכותיהם את המכסה היומית ו„התוצאות היו קאטאסטרופליות". ראנדאל ציין ש„חרף מאמצי הצנזורה הפסידה מצרים במלחמת יחסי הציבור שלה נגד ישראל, ואפילו סאדאת מודה בכך". האמריקני המתוסכל שיבץ בסיכומו כמה פניני־פולקלור מקומי. נוסף לצנזורה הרשמית סבל הוא (ועמיתיו) מצנזורים „מתנדבים" — מרכזני הטלפון, הללו הפסיקו מניה וביה שיחות הכתבים הזרים עם מערכותיהם הרחוקות.

שום כתב מן הצד המצרי לא הורשה להתקרב אל שטח הקרבות, ונוסף לכל ההגבלות בלט גם הפיגור המצרי מבחינה טכנית, כגון מחסור באמצעי־קשר יעילים ו־חג הראמאדן.

חג הראמאדן? פשוט „לפנות ערב יצאו הכל לסעודה המפסקת ולעזאזל שעת הסגירה של העתונים בחו"ל".

התיסכול גבר שבעתיים משום ש„הכתבים

בצד הישראלי שלחו סיפורים מסואץ, מהגדה המערבית".

הקולגה התל־אביבי, נוסיטר, תימצת את מסתו בישראל במונחים שניתן לתארם כ„בלתי נלהבים". „שתי דרכים עמדו בפני הכתב שהוצב לישראל: להישאר בתל־אביב, כדי לקבל תמונה כללית, או לנוע בכיוון החזית כדי לזכות בהצצה במתרחש — ושתיהן היו בלתי־משביעות־רצון בהחלט. לכתבי החוץ לא ניתן להצטרף לפלוגה או לגדוד ישראלי. העתונאים נטלו את ההסתכנות הכרוכה במקצועם, כאשר התקרבו אל החזית, אך לא יכלו להגיע אל הכוחות הלוחמים ממש."

התוצאה? „בהעדר עובדות פנו חלק מהכתבים אל הדמיון. הסיפור שמצא חן בעיני בא מהצד המצרי, וכו תיאר כתב של שבועון (שלושה ימים אחרי הפסקת האש) את תיינצלו ממוות „בדרך לאל־עריש". מאחר שהמצרים לא התקרבו כלל לאל־עריש, הרי שהכתב לא יכול להתקרב איתם למרחק של פחות מ־91 קילומטר (מאל־עריש)."

ראנדאל סיפר שהצנזורים המצריים יצאו ממש מכליהם והחלו „עורכים" את כל אשר הגיע ברשתות של סוכנויות הידיעות מישראל או אליה. עם אלה שצוותו לטלפון ניתן היה לפתות להתווכח. מי ששלח כתבה ב„טלקס", פשוט חתכו לו את החומר מבלי שהכתב אפילו ידע מה צונזר ומה עבר. שליח ה„פוסט" הוואשינגטוני במצרים ניתלה באילן גדול והדגיש שחסנין הייכל בכבודו ובעצמו „קילל את הפקידונים העלובים, שאין להם מושג על הנעשה בעולם בכלל ובשטח התיקשורת — בפרט".

ואילו הקולגה האחר הגדיר את הצנזורה הישראלית כ„לפעמים קפריסית". וטען כי ידיעה שאושרה לכתב אחד, נפסלה אצל האחר. נוסיטר אומר שאין לו ויכוח על הצורך שלא לגלות סודות לאויב „אבל היו דברים מוזרים בהלך המחשבה של הצנזורים." למשל? „הצנזורה אמורה להיות צבאית ולא פוליטית... אבל במשך ימים אחדים אסור היה להזכיר את שמו של אלוף אריק שרון כמפקד הכוחות בגדה המערבית. לבסוף הורשו הצנזורים לומר שאריק היה „אחד המפקדים"."

הלך מחשבה מוזר של עתונאי אמריקני בכיר: אריק, הוא ולא אחר, על תקן מקופח?!

„פחות חדשות — מוטב"

בשלהי דצמבר 73 קיבלו מיליוני צופים בארה"ב שיעור מרוכז על אודות מדיניות ההסברה והפירסום של ישראל. בתוכנית הפופולארית „היום" של רשת הטלוויזיה הכל־ארצית „אן.בי.סי" הוקרן סרט של דייויד בריינגטון, שליחה בתל־אביב. מצולם על רקע

לשכת העתונות הממשלתית, נתן השדרן ביטוי חריף לקובלנות כתבי החוץ; השיג על „מדיניות הבלימה" של החולשים על ההסברה הצה"לית, כינה את הצנזורים כ„חשדנים" וטען שלו ולעמיתיו אסור לדבר עם חיילי צה"ל „אפילו על מזג האוויר". לדעתו — המדיניות הרשמית כאן גורסת „פחות חדשות מישראל — יותר טוב לישראל". איש אן.בי.סי. דוחה כמובן תפיסה כזאת הואיל ו„אם ישראל רוצה לספר את האמת שלה,

קולונל קדאפי — „פיאט" חייבת לשקול

היא חייבת לעשות זאת דרך העתונות. אך העתונות אינה מסוגלת למלא תפקידה, אם מונעים ממנה לראות את הנעשה ולשוחח עם אנשים". בנושא הספציפי אמר ש„לשלטונות הבטחון של ישראל אין מה לחשוש מפני הפרת תקנות הצנזורה על ידי הכתבים הזרים — המואמנים בארץ — מכיוון שכל ההפרות שהיו בשנים האחרונות נעשו על ידי עתונאים שבאו לביקור קצר, „חטפו" סיפור כלשהו ופירסמוהו מחוץ לגבולות המדינה."

כעבור שבועיים מוצצת אן.בי.סי. „סקופ" מהדהד וגילתה שטיל הוק ישראלי, שסטה ממסלולו, גרם לדליקה בבארות הנפט של אבו־רודס. הידיעה הובאה מפי כתבה בישראל, שאמר בתכנית „היום" כי הצנזורה בישראל לא הסכימה להעבירה ולכן נאלץ לעקוף אותה ולדווח עליה עם שובו לניו־יורק. כן, שמו — דייוויד בריינגטון...

בשיחות פרטיות נכון גם כתב החוץ התוקפני ביותר להודות כי בכל זאת הבעיה אינה פשוטה. ישראל שרויה במלחמה, שעה שהעולם סביב „פתוח" לחלוטין, נעדר צנזורה צבאית והעדר הכושר (ואולי גם הרצון) לגזור את סחורתו התיוניים הגיע לנקודת שפל חסרת תקדים.

העולם „פתוח" לחלוטין?

בגליון ינואר 1974 של בולטין מכון העתונות הבינלאומי העלה מנהלו, ארנסט מאייר, תמונה שונה לגמרי ועגומה מאד: חופש העתונות ברחבי העולם כולו עומד לדעתו באתגר ללא תקדים. שנת 1973 הוכיחה שהמדובר לא רק בגורלה של העתונות, אלא בעצם בעקרון של זכות האוכלוסיה לקבל מידע מגוון, שלם ומאוזן — זכות „הנפגעת באורח מתמיד". מאייר מחזיר את הכדור „למגרש הביתי", בציינו ש„העדר תגובה מצד העתונות להתקפות על חירות הביטוי פירושו, שהעתונות אינה עומדת בתפקידה החשוב ביותר — נתינת אמצעי לאזרח ללמוד ולאמת עובדות ממקורות אינפורמציה שונים."

„זהירות — שליט נושך"

המשמעות הכללית של הצרת חופש הביטוי עמוקה לדעתו עוד יותר: „הקשיים בהם נתקלים עתונאים המבקשים למלא תפקידם, הלחצים המופעלים עליהם, אינם עניין של ממשלה זו או אחרת. אדרבא — זהו סימן מובהק לרפיסות הדמוקראטיה והזליגה למוסדות החופשיים מצד משטרים טוטאליטאריים ורודניים". עוד לא יבש צבע הדפוס של הניתוח הקודר והחיים עצמם כמו אימתו את הפסימיות של מאייר: בשבוע הראשון של 74 התפוצצה ברעש מחריש אוזניים הפרשה הטראגי־קומית של קאדאפי־„לה סטאמפה". הקולונל עדין הנפש נעלב מרשימה לגלגנית על אודותיו („קאדאפי — אליזבת טיילור של העולם הערבי"), שפורסמה ביומון האיטלקי הנפוץ. לוב איימה לנתק יחסיה עם איטליה; דרשה לפטר את עורך „לה סטאמפה" ואיימה להחרים תוצרת ממפעלי „פיאט", הבעלים של העתון [illegible], פרוטרו ולוצ'גטיני, כי אם הסתערה בשצף על עורכם, היהודי אריגו לוי. דובר שגרירות לוב ברומא — שוחר חוק ומשפט קנאי — טען כי המאמר כלל עלבונות נגד קאדאפי ולפיכך, „יש להעניש את האחראים בהתאם לחוק האיטלקי"... לוי עצמו הכריז כי התקרית עם שליטה של לוב „יסודה באי־הבנה". שלכן הכתבה חוברה „בנימה של פנטזיה פאראדוקסאלית, אשר לא היה צריך לפרשה ככתבה וכלשונה". רוב עתוני איטליה הגיבו בזעם רב על הנסיון הלובי לצנזר את „לה סטאמפה", ובמיוחד לאחר ש„טיימס" הלונדוני גילה שיד קדאפי היתה בטבח הנורא בנמל התעופה של רומא. ונגולת „פיאט" עצמה טיפלה בפרשה המביכה בכפפות משי (בנוסח „עסקים קודמים למוסר ולכבוד"): העולם המשתאה השקיף על החזיון בלגלוג, אבל — מה לעשות, עובדה מרה — העתונות החופשית במערב לא יצאה לחוצות להסגין, לא התייצבו באורח חד־משמעי לימין אריגו לוי (האיש והעקרון). בהמשך הוא: הטלוויזיה הממלכתית של איטליה ביטלה קטע הומוריסטי של חקיין מקומי על שליטה הנשכני של לוב וראשית החששנים ביקשו כפי הנראה להקדים תרופה למכה.

דובר רשות השידור הסביר כי התוכנית קוצצה משום אריכותה היתרה... אגב, ימים אחדים לאחר פרוץ הסקנדל „ביקשו" הסובייטים מהעתון „איל ג'יורנו" — השייך לחברת הנפט הממלכתית של איטליה — לפטר את הכתב בוקה בשל סידרת מאמרים על ברית־המועצות, ש„לא מצאו חן" בעיניהם.

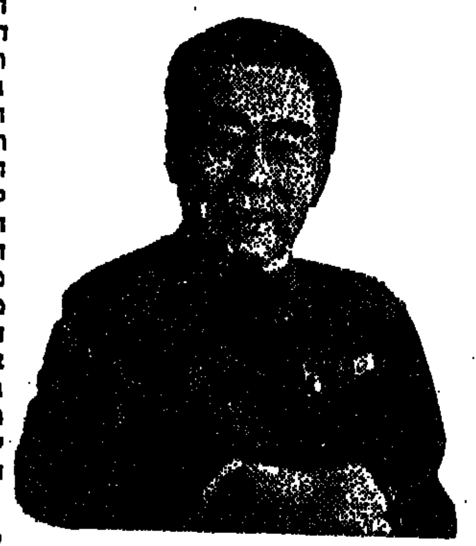

צ'ו אן-לאי: ווטרגייט עניין פנימי שלכם

במצב זה לא ייפלא שכל סוכנויות הידיעות הפיצו ברחבי העולם את גילוי האומץ העילאי של השבועון „ג'נטה" ממילאנו, על שהעיז לכתוב כי „יש להניח שנשיא לוב אינו נורמלי מבחינה פסיכולוגית". לא, לשבועון

בלימת העתונאים בק"מ ה־101

העשר ללא זה אין תאלטורות של נפט, מכוניות וטראקטורים. בטורינו הכריז אריגו לוי ש„ייתכן שארשם בהיסטוריה של העתונות האיטלקית כעורך היקר ביותר". הוא העיר כי השקעותיה של „פיאט" בלוב בלבד מסתכמות בשלושים מיליון דולר. ב־20 בינואר רווח קמעא לשוחרי חופש העתונות: ראש לשכת החרם הערבי, אחמד מחגיוב, „הכחיש" שהערבים תבעו פיטורי לוי. רק מה? מחגיוב העיר ש„פיאט" חייבת להחליט אם ברצונה להגן על עסקיה במזרח התיכון. כן, עוד פרט קטן: נציג לשכת החרם גילה כי אריגו לוי נמצא זה שנים ב„רשימה השחורה" משום שנלחם בשורות צה"ל ב־1948 ומשום שעתונו נוקט עמדה אנטי־ערבית. מוזר ששכח לזקוף לחובת העורך הסורר את הסיקור „החד־צדדי" של מלחמת ששת הימים. בחו"ל ירדה פרשת „לה סטאמפה" לפי שעה מן הכותרות, אך משקיפים מקומיים זורים באיטליה מתנבאים שבסופו של דבר ינצח הביזנס את הצדק והקולונל־הצנזור חם המזג ישיג את שלו.

הברכה של צנזורה אלקטרונית

שבועות אחדים קודם לכן הוכח שהתערבות גסה „בענייניה הפנימיים של מערכת עתון" במדינות שאין בהן צנזורה בטחונית (וכזאת לא קיימת בימי שלום בשום מדינה דמוקראטית), עשויה להדהים את שני הצדדים. בראשית דצמבר סערה צרפת נוכח גילוי הנסיון להטמין מכשירי האזנה במערכת „לה קאנאר אנשנה" בלב פאריז. לזכותם של „שרברבי ווטרגייט" ייאמר שעם לכידתם לא ניסו לטעון כעמיתיהם הגאליים — כי באו לתקן את ההסקה ובגירסה הנוספת — לתלות וילונות (בבניין החדש אליו עמד העתון להעתיק את משרדיו), דבר שנראה מוזר בהתחשב בעובדה כי האלמונים קדחו חורים ברצפה... מאז יסודו — לפני שישים שנה — רכש השבועון הסאטירי מוניטין והשפעה ולמרות ואולי דווקא בשל שמו „הברווז הכבול" מעודו לא מכר לקוראיו אסירי תודה „ברווזים" עתונאיים. בלתי תלוי באורח נדיר חשף העתון מקרי שחיתות מרובים בצמרת השלטון. לאיש בצרפת לא היה צל ספק שמטרת ההאזנה המתוכננת היתה לעלות על עקבות מדליפיו של „לה קאנאר אנשנה" בדרג הממשלתי. לאחר שאחד מאנשי המערכת הפתיע באורח מקרי את האורחים המוזרים, גולל השבועון בגליונו הבא את סיפור המעשה וניקר במקורו החד בנשיא הרפובליקה, בראש הממשלה ובשר הפנים כקשורים ב„וילונות" האוריגינאליים והאלקטרוניים. התפוצה זינקה מיד מ־400 אלף ל־700 אלף עותקים והמימסד הגוליסטי הבין עכשיו מדוע אפילו דה־גול נמנע מלהציק ל„ברווז הכבול". באמצע ינואר הוסיף השבועון סנוקרת למימסד בגלותו לקוראיו שראש הממשלה, פייר מסמר, רמז בשיחות „פרטיות" לידידים־עתונאים שלדעתו שתל את מכשירי ההאזנה במשרדי המערכת — הביון האמריקני!

בספרד השכנה אין צורך לנקוט תחבולות סבוכות: אשתקד סגר משטר־פראנקו לארבעה שבועות שבועון סאטירי, „לה קודורניז", בהסתמכו על סעיף, לפיו „בביקורת על פעולות פוליטיות יש לגלות את מידת הכבוד הראויה למוסדות ולאישים". ואפילו ארצות־הברית — להבדיל — כבר איננה מה שהיתה וסוגיית הצנזורה במדינה הסופר־דמוקראטית עמדה בשנים האחרונות במרכז שתי הפרשיות המסעירות: מיסמכי־הפנטאגון ושערוריית־ווטרגייט הבלתי־מסתיימת.

ואילו במזרח הפוליטי, משגשגת הצנזורה כמימים ימימה: כתב אמריקני במוסקבה פירסם תקציר הנושאים האסורים לפירסום בעתונות הסובייטית: פשיעה, ילדים במצוקה, סמים, אסונות טבע, תאונות, התרסקות מטוסים, מגיפות, דליקות, אשראי שמקבלת ברית־המועצות ממדינות זרות, תגמולים כספיים לספורטאים: הצנזור הכל־יכול פוסל כאן אפילו ידיעות על תקווה לגלות תרופה לסרטן, „כיוון שקוראינו אינם רגילים לקרוא תחזיות אופטימיות דוגמת התחזיות במערב". הכל כמימים ימימה, פלוס שיכלולים מודרניים: עתוני ברית־המועצות אינם רשאים

הצנזורה: דרוש שינוי

לפרסם תצלומי ברז'נייב אלא „לאחר ריטוש מקצועי קפדני" המסלק קמטים מפניו של ליאוניד ומשווה לו תדמית־צעירה־רעננה. קמטים ו...בקבוקי משקה חריף. צלם „טאס" הנציח מיפגש פיסגת בקרים, בקיץ האחרון: וילי בראנט מסב בחברת המזכיר הראשון. בעתוני גרמניה מזדקר על השולחן בקבוק וודקה רב־תכולה. בעתונות הסובייטית — אותו התצלום מינוס הטיפה המרה. לעתים הצנזורה משמעותית יותר: בתום ביקור משלחת המפלגה הקומוניסטית במוסקבה (מארס אשתקד) צינזרו הרוסים מן ההודעה המשותפת פיסקה קטנה לפיה „לכל מפלגה הזכות להביע השקפות אוטונומיות על הדרך לתמורות בחברה". מול נוקשות זאת — נכתה פולין להתקדמות: הצנזורה המוקדמת על חשובי העתונים („טריבונה לודו" ו„פוליטיקה") בוטלה לפני כתשעה חודשים והעורכים הראשיים משמשים עתה כ„אוטו־צנזורים". בסין נהוגות שיטות מקוריות. זה לא כבר סיפר ס.ל. סולצברגר — מראשי ה„ניו יורק טיימס" — על שיחה עם צ'ו אן־לאי. משנשאל מה דעתו על סקנדל־ווטרגייט, השיב ראש הממשלה הסיני: „כיוון שזה באופן בלעדי עניין פנימי שלכם, לא פירסמנו על כך מעולם שום דבר בעתונות שלנו".

קינג נוצר המלך

אשר למזרח תיכוננו: בתורכיה ובמצרים, בסוריה, בעיראק ובכווית — צנזורה היא משלח־יד מבוקש ועבודה לא חסרת. הקוניונקטורה במקצוע חדרה עד לבנון, המכה של עתוני האיזור: בדצמבר נעצרו המו"ל של „אל־נהאר" ואחד מכתביו באשמת פירסום ההחלטות הסודיות של ועידת־אלג'יר. נציגי שלטונות ביירות ביססו את המעצר הסנסציוני על חוק האוסר לפרסם „החלטות סודיות שנתקבלו על ידי מלכים וראשי מדינות ערביים". במציאות הדינאמית של איזורנו קורה שגם החלטות פומביות למדי מאלצות ראשי מדינה ערבים להפעיל את נשק הצנזורה. באמצע ינואר נדהם העולם לנוכח החלטת־הפתע על איחוד לוב ותוניסיה. התדהמה גברה לנוכח נסיגה מהירה מצד המחותן התוניסי. ההחלטה הוקפאה, חביב בורגיבה הכריז כי האיחוד איננו בר־ביצוע מבחינה מעשית ובטווח מידי. אלא שהמדובר בכל זאת בבורגיבה ולא בקדאפי. אי לזאת ניתנה לעתוני המדינה הוראה מאלפת לא להזכיר עוד את פרשת האיחוד בעמודיהם הראשונים. בעמודים הפנימיים — מותר.

צנזורה גמישה, אה?

ואם כבר מדברים על גמישות: ב־12 בינואר העידה בבית משפט לונדוני ומרת הנאשמת — לא עלינו — בהעסקת פרוצות. האמנית הדו־תכליתית סיפרה בין היתר כי סעדה במלון מפאר עם „מלך ערבי", בתשובה לשאלה הודתה שפגשה גם את בנו של הוד מלכותו, אך הכחישה שארגנה „לאבא ולצאצאו בנות־לוויה". גיבור זו, אמרה, ביצעה מקצוענית אחרת, פלונית גייבו, הנמשכת „בעיקר לגברים ערבים".

לונדון ליקקה שפתיים, אבל רק שמו של המלך הערבי אמנם הוכר בבית המשפט, אך השופט „הציע לעתונות שלא לפרסם את שמו". כבוד השופט הרחמן שהעניק התחשבות כה מירבית יחד עם רקות של צנזורת־מרצון הוא היוזרי קינג המילטון. ובחיק דנן והמושו באמת בשינוי קל מלות התזמון „קינג נוצר המלך".

חזון העיר הקטנה

מאת דוד גורן

יעקב שריבום

יצחק קינן

בבית־שאן סיימה את עבודתה הוועדה־הקרואה, שבראשה עמד יעקב שריבום. דומה, עידן ההזנחות והפרשיות למיניהן — חלף. אנשי העיירה מדברים היום בסגנון יותר אופטימי על עירם ועל עתידם בה.

„אם אשמע לעצות שניתנו לי ואכתוב ספר על ימי כהונתי כיו"ר הוועדה הקרואה בבית־שאן, בטוחני כי יהיה זה ‚בסט סלר'. גם מה שיש לי לספר על השינוי שחל ועל שיפור המצב בעיירה היה זוכה לעניין הקוראים, כולל הסיפורים על מכת הביורוקראטיה במשרדי הממשלה" — הרהורים מעין אלה הביע לפני ימים אחדים; בעודו יושב על כיסא ראש המועצה בבית־שאן, מי שכיהן עד סוף השבוע שעבר כראש הוועדה הקרואה, יעקב שריבום.

י. שריבום, גבר שפניו עטורי זקן „נוסח הרצל", נמרץ מאוד בדיבורו ובמעשיו. הוא עבד כמבקר עיריית ירושלים עד שלפני שלוש שנים וחצי נענה לבקשת ראשי המדינה — יש אומרים של ראש הממשלה ג. מאיר בעצמה — וקיבל על עצמו את ראשות הוועדה הקרואה.

בשקט ובמרירות מה הוא מספר: „מה שעבר עלי בשנות כהונתי כאן, הקשיים שהערימו הביורוקראטים במשרדי הממשלה יכלו להביא עלי ועל כל אדם אחר שבץ לב. לא שהממשלה לא רצתה לעזור, נהפוך הוא. אבל במשרד החינוך, למשל, מנוצלות הסמכויות בין למעלה משלושים פקידים בכירים. לכל נושא קטן ממונה אחר. לך ונסה לפתור בעיות במצב כזה! וזו עוד: מונצית הצרה! במשרד הפנים, לדעתי, מחצית הפקידים הם מיותרים. קיים שם מתם סירבול כל יאומן שתוקעם על גב האומה. מי צריך זאת?"

ישר למגירה

ממשיך י. שריבום: „בשנות כהונתה כיו"ר נתנה הוועדה הקרואה את עיקר מרצה להעלאת שירותי החינוך, שירותי מחלקות המועצה, שיפור חזות העיר, פתרון בעיות הבריאות, שמירת החוק והסדר, במתן עזרה לנזקקי סעד. מלחמת יום הכיפורים מצאה אותנו ערוכים להשגת המטרות הללו. מן ה„דו"ח" שהוגש לפני זמן מה, בו סוכמתי יחד עם חברי את תקופתנו והאת, התרשמתי שהשינוי הוא אכן רב. אבל אני הוגה ואומר שלא

פעם הגעתי ממש עד משבר. הגעתי למסקנה שבאם יבקשוני בעתיד למלא תפקיד דומה — אסרב. אבל אני יודע שלא יבקשוני, כי בעיניהם אני „טרוריסט". לא ויתרתי להם שם, במשרדי הממשלה, לא נרתעתי מלבצע את אשר הוחלט כאן כי יש לעשות. תמיד מצאתי דרך להתגבר. הנה, בעניין התקציב: בכל שנה אושר לי התקציב זמן רב לאחר שכבר החלטנו על מה להשקיע. כל דמיון בין מה שאושר לבין צרכינו כאן היה „מקרי בהחלט". מה עשיתי? הנחתי את הצעות התקציב המאושרות במגירה, כאילו זרקתי אותן לפח אשפה. וכי מה יכולתי לעשות בהן?"

כיבוי שריפות

כאדמיניסטראטור מוכשר וכפקיד בכיר ברשויות השונות מודע י. שריבום לחומרת ביקורתו. כל דרך חייו מצביעה על מודעות זו. י. שריבום נולד בוורשה בשנת 1913, כבן למשפחה חסידית, עלה ארצה בהיותו בן 21, מייד לאחר הסמכתו כרב וכמורה. בשנים הראשונות לעלייתו כיהן כמורה ומנהל בית ספר בחיפה ובירושלים, בשנות המאבק נגד הבריטים מילא תפקיד ציבורי ראשון — הוא התמנה לשמש כרבם של אסירי לח"י ואצ"ל, שהוגלו לאריתריה, סודאן וקניה. כשנתיים הוא מחזק רוחם ומהווה חוליה מקשרת בינם לבין היישוב והמשפחות בארץ. הסוכנות היהודית ממנה אותו, לאחר מכן, כנציגה במחנות המעפילים בקפריסין. בשם ממשלת־ישראל הצעירה נוטל הוא את האחריות לארגון „מרבד הקסמים" — העלאת יהודי תימן לארץ. בכל התפקידים זוכה הוא להערכה ולמוניטין בשל כשירותו, יעילותו ויושרו. דרך זו מוליכה הישר למינויו כ„קומיסאר" מטעם הממשלה לענייניה הכספיים של עיריית ירושלים, שעה שזו מתקשה ביצירת דפוסי ארגונה. זו גם תחילת פעילותו בתפקידים קשים ועדינים הקשורים ב„כיבוי שריפות" ברשויות מקומיות. לראשונה הוא נקרא — בשנת 1964 — לעמוד בראשה של „ועדה־קרואה" כאשר הסיכסוכים הפנימיים בעיריית־נתניה מביאים להדחת ראש העיר מ. שקד. לאחר שנתיים, כאשר הרוחות נרגעים, חוזר מ. שקד לראשות־העיר ומוצא את שירותיה ומנגנונה מאורגנים ומשופרים.

בשנת 1967 פוקד משבר את עיריית־הרצליה. בנסותם להעלות את יעילות הנהלת עירם, החליפו חברי מפלגת „העבודה" את ראש העיר הנבחר פסח יפהר בחבר מפלגה אחר, נתן רוזנטל. לבסוף פונה משלחת נציגי ציבור אל שר־הפנים ובעקבותיה מתמנה י. שריבום ליו"ר הוועדה הקרואה לניהול העירייה. גם כאן נמשך התפקיד כשנתיים, לאחר הבחירות, שנערכו ב־1969, מוסרת היא את רסן השלטון לאל"מ (מיל.) י. נבו. תושבים יודעים לספר כי אף שם זכה למצוא לא רק עירייה מאורגנת יותר כי אם גם סכום של כמיליון ל"י המופקד לזכותה בבנק.

דין פרוטה כדין מאה

לא ניתן לו לשריבום לעבוד זמן רב כמבקר עיריית־ירושלים. הוא שוב נקרא לעמוד בראש הוועדה־הקרואה, שממנה שר־הפנים י. בורג לניהול המועצה־המקומית בבית־שאן. המינוי — במחצית שנת 1970 — בא בעקבות מסקנותיה של ועדה ציבורית, אשר חקרה את הסיבות לשערוריות שפקדו את העיירה מדי שבוע. שמועות הילכו ביישוב על אי סדרים בקופת המועצה. בעיתונות פורסמו פרטים על „היעלמותן" של שמיכות ממחסני מליה. ביקורת חריפה הופנתה כלפי הנהלת המועצה. העובדה שהעיירה היתה נתונה להתגזות מצד מחבלים עוד הגבירה את הלחץ, ובהתאם למסקנות הוועדה פוזרה המועצה. עם כניסתו לתפקיד כראש הוועדה־הקרואה — שהיו בה חמישה חברים — הכריז י. שריבום לא אחת כי לדידו „דין פרוטה כדין מאה", וכי עליהם לעשות הכל לשמירת רכוש הציבור.

בפגישות שהיו לנו לא הסתיר י. שריבום את העובדה שבמחסני המועצה ובספרי החשבונות נמצאו סימנים ברורים לניהול „בלתי תקין". מגבלות החוק מנעוהו מלגלות ברבים את מימצאיו. נגד מזכיר המועצה נמצאו הוכחות מספיקות להעמדתו לדין, והוא אכן הורשע בעוון מעילה. הסתבר כי שילשל לכיסו סכומי כסף ניכרים ובין היתר גבה צ'קים ששיגרו תורמים מחו"ל לקופת המועצה. באווירה ששררה אז ביישוב לא התפלא י. שריבום, כאשר שמע שהתושבים מביעים את אי־אמונם בו ובחברי הוועדה המשלמים בכספם את ארוחותיהם.

נגע ההוצאות המוטורות והבלתי מוצדקות ברשויות המקומיות בחברה גורם לאי־אמון הציבור. רק לעתים רחוקות היה בליבו ספק: „ייתכן שאפילו היום הספרתי תרומה נכבדה, בכלל החלטתי שלא להגיש ארוחות על חשבון קופת המועצה. בוקר אחד אכלנו אחד מבני משפחת השושלה והילת עניין רב ביישוב ובתושבים. למלווי ממשרד ממשלתי מכובד רמותי שידאגו לו לארוחות הצהריים" — אמר לי באחור הימים.

הזנחה וזוהמה

בימיה האחרונים של הנהלת מועצת בית־שאן, שבראשה עמדו אז י. מחלוף (מפד"ל) וח"כ דוד לוי (גח"ל), ויועצת שביתה ממושכת של עובדי המועצה את סדרי החיים בעיירה. השירותים המוניציפאליים, שבלאו הכי לא היו על רמה, היו עתה מופקרים. הזוהמה התגוללה ברחובות, צינורות המים לא תוקנו ימים רבים ובבתי הספר הופסקה הגשת הארוחות לילדים. העיירה היתה כמרקחת. העיתונים לא פסקו מלהביא ידיעות על הסבל שנגרם לתושבים. כל זאת נוסף לעובדת היותם בטווח פגזי המרגמות הכבדות וה„קטיושות". התושבים חשו כי אין לצפות לבניית מקלטים וציודם בקצב מהיר, בשל רפיון הנהלת המועצה. בחוגי בטחון מוסמכים אף נידונה תוכנית לפינוי העיירה ופיזור תושביה ביישובים הקיבוציים שבעורפה. נציגי ציבור — בעיקר נציגי התושבים הוותיקים — התנגדו לפינוי ולאחר ביקורו של ראש הממשלה המנוח לוי אשכול ז"ל, יחד עם אלוף פיקוד הצפון דאז דוד אלעזר, נקבעו תוכניות להבראתה הבטחונית של העיירה. בגבור לחץ ההפגזות אמנם חלשה דעתם של חלק מהתושבים, אך היה זה מיעוט מבוטל שעזב. הרוב עמד בתלאות. פירסומים מסולפים, שראו אור באותם ימים, גרמו לה, לעיירה, יסורים רבים. המצב תבע שינוי. אין פלא איפוא שהחוגים הפעילים בציבור המקומי קיבלו בברכה את מינויה של הוועדה־הקרואה. הם קיוו להתאוששות. אלה ששמעו על י. שריבום בטחו בו והאמינו שלא יכזיב.

מגלות הערכה

הישגיה של הוועדה־הקרואה ושריבום בראשה אכן מזדקרים לעין. ברחובות שורה עתה נקיון, עמודי תאורה צבעוניים הותקנו בכבישים, גנים ניטעו בלב העיירה, מגרשי משחקים הוקמו בשכונות, והגן הגדול — זהו פארק ממש, המשתרע על פני יותר ממאתיים דונם, בו מבלים כמעט בכל שעות היום.

„כל הכבוד לי. שריבום. הוא והוועדה שלו ניקו את העיירה, שהיתה פעם ממש מזוהמת. אישית לא הייתי זקוק למוסדות המועצה אך הרגשתי במשרדים ובמסדרונות את השינוי הגדול" — אומר חנן שם טוב, תושב שכונת „אלי כהן", הגר ועובד מזה שנים רבות בבית־שאן.

„סיימתי סמינר דתי לגננות בחיפה, הייתי חברת גרעין נח"ל במחולה, עבדתי שנה כגננת באחוזת־הכרמל, אך שם לא הגענו להישגים כפי שהגענו כאן. מצאתי ציוד רב. כשדרשתי ציוד הוסיפו. אני מרוצה מהתנאים ומהתפתחותם של הילדים". — אומרת הגננת חיה פריננד, הרואה בתפקידה יעוד, והיא מקפידה שהבנים יחבשו כיפות בשעת „ברכת המזון", אותה שרים בהתלהבות רבה.

„כיו"ר ועד פועלי המועצה חייב אני להודות שלעתים היו לנו ויכוחים עם י. שריבום. הוא לא נהג לשלם בקלות. אבל אם שכנעת אותו כי התביעה חוקית — לא התעקש. כמעט עד משבר הגענו עם תחילת כהונתו, כאשר לא הסכים להכיר בזכויות עובדי ההוראה בבתי הספר המקיפים. הללו לא היו כלולים בין עובדי המועצה, דבר שקיפח את שכרם ביחס לעובדי ההוראה האחרים. הוא שינה את עמדתו בלי שניאלץ לשבות, ובכך נפתחה תקופה של שיתוף פעולה" — אומר מ. סמדג'ה.

ה„מלאכים הטובים"

י. שריבום נוהג להעשיר את דבריו מביטויים ומשלים לרוב. „נראה כי ‚מלאך טוב' ליווה את פעולת הוועדה־הקרואה" — אמר בטכס הפרידה. הנוכחים חייכו. רבים הבינו כי ניתן לפרש שהכוונה היא לשר האוצר פ. ספיר. עוד בתחילת פעולת הוועדה, שעה שכל תוכניותיה נתקלו בבעיות של מימון, נענה שר־האוצר להפצרותיו ו„מצא" סכומים לא קטנים. אפשר בלא שמץ הגזמה לצרף ל„מלאכים הטובים" גם מספר שרים אחרים ואת ראש הממשלה המנוח לוי אשכול ז"ל, שבעקבות ביקורו שונו פני הדברים.

מזכיר מועצת הפועלים מנחם בן בסט מתאר את השינוי שחל: „בשנת 1965 הראה סקר ההכנסות הממוצעות של משפחות יהודיות בארץ, כי ההכנסה הממוצעת של תושבי בית־שאן נמוכה ב־31% משל כלל התושבים. לעומת 9000 ל"י לשנה בארץ היתה הכנסתנו רק כ־6000 ל"י. יש להוסיף ולהעיר כי הכנסה זו התחלקה למספר נפשות גבוה יותר. לאחר מלחמת ששת הימים חל מפנה לטובה שגבר בשלוש השנים האחרונות. במפעלי הסריגה עלה הביקוש לידיים עובדות. בעיר הוקמו מפעלי תעשיה, ביניהם המפעל לשיפוץ מנועים. גורם חשוב היוו תמריצי הממשלה, שהחליטה על שחרור העיר ממס הכנסה בהכנסות של עד 9000 ל"י לשנה. הודות להסכמי עבודה משופרים ניתן היום לומר שבבית־שאן משתוות ההכנסה להכנסות המקובלות בערי הפיתוח ואף בערים הגדולות".

אין לזלזל גם בתהליך האיטי, אך הממשי, של ההתקרבות שחלה בין יישובי הסביבה והעיירה. ביטוי מרשים לראשית הדרך היא התנדבותו של מ. גלעד, חבר קיבוץ כפר־רופין — לשעבר מפקד בפלמ"ח וסגן אלוף בצה"ל — לכהן כמזכיר המועצה.

חזון העתיד

לרשימת המשבחים את י. שריבום אפשר לצרף רבים, וביניהם את יצחק קינן, מי שנבחר לכהן כראש המועצה החדשה. י. קינן, שעד כה היה מנהל בית־ספר, לומד את בעיות המועצה והמקרה זימנו גם להיות עד לשיחתנו ואף לשמוע את „חזון העתיד" של בית־שאן: העיר מונה עתה כ־13,000 תושבים. תוך 4—5 שנים היא תגיע ל־20,000 אלף. אינני חושב שצריך לשאוף ליותר. מספר כזה של תושבים — אם מעניקים להם את אשר הם רוצים: עיר נקיה, חינוך טוב לילדים, בידור טוב בערב ופעולות תרבות — מספיק כדי שאפשר יהיה לחיות כאן יותר טוב ונעים יותר מאשר במקומות אחרים. הלא כולנו שמענו על תהליך הנסיגה המתחולל בערים הגדולות בעולם".

ליצחק קינן השגות משלו, ואחדות מהן אף השמיע מייד: „בעיר כזאת צריך אדם פרנסה, טיפול בבעיותיו שידרוש מהנבחרים יותר הבנה. במשא־ומתן עם משרדי הממשלה יהיה עלינו להיות יותר ‚מציאותיים'. לא נוכל לנהוג באותה תקיפות. אבל אני מקווה שנתגבר על היסוסי התושבים ואף נפתיע אותם לטובה".

אחד מרבים בבית-שאן

עובדי הנקיון לא תשתנו — התנאים השתפרו בהרבה

מאת רות חזן

מה אני חושבת על המלחמה

בתיאטרון החיפני · בבימויה של נולה צ'ילטון

המופע, הבנוי מקטעי עדויות שליקטה הבמאית, הוא נסיון העימות הראשון של התיאטרון שלנו עם מה שעבר עלינו במלחמת יום הכיפורים ושעדיין אנו נתונים בו. חיים אותו בבתוך הלם. כל כך הרבה דובר בזאת עד כה: בכנסי־תרבות, מעל דפי העיתונות, על גלי האתר. מקהלה של קולות הדורשים את התגובה המיידית, את העיצוב העכשווי. כשזה לפנינו — כמעט שאתה שואל עצמך: כבר?...

נסיון ראשון. שקט. גששני וזהיר. במה ריקה. ארבע שחקניות (ליאורה ריבלין, רחל דובסון, ליאה שלנגר, אורה שריון). המתאמצות להיות רק קול. רק כלי קיבול קולט ומעביר קולות שנספגו בו. קולות, שאינם קולות ענות גבורה. גם לא של פרידות תוקפת. ראיונות מקריים. רעיות אחיות, אמהות, סבתות. נשים שאין בדבריהן משטר וסדר, המומות כמונו, משיחות ליבן כמונו, במקוטע. שואלות עצמן בין השתי־והערב של רצי הרהוריהן המצטלבים, גם את השאלות הקשות שאין עליהן מענה. לא מרקם עלילתי, לא תנועת תנועות בחלל. שום עיצוב צורני המכוון לספק רשמים לעין. רק הקולות.

מן ושם בכל זאת מעין רישום מהיר. מעין קווים ראשונים לדמות: אם יוצאת מרס, המספרת בשפת עילגת כל תולדות חייה וחיי בנה שנפל (קטע זה זר מעט לכל המסכת); שתי נשים (ידועות לציבור) שכל חייהן עברו עליהן בהתיישבות העובדת. מאלה המעטות ויכולות עוד לומר גם כיום: „עלינו, בגיגו, לחמנו ב־4 מלחמות. היתה כאן שממה — עכשיו יישוב. וזו בכל זאת תשובה" מבלי שזה יצורם. השאר, מרט לשלושת איים אלה של מוצקות מה, — כמו משק, כמו מלמול, כמו מים הזורמים בקילוח דק ועצוב. בסופו של דבר נוצרת בכל זאת הוויה. כמו דייקנאות משפחה שדה, במסדרונות הארוכים של עירות עתיקות...

צורות הבעה תיאטרליות אינן צצות יש מאין. יש להכין להן את הכלים. להיות מוכן לתשקיע כוח רב, לצאת לקראתן בדרך הארוכה. להכין את שחקניות, את קולן. אם כי המושג „תיאטרון דוקומנטארי" מרחף באוויר

מכבר. נולה צ'ילטון היא שבנתה אותו כאן, כמושג ישראלי, בעבודה מתמשכת. קדמו להצגה שלפנינו „דו־קיום" — על ערביי ישראל; „הימים הבאים" — בנושא הזקנה, שניהם בתיאטרון חיפה, ואולי עוד קדם לאלה „טלמאכוס קליין" בבימת השחקנים, כמוצר יבוא. כך אירע, שבבוא עת הלחץ, התחושה שאי־אפשר להמשיך כתמול שלשום גם בתיאטרון — היו רק לו, לתיאטרון החיפני, הכלים מן המוכן, המצפים להתמלא בתוכן האקטואלי. שרק הוא היה מסוגל לתגובה המיידית. וזה איננו דבר של מה בכך...

בכל זאת, בתורת ניסוי ראשון הקשור במלחמה האחרונה, מעלה ההצגה גם תהיות. אלה קשורות, באורח פאראדוכסאלי, בעצם השימוש בדפוסים הדוקומנטאריים. בעצם מהירותה של התגובה. אתחיל אולי בתגובות הקהל שהובאו בטלוויזיה. אנשים אמרו: „כבר?... כשבפנים בת כואב?... למה לעורר?...". יש מידה מסויימת של צדק בתגובות. משום שההצגה הזאת, בשומרה בחומרה כזאת על האיפוק, בהתנזרה במתכוון מתיאטרליות, הקפיאה בנו במידה מסויימת את התהיה. לא איפשרה לנו פורקן. במלים אחרות: מנעה מאיתנו את הקאתארסיס (שצריך היה בעצם להיות מטרתו של מופע מעין זה בשעה כזאת). חשתי זאת בחזקה רבה בתום המופע, כשנשארתי לשבת על מקומי. חשתי כמו: שקט מדי... יפה מדי ...קטן מדי (תחושה זו נוגעת גם לתוכן, לבחירת המרואיינות: נשים בעלות מידה של אצילות, מאלה שסובלות „יפה"; מאלה שאינן נוהגות לזעוק בפרהסיה. אך עיקרה בכל זאת בצורת ההגשה).

בסופו של דבר, תכנים מתבטאים באמנויות, ב„המציאות" הצורניות. אינך יכול לעולם להעתיק את המציאות. היא גדולה ועשירה מדי בשביל ממדי הבמה. לכן, בשאלת מסתפק בתיאטרון בדיבור „טבעי", כמו שהרעיות, והאחיות, והאימהות, היו מדברות, לא בחדרי חדרים, אלא בפני המיקרופון או המראיינת — זה איבשוש מחות מדי, אינו משיג את הנושא. הדבר יצר גם עיוות בעיתיות של המשחק, מעין שניות. אילו הובאו ראיונות אלה בצורת סרט, בסגנון ה„סינימה וריטה", מפי המראיינת עצמן — היה בוודאי עובר אלינו כל מה שהבמאית חיפשה. המצלמה היא שהיתה עושה את המלאכה. והגדלה התיאטראלית, מעלה מתחת לעור הפנים תמונות בקפידה, מתחת לחיוך האמיץ, מקרקעית הקולות. את ריעד החיים הנסתר של אלה שסיפרו את עצמן. אך על הבמה הין לפנינו 4 שחקניות טובות, שמקצוען — לשחק, שאינן הרעיות, והאחיות, האימהות שגילמו. מצד אחד: הרי שיחקו. ואיך יוכלו אחרת? איך תוכל למשל, שחקנית צעירה להיות „קול" אם פרסיה זקנה מבלי שנחוש שהיא משחקת? מצד שני: גזרו על עצמן איפוק מירבי, את אפרוריות ה„כמו על באמת". כך מנעו מעצמן את האכספרסיביות שהבמה מאפשרת, מבלי להשיג את האמינות המלאה של הריאליזם הקטן. יצאה מכלל זה בכל זאת שחקנית אחת, היא ליאורה ריבלין, ש„היתה" כמעט ללא היץ, הקולות שעברות. זכור לי משחקה ב„הימים הבאים", שהיה גם אז מבחינה זאת בעל איכות יוצאת דופן בצוות. אולי היא סוג כזה של שחקנית. אולי הקלו עליה הפעם גם ה„קולות" שנפלו בחלקה, הקרובים אליה מאוד בגיל וברקע סביבתי. מכל מקום היא הוכיחה שהדרך אפשרית.

שאלה אחרת היא, אם זו הרצויה שבדרכים. ככלל התיאטרון הדוקומנטארי הוא צורת תוקפת, פשטנית משהו ובעלת היסוס, הכוח התוקף שבו הוא המאפשר לו לוותר בקלות יחסית על הצד הספרותי, על הסופר כבורא ההצגה. ב„דו־קיום", בבימויה של נולה צ'ילטון, היה הזרם הישיר הזה של והקפצות היוצאת אלינו מהבמה, כקהל נאלצת כל הזמן להתווכח, להיבגע, להתקומם, ושוב לחשלים. היית כל הזמן פעיל, היו בו גם, כאלמנט תיאטראלי, השחקנים היהודים המגלמים ערבים. ב„הימים הבאים" היתה מטרת התתרעה, והיה עוד יותר האלמנט המרחק של הדסטה: שחקנים צעירים המלבישים על עצמם את הזקנה לעינינו, העוברים לעינינו בתמצות מבהיל של זמן את תהליך ההזדקנות. מכאן, שבשני המופעים שקדמו למופע שלפנינו, „עשו את ההצגה" הרבה יסודות שאינם קשורים בטיב הטכסטים. הפעם נמנעה הבמאית (בצדק) להפוך את הנושא לקרדום שליטי להחזר בו, לאיקשוש „גגד". כן הכתיב לה הנושא הרגיש את האיפוק. כך נוצרו בעיות שעוד לא נפתרו במופע. התחושה היא, שלו היה התיאטרון מתייחס אליו כאל שלב בצמיחות הצגה הרורית, הן מבחינת החומר המובא בה והן מבחינת האורת, תקופת התבשלות נוספת, היה צומח משהו גדול, אולי מבריע. אך כיוון שתיאטראות אינם נוהגים כך — נקבל את המופע כנסיון ראשוני, כן, וללא ספק מעל שרה.

בתמונה: (מימין לשמאל) ליאורה ריבליו, אורה שריון, רחל דובסון, חנה שלנגר

משמעת ופוליטיקה בצה"ל

(המשך מעמ' 4)

שאלת ראש־הממשלה, האם הסיור־האלים לתוך המיתלה לא היה מיותר, השיב אריק שרון בזו־הלשון בערך:

„היום, כשאני יושב איתך פה בחדר, בכורסה ושותה תה — אני מוכן להסכים, כשאני יודע מה שלא ידעתי אז, שזה היה מהלך מיותר. אבל, לפי האינפורמציה שהיתה לי בשדה, בניתוק, בקשר לקוי, בדממה, ללא שום הוראה, שום מודיעין, כל מה שהיה בשדה היה באחריותי — השיקול שלי אז היה שונה".
(ש. טבת, ע. 407)

דיין הציג את גירסתו־שלו, ולבסוף קבע בן־גוריון שאינו מוסמך לפסוק בחילוקי־הדעות, ושרון יצא נקי בדינו.

מעניין לציין כי אריק שרון, אשר לפי הודאתו הפר לא פעם פקודות (הארץ, 29.1.74) מרבה לטעון כי אף אחד מן המפקדים הבכירים לא הופיע בזירת־הקרב, פרט לשר־הבטחון. טענה זו, שאינה נכונה לגופו של עניין, אם היא באה לרמוז כי בשל כך היו הפקודות שלהם חסרות־הגיון — הינה חסרת שחר עד יותר. מפקד אוגדה בשדה, בניתוק, ללא ראיה כוללת של זירת הקרב, ללא הערכות מקיפות של המודיעין, ללא מידע מדיני מקיף, לא מן ההכרח ששיפוטו יהיה טוב יותר, רק משום שהוא רואה את הטנקים המצרים שלפניו. אריק שרון היה מוכן להודות בכך בפני בן־גוריון לאחר הפעולה במיתלה, אך רק לאחר שהפרת הפקודה כבר נעשתה.

כשלא מעמידים מפקד לדין על הפרת־פקודה, גם לזאת יש השפעה: גם מסלחנות כלפי הפרת־פקודה לומדים המפקדים לקח, והיא מעצבת יחסים מסויימים, קובעת את גבולות המותר והאסור. אריק שרון למד את הלקח, ופרשת כיבוש המיתלה לא היתה הפרת הפקודה היחידה בקריירה הצבאית שלו. מאוחר סלחנות נמשך החוט אל הקצין הבכיר בפיתחת־רפיח, ואל פרשיות מלחמת יום־הכיפורים. אבל על כך — בשבוע הבא.

התקום ממשלת פלשתין?

(המשך מעמ' 5)

ד. הסכמה לשיחות ישירות עם ישראל. הנהגת הפת"ח יודעת, כי מצרים נחושה בדעתה להגיע להסדר עם ישראל שיענה בראש וראשונה על סיפוק האינטרסים המצריים. הנהגת הפת"ח גם יודעת שמצרים כבולה להצהרותיה שלא יהיה הסדר או שלום סופי עם ישראל ללא הגשמת זכויותיהם הלגיטימיות של הפלשתינאים. ערפאת יודע שהמצרים לא יוכלו להרשות לעצמם לחתום על חוזה שלום ללא חתימת אש"פ. לפיכך לוחצת קאהיר על הפת"ח ללכת לז'נבה ולקבל את ניתחו בעוגת השלום. הפת"ח גם יודע שאין לו ברירה, אם ברצונו לא להיכנס לקונפליקט חמור עם מצרים, ועליו להיכנע לתכתיביו של סאדאת בשאלת הייצוג הפלשתינאי.

עמדת ישראל

כשם שהפת"ח מתנער ממליצותיו ומעמדיותיו הדוגמאטיות, הגיע גם הזמן שישראל תשנה את עמדתה לגבי הקמת מדינה פלשתינאית ולגבי ייצוגם של הפלשתינאים בשיחות השלום. אין לישראל הכוח או הזכות להכתיב לפלשתינאים מי ייצג אותם ובאיזה פורום בינלאומי.

המועידה הפלשתינאית מהווה נדבך בדרכם של הפלשתינאים לשיחות ז'נבה. הכספות שנזרקו על ידי המצרים הורמו על ידי ארגוני החבלה. האם תיענה גם ישראל לאתגר או שתמשיך לדבוק בכסא האשמי?

הסכמה מיידית של ישראל לשיחות עם ארגוני החבלה תחשיד את „המתונים" שבין הארגונים על הקיצונים יותר, יהיה על ישראל לנקוט איפוא צעדים שקולים ובטקט רב, על מנת שלא להקדיח את תבשילם של מצרים והמתונים שבארגוני החבלה והפלשתינאים, אך ספק אם יהיה מנוס מלשבת עימם לשיחות.

המרידה של יחידות הצבא הבדווי בירדן אינה אלא סימפטום לכך שירדן הינה בסופו של דבר מדינה בדווית ולא פלשתינאית. היה במרידה משום רמז ברור לחוסין מצד הבדווים לבל יפזול יתר על המידה לעבר הדגשת הפלשתינאיות של ירדן. האם הבינה גם ישראל את הרמז?

מה הולך?

למה פורים

בשבוע שעבר התכנסו בתל־אביב כשישים רכזי־תרבות בתנועה הקיבוצית כדי לדון בשאלת המוזרת, האם יהיה השנה פורים או לא.

ההגיון הפשוט אומר שאם אתה עצוב, נסה לשמוח, אם אתה מדוכא, עשה לך משתה, כדי להתעודד. אבל לא כך פועל ההגיון הישראלי. בימי מלחמת העולם השניה ולאחריה היה נשף פורים הראשון להתבטל בשל „צוק העיתים" — אנחנו עצובים, משמע אסור לשמוח.

ביטול־שמחה זה תואר יפה בסיפור של חנוך ברטוב „לב חכמים".

באופן כמעט מאזוכיסטי מנצלים בעלי „חדוות־השואה" כל מצב לאומי או בין־לאומי כדי להציג את השאלה המגוחכת — פורים, כן או לא? מעניין, שרוב רכזי התרבות מסרו שדווקא החיילים החוזרים הביתה ואלה שעדיין בשירות מילואים הם השמחים לקראת החג האחד והיחיד בשנה בו יש נשף של ממש.

בפעם הראשונה בהיסטוריה של מדינת ישראל נראית קרן־אור של שלום בקצה המנהרה. אבל אנשי התרבות חוששים לשמוח, שמא יקלקלו לנו את הדכאון הלאומי. דומני שרק אצלנו מעמידים בכלל חגים בסימן שאלה. כפי שהעיר אריה בן־גוריון, איש מדור החגים הוותיק, זו שאלה המתעוררת רק אצל אנשים לא־דתיים. לגבי יהודי דתי אין שאלה כזו קיימת כלל, לדידו חג אינו נקבע על־ידי מצב־רוחו של רכז־תרבות.

אנו שמחים לבשר לקוראינו — שפורים ניצל ויתקיים גם השנה, כך על כל פנים סוכם בכנס.

שירת־מרים על חוף אילת

משה, אהרון, מרים ועגל־הזהב עומדים לתפוש את מקומם הראוי ליד השודדים, הבלשים האמיצים על־כסא

אושרה אלקיים ואינגריד טולין בשעת חזרה.

גלגלים ויתר הדמויות ה„נצחיות" של סדרות הטלוויזיה. במאי איטלקי, ג'אן־פרנקו דבוזו, מכין, בהפקה בריטית־איטלקית, סדרה של תכניות טלוויזיה על משה ויציאת מצרים.

את הכוריאוגראפיה לשתי סצינות בסרט הכינה האמנית הישראלית אושרה אלקיים. למוזיקה של דב ולצר, שנוצרה בעזרת אימפרוביזציה של המלחין ואנשי „ענבל", יצרה אושרה את מחול שירת הים של מרים. אותה מגלמת השחקנית השוודית המוכרת היטב מסרטיו של אינגמר ברגמן, אינגריד טולין.

בסרט קוראת מרים את המלים התנ"כיות בעברית דווקא. סביבה מחוללות שש בנות־לווייתה.

הסצינה הריקודית השניה היא מחול סביב עגל־הזהב. סצינה זו מתחילה באווירה של אורגיית סמים, כשהאנשים נתונים כאילו להשפעת חשיש. מכאן מתפתחת ריצה מטורפת אל ההרים, כשהמצלמה מנצלת את הנוף הפראי של אילת, שם נערכו הצילומים. התלהבות החוגגים מגיעה לשיאה כשאחת הבנות ממש משליכה עצמה אל הפסל, זאחרת קורעת את בגדיה מעליה בשכרון־חושים. והסצינה מסתיימת במחול על יסודות עתיקים, במבנה של שורות ומעגלים.

„העבודה היתה מהנה ביותר" — אומרת אושרה. — „אינגריד טולין היא שחקנית נפלאה, שכל תנועה שלה יש בה אמת עמוקה. העבודה בסרט קולנועי יש בה, לעומת הכנת מחול לבמה, יתרון של „קביעה". ברגע שבנית קטע והוא צולם, אינך חרד עוד לביצוע טוב בעתיד, כי הכל כבר קבוע ו„רשום". האווירה בשעת הצילומים היתה מצויינת, ושיתוף הפעולה מלא".

חיים קצרים מדי

התזמורת הפילהארמונית מקיימת זו השנה השלישית את סדרת הקונצרטים שלה „מוזיקה ויוה". סדרה זו נועדה להציג בפני קהל שוחרי המוזיקה יצירות עתיקות וחדשות, עם דגש עיקרי על חדישות — באופיין, וגם בפיקאנטיות שלהן.

מטבעה של המוזיקה הוא, שכדי שהאוזן תתרגל לה (תאהב אותה ותתאווה לשומעה), יש להאזין לה לפחות פעמים מספר. אין די בשמיעה אחת כדי „לעכל" יצירה בלתי מוכרת. על אחת כמה וכמה כאשר מדובר ביצירות בלתי שגרתיות הזוכות לביצוע על ידי תזמורת לעתים רחוקות ונדירות בלבד.

בשבוע שעבר, במסגרת ה„מוזיקה ויוה", בוצעה יצירתו של פאול הינדמית „מחזה לימוד" שנכתבה לפי טקסט משל ברטולט ברכט. היצירה כוללת תזמורת, מקהלה, סולן, קריין, וסצינה משתקית בה משתתפים שלושה מוקיונים. במשך היצירה משתתף גם הקהל, המתבקש להצטרף למקהלה בשירת משפטים מסויימים (אותם לימד המנצח, לוקאס פוס, לפני ביצוע היצירה, בשעת הקונצרט). הנסיון היה מעניין, הביצוע היה סותף ומרתק, ולכן אנו מוצאים כחשוב לעמוד כאן על בעיה שנתעוררה בליבנו גם בשנים הקודמות. את סדרת „מוזיקה ויוה" אי־אפשר למצות (מבחינת ראותו של הצופה־המאזין לפחות) במפגש אחד. ניתן, איפוא, למצוא את הפתרון לגבי המאזין־המעוניין בשני כיוונים: או קיום נוסף של הקונצרט, או (מה שנראה לנו סביר וגם מלמד יותר, בצידה של ההנאה) קיומן של חזרות פתוחות לקראת הקונצרט, אליהן יכול קונה הכרטיס לקונצרט עצמו להיכנס בצורה חופשית (או בתמורת לתשלום מסויים) וכך לעמוד על דרך העבודה וההכנה של היצירה, ולהכירה יותר מקרוב.

התזמורת הפילהארמונית השקיעה כה הרבה עבודה ומחשבה בקונצרט זה, ובעיקר בביצוע יצירתו של הינדמית, שממש אבסורדי לחשוב שכל זה הושקע עבור קונצרט אחד בלבד, אחריו נשארת החוויה קטועה והרשמים בלתי מבוררים עד הסוף. חייו של קונצרט אחד מסוג זה הינם חיים קצרים מדי, יש לחשוב כיצד ניתן להאריכם.

מאת יעקב גרוס

חכם גמליאל

בשנה האחרונה הסתמנה מגמה של יצירת סרטים המבוססים על הווי עממי בארץ, ובפרט של יהדות המזרח. מגמה כזו ניכרת בסרטו החדש של יואל זילברג „חכם גמליאל", שהקרנת הבכורה שלו נערכת השבוע.

קשה למדי להסביר את הנטיה לצרף תבלינים מהווי החיים העממי בסרטים כה רבים, שכן אין מדובר בזרם בעל תפיסה מגובשת. סרטים אחדים כמו „מתנה משמיים" ו„קזבלן", עסקו בהווי שכונתי, ותוך כדי כך הציגו קורטוב ממנהגי עדות שונות.

משה מזרחי בשני סרטיו הראשונים הציג הווי חיים משפחתי בנוף־ספרדי, ובסרטו האחרון „אבו אל בנאת" — הווי עממי של רופא אליל הנותן קמעות להולדת זכרים.

סרטו של יואל זילברג, שצולם במקביל, מציג דמות דומה, אך כאן — חכם גמליאל הוא הגיבור, לעומת החכם של משה מזרחי שתפקידו משני.

את שני החכמים משחקים שחקנים הידועים כבדרנים, אצל מזרחי — אבנר חזקיהו, ואצל זילברג — יוסי בנאי, ולפיכך נוסף לדמות החכם העממי צביון משעשע — דבר שאינו מתגלה במציאות עפ"יר. בשני הסרטים מביטים במעשיו של החכם כבאמונה טפלה, ויש יחס סאטירי מסויים אליו ולפונים אליו — מתוך אי־אמונה ב„כוחו המאגי" של החכם.

טבעת לנערה הלא־נכונה

הזדמנתי לראות את „חכם גמליאל" באולפני ברקי פטת שעה שערכו לו „מיקס" — התאמת גבהי הצליל והרחשים השונים לפסקול הסרט. העתק העבודה אמנם אינו התוצר הסופי, אך במשקפיים של איש קולנוע אפשר לקבל מושג על התוצאות המשוערות.

סיפור העלילה עובד ע"י משה הדר והבמאי, כשהוא מבוסס על סיטואציה פשוטה. צעיר מאורס עונד דרך משחק טבעת נישואים לנערה אחרת — ופתאום מוצא עצמו נשוי לה. ייתכן שהמצב לא היה מסתבך לולא היה אביה של אותה נערה ה„חכם גמליאל", הרואה בדבר אות. השחקנית הצעירה, אביבה גר, אינה רוצה בחתני הכפר, ואביה החכם משתדל להוציא את כל העינא בישא ועין הרע וכל מיני פורענויות שנכנסו בגופה. מבנו העובד במחצבה הוא מבקש: „אולי היית מוצא מישהו מהחברים שלך שיתחתן איתה, והיינו רואים סוף לעניין הזה ?" — „לכל סיר יש מכסה" מזכיר לו הבן, „אבל תגיד לי אתה, איזה סיר ירצה לקחת מכסה כמו אחותך ?" רוטן לעברו האב.

במקביל להתרחשות המלודראמה בין הבת ל„בעלה הפתאומי" וארוסתה, מצויות אפיזודות המאפיינות את דמותו ודרך עבודתו של ה„חכם". הוא מחלק עצות לטיפוסים הנקלעים אליו ובנו הרלוב שלום — יוסי פולק, גובה את שכר הטירחה.

„אתה, מה שכואב אצלך זה לא הגב", מסביר ה„חכם" (יוסי בנאי) לזקן סמואל הסובל ממיחושי גב (יעקב בנאי) — „זה הכליות !"

„איך הכאבים מהכליות מגיעים לגב ?" תוהה סמואל. „היום אנשים מגיעים לירח, סמואל, אז כאבים לא יכולים להגיע מהכליות לגב ?" הזקן משתתק רגע קל ושואל היכן הכליות, לאחר שהוא מקבל תרופה — „לקרר אותן ברוח", והחכם הנבוך עונה לו — „זה תשאל, כל אחד יגיד לך"...

למרות שהמלודראמה משמשת ציר עלילתי, ברור שלאפיזודות השונות במשחקו המצויין של יוסי בנאי חשיבות יתרה. שפתו המתובלת והברקותיו המילוליות, כגון „אם נישואים היה דבר טוב — אלוהים לא היה לבד" או על בת שאינה מוצאת חתן: „זו מלפפון חמוץ נראה על ידה כמו קומפוט"... — ממלאות את הסרט.

עובד בעיקר על נשים

יואל זילברג במאי הסרט הוא חסיד של סיטואציות, לדבריו, אך לא פחות חשוב לו לזכות בהצלחה מסחרית. הדבר ניכר בעבודותיו כבמאי תיאטרון עממי: „האידיוטית", „אמי הגנראלית", „קזבלן" והצגות רבות.

„אני ער ומודע להפרש בין תאגו שלי לצרכים של הקהל", מסביר יואל זילברג, „ואוי ליוצר שאינו חי במציאות שבשבילה הוא יוצר. עושים סרטים מסויימים כיוון שהם יעבדו על הקהל. וסרטים מסחריים צריך להפיק בזמן הנכון. „בישלתי תבשיל בעל סממנים של רומאן ופולקלור — ועד כמה שהזדמן לי כבר להיווכח — הסרט עובד בעיקר על נשים, והן תבאנה את הגברים.

„מי שלא רואה למי הוא מייצר — אבוד. אני מכיר היום לפחות עשרה מתוסכלים שהצליחו לעשות את הסרט הראשון, והיום הם עובדים בעבודות שונות כדי לשלם את החובות בהם הסתבכו; הם לא מאושרים יותר, ותאגו שלהם אינו חזק יותר — הם פשוט נפגעו בהתנגשות חזיתית עם המציאות."

„חכם גמליאל" הוא סרטו השלישי של זילברג: „את „משפחת שמחון" שלא היה לטעמי ו„הסמבה" עשיתי מתוך לחץ של המפיק עלי, לא התלהבתי לעשות אותם כפי שהתלהבתי ב„חכם גמליאל", שהוא תוצאה של יוזמתי. עם מה שעשיתי כאן אני שלם. בתחילה הציע לי המפיק לעשות סרט סקס, אך לא היה לי עניין בכך. כיוון שהדבר היה סמוך לתקופה בה התכוונתי לעשות סרט עם „הגשש החיוור" על חכם־חלפון, נמצא ברשותי תקציר־תסריט על חלפון שכזה בכפר. כיוון שזה לא יצא לפועל, ולאף אחד אין פטנט על חכם ספרדי, הצעתי להם לעשות סרט כזה. את הסיפור פיתח משה הדר, ויחד עם יוסי בנאי הגענו לנוסחה הסופית.

„אין זה סרט מרחוב דיזנגוף; הוא שייך להווי כפרי הקיים בארץ. המקרה עצמו הזוי אך זוהי מציאות אותנטית. גם הסביבה שבה צילמנו — במושב ברקת ובמחצבה לידו — היא אמיתית. התימנים חיים שם עד היום כפי שחיו בחצרמוות. הסרט שעשינו בתחומם היה לגביהם עבודה זרה, קולנוע הוא דבר הרחוק ממושגיהם.

„לפני תחילת הצילומים", מספר הבמאי, „ניגשתי אל רופא אליל, והצגתי עצמי כאמריקאי שיש לו עין הרע. כל הטכס המתרחש בסרט עבר על בשרי — אין כאן דמיון פרוע. האמונות התפלות תופסות מקום רחב בשכבות עממיות בארץ. יש לי בן קטן ושובב, ששבר את רגלו. עובד אצלנו גנן והוא ביקש מאשתי — „תלכי לאיזה חכם שיעשה לו קמע, ויוציא לו את עין הרע". קשה להאמין כמה אנשים מודקקים במדינה ל„שירות רפואי" מסוג זה."

עינא־בישא הפריע

למרות שהסרט השתמש ב„חכם", הוא לא הצליח לגרש את העינא בישא שכבר מתחילת הצילומים שיבש את מהלך העבודה. „חומר הגלם שבו השתמשנו", מספר הבמאי, „קיבל קווים לבנים בשעת הפיתוח. מעבדות סרבו להודיע לנו על התקלה, אולי חשבו שיוכלו להתגבר עליה, והתוצאה מכך היה צורך לחזור על 10 ימי צילום, מתוך 30. זו היתה עבודה מורטת עצבים, אם [...] היתה הזדמנות שניה לשפר מספר מעמדים.

„באחד הצילומים החוזרים היה צורך לפרוש בד [...] החצר כדי לרכך את אור השמש. קשרנו את הבד ל[...] מים. הבד נמתח כמפרש ברוח, שבר את הצינור [...] פרץ זרם מים ששיבש את יום העבודה. הזמנו [...] ובעוד הוא מתקן, מיתך הבד עמוד בטון והשכיב [...] מצעירי הכפר. העברנו אותם לבית חולים. התאוננו [...] התפרעות כלפינו, רצו לשבור את הציוד ולסלק אותנו [...] ובאמצע צילומים אי אפשר להחליף סביבה. — רק [...] כשישב אחד הבחורים, ואת משפחת השני לקחנו לבית החולים שיווכחו בכוו עיניהם שהוא חי, נרגעו הרוחות.

„אנשי הכפר דרשו והקפידו שהסרט לא יפגע [...] כי אם יסתבר במוסדותיהם שנתנו אפשרות לצלם [...] בעייתי — זה יפגע בהם. אמנם חכם גמליאל הוא [...] תימני, וגם החתונה הנערכת היא במסורת תימנית, אך [...] היתה כוונה להציג מסורת טיפוסית. זה לא סרט [...] הפולקלור, ולא ראיתי סיבה להגדיר בצורת [...] המסורת של חכם היא של ארצות המאגרב, מרוקו ולא [...] כך שיש כאן סנים לכאן ולכאן.

„עשיתי מלודראמה בטעם טוב", מציין זילברג, „[...] תיווצר הרגשה של דחיה מרוב שמאלץ. סרט המיועד [...] כל לצופה הישראלי, ובכל זאת פונה גם לשוק [...] לפחות לטלוויזיה זרה. לכן צריך היה לבחור בנושא [...] החיים הישראלי־יהודי.

„אני משוכנע ש„אני אוהב אותך רוזה" התקבל [...] בקאן בגלל המיסטיקה שבסיפור החליצה, למרות המגבלות הרבות של הסרט. המיסטיקה היהודית פועלת על קהל [...] בדומה למיסטיקה היפאנית של הסמוראים הפועלת [...]

הרומאן המתרחש בין דינה בת ה„חכם" לעובד [...] המחצבה מעלה על הבד פנים חדשות בעולם הקולנוע [...] אביבה גר, שהחלה דרכה בחוג הדראמאטי של [...] מגנוס, השתתפה בצוות הווי צנחנים בשירותה [...] ועתה היא לומדת משחק בסמינר הקיבוצים. זו לה [...] הבכורה על המרקע הקולנועי והמצלמה מחמיאה [...] גם דובי פרידמן הוא שחקן מתחיל, בוגר [...] ומספר שנים חיפש את ההזדמנות שניתנה לו עתה, [...] לבבות בעיניו הכחולות החודרות.

מערכת היחסים המיוחדת ביניהם, תחילתה [...] גנובים, המשכה ב„משחק חתונה" המתרחש [...] חתונה תימנית ססגונית הנערכת בכפר, וסופה [...] רגשית בין כל הדמויות הפועלות. לא כל החומר שצולם [...] לבתי הקולנוע. מסגרת הזמן המקובלת הביאה [...] מערכת היחסים המלודראמאטית, לטובת הבידור [...] יוסי בנאי ה„חכם". ייתכן שקיצורים אלו משאירים [...] ושם חלל ריק, הסכים איתי הבמאי. אך קולנוע אינו [...] שאפשר לכתוב בו כמה עמודים שרוצים. מגבלות [...] המקובל בקולנוע הותכות סצינות שהבמאי היה רוצה [...] בהן חלק מהיצירה.

אחרי „ארבינקא" נגמר לי

יוסי בנאי הוזמן להשתתף בסרט ע"י הבמאי זילברג. למעשה אין הוא רודף אחר תפקידים קולנועיים וזו הסיבה העיקרית שהוא ממעט להיראות על בד הקולנוע. „אחרי „ארבינקא" או „עליזה מזרחי" נגמר לי [...]", הוא אומר, „בקולנוע הישראלי משלמים לשחקן פרוטות. אם ההפקה גדולה אומרים שיש הוצאות רבות ואין אפשרות לשלם. ואם מדובר בהפקה קטנה, קל וחומר. ההפקה לא כך קטנה שממש חוסכים. אמרתי לעצמי: אם לא [...] גם לא תמורת הוגנת, — אז מוטב שלא להתעסק [...] הקולנוע הישראלי בנוי על אמביציות של יחידים. אם לשחקן יש עניין ליצור תפקיד מסויים, הוא מוצא [...] במאי ומשתדלים להשיג משקיע. אני לא רודף. אחרי [...] אולי מפני שאני מעדיף תיאטרון — שם השחקן הוא הראשון במעלה. לצערי, אינני רואה, בשלב זה, [...] של יצירה אמנותית בקולנוע הישראלי — כדי [...] בי חשק גדול. כשעשינו את „הגלולה" היו לי ציפיות [...] צירוף של ניסים אלוני עם הבמאי דוד פרלוב — [...] סיכוי — ובכל זאת היה כשלון די מכובד..."

יוסי בנאי אינו מגביל עצמו לסוג יצירה מסויים. [...] הוא רואה צורך לנסות לעשות דברים שונים, וברור [...] מעניינת מושכת אותו מדרך כלל. דמותו של החכם [...] והאמונה בכוחו היתה מוכרת לו מילדות:

„אני מכיר את הטיפוסים הללו", הוא מדגיש, „אני בא ממקום שמאמינים באמונות תפלות, ברפואות [...] כשיש לי שעורה בעין אמי מציעה לחרוג אותה [...] שום — ואגב, זה מצליח. החכם אינו נוכל, הוא מאמין [...] אמנם עוזר. ביקרתי בתל־אביב אצל איש המעניק [...] נגד עין־הרע, ודברים רבים במשחקי לקחתי ממנו.

„עוד לפני הצילומים התלבטנו בתפיסת הדמות. [...] משהו שיהיה אמין — שלא תיווצר קריקטורה. [...] ליצור דמות מעוותת בעלת עגה מצחיקה, אך לא [...] לעשות דברים חורגים כדי להצחיק. הצחוק שייך [...] נמנענו מהכנסת בדיחות לשם הצחקה. הצחוק [...] האמונה בפשטות, והנאיביות של האיש — לעומת [...] המודרנית הסובבת אותו."

*

יוצרי הסרט תפיחו בעצמם תקוות רבות ואמונה [...] הצלחת „חכם־גמליאל", ובעיקר אצל הקהל הרחב [...] מסיפור עממי רווי הומור ואהבה שהתוצאה [...] דקת, ובטעם שאינו מחוספס. התסריט ברוח [...] העבר, — להיות צריך במציאות ההווה. כפי [...] זילברג, אבל סוד ההצלחה צפון בעתיד.

ובאמת, איזהו חכם — הרואה את הנולד [...] שאומר חכם גמליאל: „אם המזל שלך עובד — [...] לנוח"...

טלוויזיה לימודית

יום ו' — 15.2
07.50 סרטוט ט' — היראות
08.15 חשבון ז' — הישר במערכת הצירים
09.05 גיאומטריה ו' — משולשים
10.00 ביולוגיה י' — מערכות תאום: עצבים ב'
10.20 אורחות ז' — השפיטה
14.00 פגישה עם נעמי שמר — שידור חוזר
14.20 חמדו לשון — „ידידות אמת"
14.40 „צלילים צבעוניים" — על דביוסי
10.40 „אתגר" — תחרות תיכוניסטים

יום א' — 17.2
07.50 טכנולוגיה ט' — סרגל מידה וזויתן
08.15 גיאומטריה ט' — ישרים מקבילים
09.05 אנגלית ח'
09.25 אורחות ז' — השפיטה
10.00 אנגלית ט'
10.20 טבע ו' — מסע השינויים של המזון
10.45 צרפתית
11.05 אלגברה ט' — פונקציות III
11.25 חשבון ח' — כיצד לחבר ?
12.00 אנגלית י'
13.00 סרטוט ט' — חתך מודרג וחצי חתך
13.[illegible] שח־מט — שעור מספר 22
16.00 מלאכת יד — „הדפסות על בד"
16.15 שח־מט — שעור מס' 22
16.30 „דעתי־דעתך" — „עשה לך מנהיג"

יום ב' — 18.2
07.50 פיסיקה ז' — במה נתחיל ?
08.15 אנגלית ו'
09.05 גיאומטריה ו' — משולשים
09.25 חשמל ח' — זוויות המטענים במעגל החשמלי
10.00 ביולוגיה ט' — A.T.P.: ספק האנרגיה
10.20 אנגלית ח'
11.05 ייעוץ והכוון ז' — שוקל ובוחר
11.25 גיאומטריה ח' — משפט ישר והפוך
12.00 ביולוגיה י' — מערכות תאום: הורמונים
10.20 טבע/פיסיקה ז' — היש חיים במים ?
13.00 ביולוגיה ט' — האנזים כקטליזטור
13.20 טבע ו' — מסע השינויים של המזון
14.10 תורת החשמל י' — זרם החשמלי
16.00 „ייעוץ והכוון ז': „שוקל ובוחר"
16.20 אנגלית
16.40 תחרות תיכוניסטים

יום ג' — 19.2
07.50 הנדסה ח' — הצורה המרחבית
08.40 תורת החשמל י' — זרם החשמלי
09.05 חשבון ז' — צירי המספרים השלמים
10.00 אנגלית ט'
10.20 אנגלית ד'
10.45 גני ילדים — גבוה—נמוך
11.05 גיאומטריה ט' — ישרים מקבילים
11.25 אנגלית ז'
12.00 אנגלית י'
12.20 אנגלית ח'
13.00 טכנולוגיה ט' — סרגל מידה וזויתן
13.20 אורחות ז' — השפיטה
13.40 הכרת הארץ — מרום הגליל ומערבו
16.00 אנגלית
16.20 לגיל הרך — „גם אני יכול"
16.35 לגיל הרך — „הלו־הלו אבא"
16.48 „המחשב"
17.00 אנגלית

יום ד' — 20.2
07.50 פיסיקה ז' — במה נתחיל ?
08.15 חשבון ח' — כיצד לחבר ?
08.40 חמדו לשון ז'—ח' — כתב הרטומים
09.05 חשבון ח' — סדר הפעולות
10.00 אנגלית ט'
10.20 אנגלית ז'
10.45 מסיפורי שפת הנחל — רוש רוש והעפיפון
11.05 ביולוגיה ט' — A.T.P.: ספק האנרגיה
11.25 אנגלית ח'
12.00 אלגברה י' — הפרבולה
12.20 גיאומטריה ו' — משולשים
12.40 הגיגות הים של הונג־קונג (סרט)
13.00 דני וגיל במסע בלתי רגיל (אמנות) — האגרת
13.25 טבע/פיסיקה ז' — היש חיים במים ?
14.10 סרטוט ט' — חתך ישר
16.00 מסיפורי שפת הנחל: „קרקס על שפת הנחל"
16.13 „מה יש בעולם ?" — „ציור"
16.30 „אחת, שתיים, שלוש" — סרט מצויר על התפתחות החשבון
16.55 משפחה משותפת
17.05 המגמה הטכנולוגית: „עיבוד פלסטי"

יום ה' — 21.2
07.50 הנדסה ח' — הצורה המרחבית
08.15 גיאומטריה ח' — משפט ישר והפוך
09.05 חשבון ז' (סידרה א') — חלק היחידה ב'
09.25 חשמל ח' — זוויות המטענים במעגל החשמלי
10.00 טכנולוגיה ט' — המקדח
10.20 חשבון ח' — כיצד לחבר ?
10.45 גני ילדים — גבוה—נמוך
11.05 ביולוגיה ט' — האנזים כקטליזטור
11.25 טבע ו' — מסע השינויים של המזון
12.00 אלגברה ט' — פונקציות (3)
12.20 טבע/פיסיקה ז' — היש חיים במים ?
13.00 תורת החשמל י' — זרם החשמלי
13.20 צרפתית
13.40 הכרת הארץ — מרום הגליל ומערבו
16.00 אנגלית
16.15 „אלגברה" — פונקציות (3)
16.30 [illegible] — סיפור ותמונה
17.00 [illegible] — לבני הנעורים

21.2
יומן הבוקר
יומן הצהריים
...צל — צוות
...ת מאזינים
...ומן הערב
כתבים צב...
קצין רפואה
קורדובה
— פזמונים
...מענים —
...ת של גלי...
...עם יוסף
...יצחק
...ת החירום
...במקום
...י לילה
...תוך

תחרות אסם

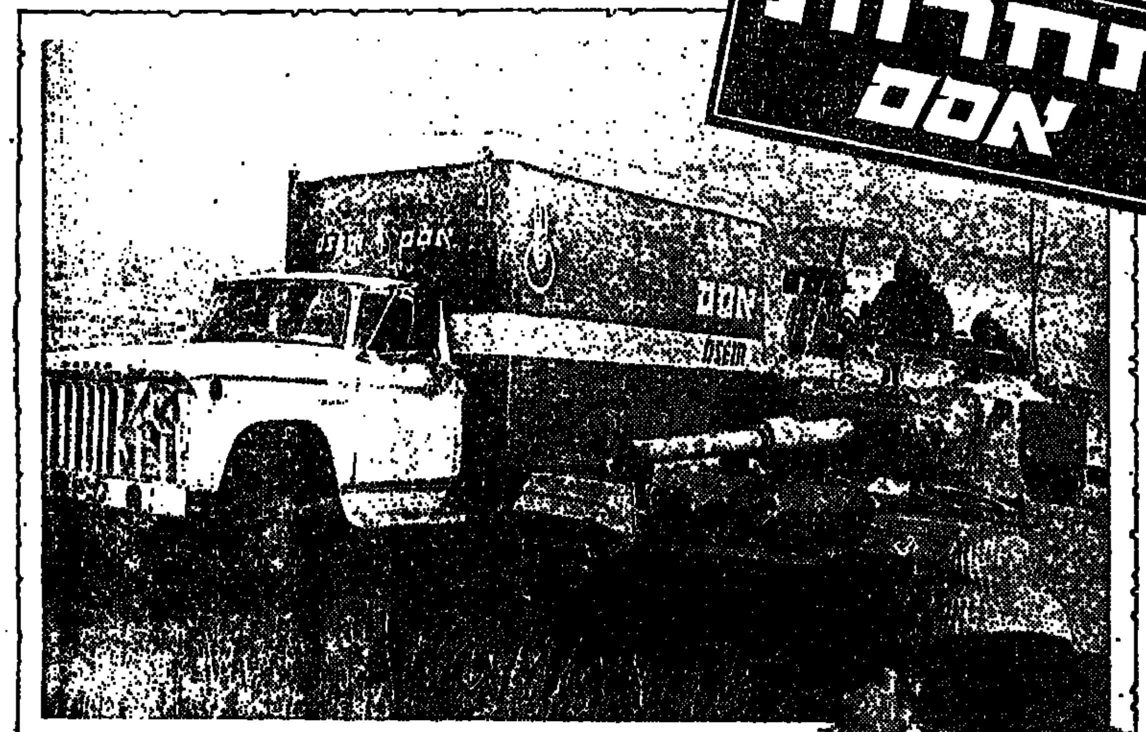

הבו לנו צילום

המשאיות הכחולות של אסם, שהיו תמיד חלק בלתי נפרד מנוף הארץ, מגיעות כיום לא רק לעיר ולכפר, אלא גם למקומות רחוקים — ממדרונות החרמון בצפון ועד לאפריקה בדרום.

כולנו מקוים שחיילנו, נהגינו ומשאיותינו ישובו במהרה אלינו ונחזור כמקודם לאספקה סדירה ומלאה של מוצרינו המובחרים: מרקים, אטריות, פתיתים, חטיפים, פודינג, ג'לי, קמח תופח, עוגיות, ביסקוויטים, וכו', וכו'.

אך בינתיים אנו מזמינים אתכם לצלם את משאיותינו הנמצאות „בשרות פעיל" ולשלוח לנו את הצילומים. התמונות המעניינות ביותר שייבחרו על ידי חבר שופטים יזכו בפרסים הבאים:

פרס ראשון: 500 ל"י
פרס שני: 300 ל"י פרס שלישי: 200 ל"י
10 פרסים: חבילות שי עם מוצרי אסם.

בעקבות הבקשות הרבות להארכת המועד להגשת הצילומים נדחה התאריך הסופי ל-

28.2.1974

תנאי התחרות בהתאם למודעות שפורסמו.

את הצילומים יש לשלוח במעטפה סגורה (בלי לצרף את הנגטיב) לת.ד. 4 נוה תל־אביב, מיקוד 61000, עבור תחרות „אסם".

זה טוב־זה אסם